

- Under åren 2007 – 2009 etablerades på Sveriges landsbygd 63 leaderområden. De omfattar 421 000 km² (ca 94 % av Sveriges yta) och i områdena bor 3,9 miljoner invånare (ca 42 % av landets befolkning).
- Totalt kommer ca 3,2 miljarder kr att användas för att finansiera leaderprojekt 2007 – 2013. Av detta beräknas privat medfinansiering stå för en fjärdedel.
- 2007 – 2010 startade 1 703 och blev 343 leaderprojekt klara. Hittills är det främst mindre projekt som är klara och närmare hälften av dessa handlar om förstudier och kartläggningar. Den vanligaste inriktningen bland projekten är mot turism följt av bygdeutveckling.

Rapporten beskriver Leader i Sverige. Den redogör för grunderna i leadermetoden och etableringen av leaderområden i Sverige. Det som karakteriserar respektive leaderområde, deras geografi och inriktning på verksamheten redovisas. Vidare finns grundläggande statistikuppgifter om områdena, som framtagits med hjälp av databaser i Sveriges officiella statistik.

EU har lämnat en del anvisningar för utvärdering och uppföljning av landsbygdsprogrammet och viktigare delar med bäring mot Leader beskrivs.

Uppgifter redovisas för åren 2007 – 2010 om utvecklingen i tillkomsten av projekt och avslutade projekt. Olika strukturer som visar vad projekten har för inriktningar och framväxt av resultat studeras och kommenteras.

Författare
Börje Karlsson
Landsbygdsanalysenheten

The report describes Leader in Sweden. It addresses the basics of the Leader approach and the establishment of leader areas in Sweden. Characteristics of each leader area, geography and their focus on objectives and activities are presented in the report. Furthermore are basic statistical data included about the leader areas. Data are produced by using databases from the Swedish official statistics.

EU has provided some guidelines for evaluation and monitoring of the Rural Development Program and important parts with a bearing on Leader are described.

Data are presented for the years 2007 - 2010 about development in the creation and completion of projects. Different structures that show what kind of directions projects have and emergence of results are studied and commented.

Author
Börje Karlsson
Landsbygdsanalysenheten

Sammanfattning

Landsbygdsprogrammet rymmer flera slag av stödverksamheter som syftar till att utveckla landsbygden. Inom pågående landsbygdsprogram finns bl.a. ett verksamhetsområde som i dagligt tal kallas Leader, vilket är baserat på en särskild metod för landsbygdsutveckling. Grundidén med metoden går ut på att länka samman flera insatser (projekt) och på så vis uppnå synergieffekter. Avsikten med Leader är att mobilisera landsbygdsområdenas egna utvecklingspotentialer. Inom respektive landsbygdsområde är det likartade förutsättningar och inledningsvis har s.k. SWOT-analys gjorts. Syftet med denna rapport är att beskriva vad metoden innebär, hur den etablerats i landet och vilka slag av insatser, engagemang, resultat m.m. den skapar. Rapporten behandlar åren 2007 – 2010 och ingår som en del i Jordbruksverkets löpande uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet.

Utmärkande för leadermetoden är att den bygger på lokal förankring av de åtgärder som får stöd (underifrånperspektiv) och att den genomförs inom bestämda geografiska landsbygdsområden (leaderområden). Varje leaderområde har tagit fram en lokalt förankrad utvecklingsstrategi för sitt område och som stakar ut mål och prioriteringar för de projekt som kan få stöd. I Sverige finns 63 leaderområden. Det kan konstateras att uppsatta mål för hur många leaderområden som borde komma till stånd, områdenas geografiska täckning av Sveriges landsbygd och nivån på totalt antal invånare i leaderområdena blivit väl uppfyllda. Den organisatoriska grunden finns sedan slutet av 2009 på plats och drift av verksamheten med tyngdpunkt på att besluta om projekt pågår nu med full kraft. Folkmängden i områdena varierar från ca 10 000 i området med lägst befolkning till runt 100 000 i områdena med störst befolkning.

Antalet projekt som bifallits 2007 – 2010 är drygt 1 700 och målet för hela programperioden 2007 – 2013 är satt till 4 800. Ett viktigt villkor för den svenska tillämpningen av leadermetoden är att projekten inte får innehålla direkta företagsstöd. Mot bakgrund av att ett stort antal leaderområden skapades och hade verksamhetsstart under de inledande två åren är antalet startade projekt tillfredsställande. Längden på projekten kan också variera betydligt (hittills från knappt 0,5 år till nästan tre år). I inledningen på programperioden blir därför antalet slutrappporterade projekt lägre för att öka in i perioden. T.o.m. 2010 finns drygt 340 projekt slutrappporterade.

Projekten i Leader spänner över ett mycket stort fält. Bland slutrappporterade projekt faller flest på sådana som är inriktade på turism och bygdeutveckling. Inledningsvis finns också ett behov av att närmare analysera olika frågor, vilket kan göras i projektform. Det framgår av att uppemot hälften av de slutrappporterade projekten är förstudier eller kartläggningar och som i sin förlängning kan motivera och resultera i genomförande av specifika följdprojekt. Ett tydligt konkret utfall finns i de projekt som handlar om fysiska anläggningar. Över 120 fysiska objekt har skapats, rustats upp etc. Det kan gälla idrottsplatser, skyltning, uthyrningsstugor m.m. Projekten i Leader visar på olika slag av engagemang t.ex. genom ideella arbetsinsatser. Vanligast som projektägare är olika slag av ideella föreningar, som har något slag av lokal förankring.

I Jordbruksverkets utvärdering ingår en bedömning av i hur hög grad varje projekt nått sina egna mål och syften vid tidpunkten när projektet slutrappporterats. Sammanställningen för de hittills genomförda projekten visar att ca 75 % fullt ut nått sina mål och syften och att ytterligare ca 20 % bedöms ha gjort det i hög grad. Det är ett litet antal som haft sådana problem att de inte kunnat fullfölja sina planer och nå målen med projekten.

Innehåll

1	Inledning	4
2	Vad är Leader? Hur ingår det i landsbygdsprogrammet?	4
3	Etableringen av leaderområden i Sverige	10
4	Leaderområden i EU-27	14
5	Statistiska uppgifter om leaderområdena	15
5.1	Ålders- och könsindelad befolkning.....	15
5.2	Befolkningsförändring.....	16
5.3	Familjer efter antal barn	16
5.4	Befolkningen fördelad efter födelseland	17
5.5	Inkomstförhållanden.....	17
5.6	Förvärvsarbetande 16- år med arbetsplats i området efter sektor.....	17
5.7	Förvärvsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren.....	18
5.8	Förvärvsarbetande nattbefolkning 16- år efter bostadens belägenhet, i kombination med arbetsställe och kön (utpendling).....	21
6	Grunderna för utvärdering av landsbygdsprogram enligt EU	22
6.1	Utmaningar på utvärderingsområdet	24
6.2	Projekt som syftar till att skapa gynnsamma villkor för utveckling inkl. livskvalitet	25
7	Mål för Leader i svenska landsbygdsprogrammet	27
8	Budgetmedel för leaderverksamheten	29
9	Dataunderlag	32
10	Uppgifter om beslutade projekt	33
11	Genomförda (slututbetalda projekt)	39
12	Beskrivande och uppföljande uppgifter för projekten	43
12.1	Slag av projektägare	43

12.2	Huvudinriktning på projekten.....	44
12.3	Delinriktningar	47
12.4	Mål i landsbygdsprogrammet	47
12.5	Horisontella prioriteringar i landsbygdsprogrammet	47
12.6	Karaktär på projekten	48
12.7	Genomförande av projekten (arbetsätt etc.).....	49
12.8	SNI-kodskoppling.....	50
12.9	Fysiska anläggningar	52
12.10	Tjänster och varor.....	53
12.11	Relaterade till turism	55
12.12	Relaterade till boende	55
12.13	Relaterade till utbildning	56
12.14	Relaterade till service och servicelösningar	56
12.15	Relaterade till miljövard	57
12.16	Relaterade till natur- och kulturarv.....	57
12.17	Arbetsstillfällena.....	58
12.18	Nya företag	59
12.19	Ökning av bruttoförelägningsvärde.....	59
13	Underifrånperspektivet och delaktighet i att initiera och genomföra projekt	61
13.1	Aktiva deltagare.....	61
14	Målgrupper	63
15	Relaterat till organisering	65
16	Nationella och internationella omvärldskontakter.....	66
17	Bedömningar relaterade till genomförandet av projekten och deras varaktighet	68
17.1	I vilken grad har projekten nått sina egna mål?.....	68
17.2	Varaktighet i projektens resultat.....	69
18	Summering	70

Bilaga 1

Bilaga 2

Bilaga 3

Bilaga 4

1 Inledning

Inom landsbygdsprogrammet finns ett verksamhetsområde som i dagligt tal kallas Leader. Åtgärderna i landsbygdsprogrammet är uppdelade på fyra s.k. axlar och åtgärderna inom Leader räknas till axel 4. Leader är en metod för landsbygdsutveckling. Avsikten med Leader är att mobilisera landsbygdsområdenas egna utvecklingspotentialer. Genom lokala utvecklingsstrategier medverkar Leader till att landsbygdsprogrammets övergripande mål kan uppnås. Under programperioden 2007 – 2013 ingår Leader bland de verksamheter för vilka Jordbruksverket är förvaltningsmyndighet.

Leaderverksamheten har nu kommit så långt att det är på sin plats att ge en mer samlad information om denna del i landsbygdsprogrammet. Denna rapport syftar till närmare beskriva Leader och det sammanhang metoden ingår i samt redovisa olika slag av beskrivande och analyserande uppgifter för delperioden 2007 – 2010.

Rapporten är ett initiativ, som baseras på landsbygdsanalysenhetens roll att ta fram underlag för uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet. En avgränsning är att utvärdering av Leader som metod ingår inte bland det som rapporten tar upp.

2 Vad är Leader? Hur ingår det i landsbygdsprogrammet?

Leader är en metod för landsbygdsutveckling och betyder ”Länkar mellan åtgärder för att utveckla landsbygdens ekonomi”. Leader är förkortning av franskans "Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale". Länkar mellan åtgärder brukar pekas på som unikt med metoden. Den syftar till att hjälpa landsbygdssamhällen/-områden att förbättra livskvaliteten och det ekonomiska välbefindandet i lokala områden. Leadermetoden har tillämpats i Sverige sedan 1996. Inom EU har den använts sedan 1991.

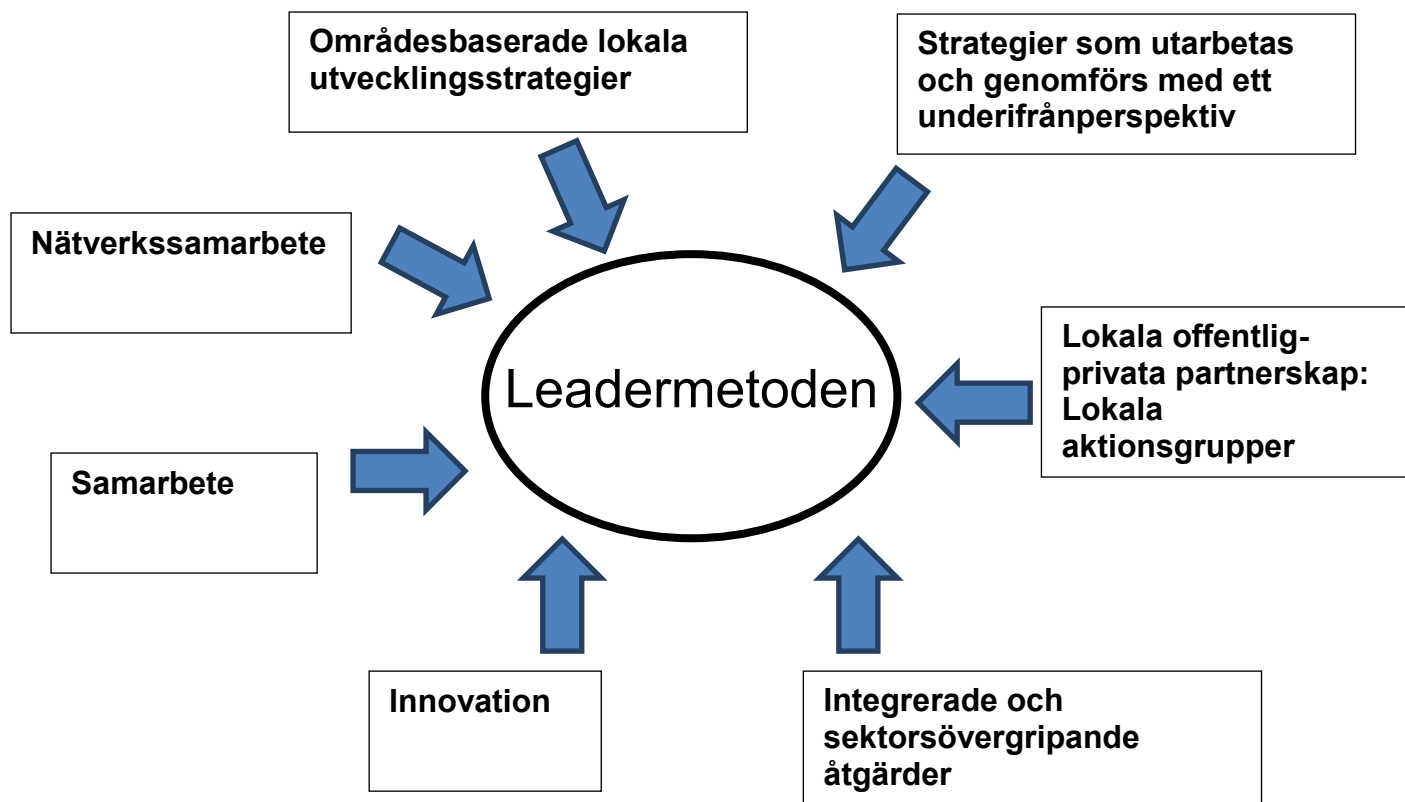
Under programperioden 2000 – 2006 finansierade EU flera s.k. gemenskapsinitiativ. Ett av dem var Leader+, som syftade till att främja landsbygdsutveckling. Leader+ hade en föregångare i LEADER II. Under några år genomfördes också ramprogram i vissa länder, som kan sägas vara upptakten till det mer omfattande LEADER II. När LEADER II genomfördes etablerades den metod som är grundläggande för leaderverksamheten. Metoden byggde på följande,

- **Underifrånperspektiv** (Arbetet ska ha en lokal förankring. Utgångspunkten måste alltid vara de lokala förutsättningarna och hindren)
- **Arbetsättet** (Offentlig, privat och ideell sektor går samman och bildar s.k. trepartnerskap. De bildar en lokal aktionsgrupp (LAG) som är fri att fatta egna beslut. Inom Leader arbetar personer i de olika delprojekten i nära samarbete med personal och styrelse i LAG-gruppen)
- **Nytänkande** (Insatserna ska vara innovativa i det lokala området och/eller i sitt sammanhang)
- **Överförbarhet** (Insatserna ska kunna föras över och användas i andra landsbygdsområden)

- **Nätverkande** (Ett nätverk etableras för att samla erfarenheter och sprida dem vidare)

Det finns även en beskrivning av metodens innebörd för pågående landsbygdsprogram.

I vägledning från GD Jordbruk och landsbygdsutveckling för tillämpningen av leadermetoden i landsbygdsprogram 2007 – 2013 anges de sju viktigaste egenskaperna till följande:

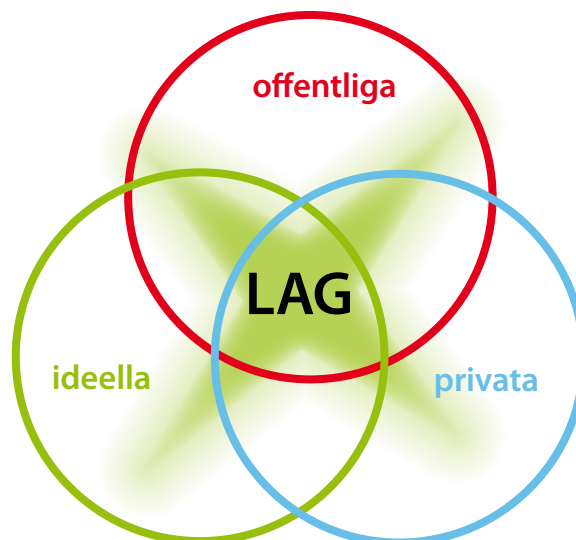

Figur 2.1 Leadermetodens sju viktigaste egenskaper

Källa: Vägledning från GD Jordbruk och landsbygdsutveckling för tillämpningen av leaderaxeln i de landsbygdsprogram 2007 – 2013 som finansieras genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU)

Lokala aktionsgrupper, ofta förkortat till LAG (eng. **L**ocal **A**ction **G**roup) består av representanter från de ideella, offentliga och privata sektorerna och är en form av styrelse. De ansvarar för den lokala strategins innehåll och är ambassadörer för sitt leaderområde. Tillsammans kan de sägas bilda ett lokalt trepartnerskap och kombinerar därmed styrkorna i de offentliga, privata och ideella sektorerna i insatser för lokal utveckling inom ett avgränsat geografiskt område. Avsikten är att genom leadermetoden skapa hållbar lokal utveckling och framtidstro genom dialog och samarbete mellan föreningar, näringsliv, kommuner m.fl. Inom detta finns också utrymme för nytänkande, lokal förankring, inflytande och samarbete som kan främja tillväxt, sysselsättning, miljö, attraktiva landsbygdsområden m.m. (jmf nedanstående figur 2.2).

Leadermetoden

Figur 2.2 Principbild - Leadermetoden kombinerar privat, ideell och offentlig sektor

Källa: Jordbruksverkets informationsmaterial 2009, Grundutbildning för leaderverksamma

Gången från områdesavgränsning till start av ett verksamhetsklart leaderområde har följt sex steg:

1. Enas om och kring ett avgränsat geografiskt område
2. Skriva en lokal utvecklingsstrategi
3. Ordna lokal offentlig medfinansiering
4. Bilda en ideell förening
5. Bilda en LAG med personer från de ideella, privata och offentliga sektorerna varvid hänsyn ska tas till att unga, kvinnor och invandrare skall ingå
6. Erhålla beslut om verksamhetsstart

Under innevarande programperiod har det definierats 63 leaderområden i Sverige och deras lokala utvecklingsstrategier gäller för 2007 - 2013. Strategierna är styrande dokument med ett underifrånperspektiv. De bygger på de problem, behov och möjligheter som finns inom ett bestämt geografiskt område. I bilaga 1 finns för leaderområdena korta beskrivningar av områdenas karaktär, geografiska grunder och inriktningar och prioriteringar i deras utvecklingsstrategier.

Det är viktigt att veta att det finns en koppling mellan lokal förankring och genomförandet av EU:s landsbygdsprogram. Programmet gäller för perioden 2007-2013 och det är EU som angivit de övergripande målen för hela EU. Medlemsländerna har sedan möjligheter att välja de enskilda stödformer som passar dem. Det svenska landsbygdsprogrammet har som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige. Programmet möjliggör att genom ekonomisk ersättning stödja utvecklingen på landsbygden. Totalt finns i den

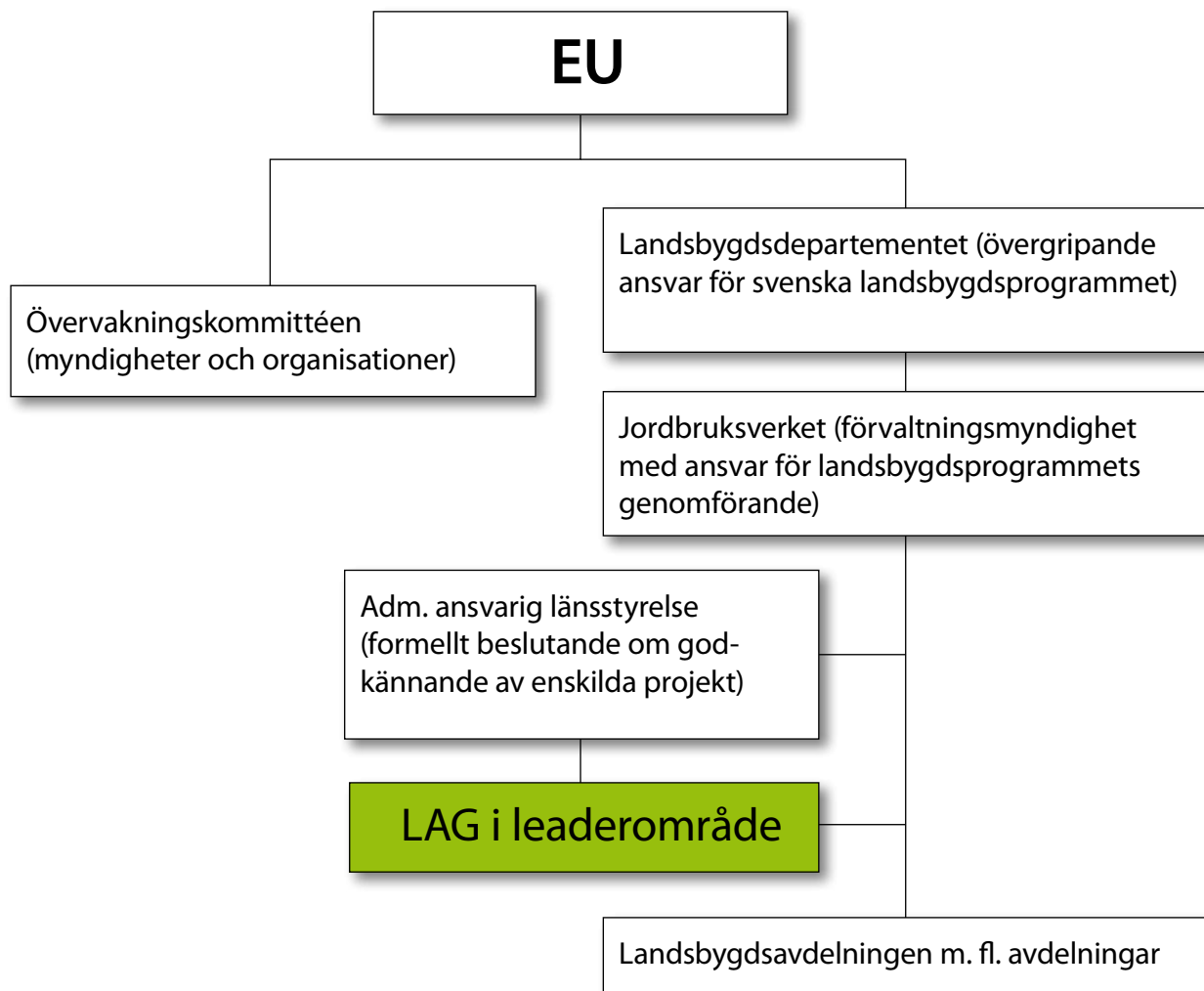
offentliga programbudgeten (budgetmedel från EU och svenska staten) ca 35 miljarder kr för hela programperioden. Av detta faller 2,4 miljarder på axel 4 dvs. leadermetoden och som i sin tur fördelas på de 63 leaderområdena. Därutöver tillkommer lokal privat medfinansiering med ca 0,8 miljarder kronor.

Leadermetoden kopplar samman lokal kunskap och samhällets målsättningar, vilket kan beskrivas som att ”**underifrånperspektivet möter uppifrånperspektivet**”. Kraven på att utvecklingsstrategin skall tas fram ur ett underifrånperspektiv, genom lokalt deltagande och med lokalt inflytande, leder till att lokal kunskap fångas upp och bidrar till att bättre nå en helhetssyn på landsbygdsutvecklingen. En förankring som sträcker sig över sektorsgränserna förutses också. Underifrånperspektivet bör dessutom ge bättre förutsättningar för att de åtgärder som genomförs ger varaktigare resultat och effekter än åtgärder som genomförs utan ett engagemang underifrån. Ytterligare en aspekt som bidrar till att Leader är en värdefull metod för genomförande av landsbygdsåtgärder är kraven på lokal och privat medfinansiering. Den lokala medfinansieringen medverkar till ett större engagemang för att genomförandet av lokala strategier verkligen ska resultera i en positiv utveckling för området.

Leaderverksamheten är viktig för att nå målen i landsbygdsprogrammet genom det värde som följer av nytänkande, lokal förankring, inflytande och samarbete. Den övergripande målsättningen är att främja företagande, tillväxt och sysselsättning samt att skapa attraktiva landsbygdsområden förenat med en hög miljöambition.

Metoden skall stödja innovativa arbetsformer för landsbygdsutveckling. Genom sin lokala förankring kan LAG-gruppen se behov av samverkan och samordning inom sitt leaderområde och arbeta aktivt för att få till stånd projekt för att tillgodose dessa behov. Samarbeten mellan leaderområden i Sverige och i andra länder är också en möjlighet som finns inom ramen för leaderverksamheten.

Av figur 2.3 nedan framgår hur beslutsnivåerna är uppbyggda i landsbygdsprogrammet och hur LAG placerar sig i det sammanhanget. Administrativt är varje leaderområde länkat till någon länsstyrelse. Geografiskt behöver leaderområdena dock inte ansluta till läns- eller kommungränser, vilket gör att delar av ett leaderområde i andra myndighets-sammanhang, t.ex. kommunal verksamhet, kan ha sina kontakter med annan länsstyrelse.

Figur 2.3 LAG och de olika beslutsnivåerna i landsbygdsprogrammet

Källa: Jordbruksverkets informationsmaterial 2009, Grundutbildning för lea­derverksamma

Storleken på LAG (antalet ordinarie ledamöter) varierar mellan leaderområden. I bilaga 2 finns redovisat storlek och sammansättning på LAG-grupperna i respektive leaderområde. Störst LAG har Leader Astrid Lindgrens Hembygd med 40 ledamöter och minst har Leader Sollefteå med 7 ledamöter. 18 personer är den vanligaste storleken på LAG. Totalt är varje år över 1 000 personer engagerade, som ordinarie ledamöter i LAG-grupper. I vissa områden är LAG också lika med den beslutande styrelsen medan i andra områden är LAG en större grupp, där en del av gruppen sedan är den beslutande styrelsen. Hur styrelsen är sammansatt styrs av de stadgar den ideella föreningen har antagit. Oberoende av hur grupperna väljer att organisera sig gäller samma krav på LAG och LAG:s styrelse. Antalet medlemmar i leaderföreningarna varierar från fyra till 170 medlemmar. I medeltal är antalet medlemmar per förening ca 40 stycken.

Allmänt gäller att det ska vara en jämn spridning mellan offentliga, privata och ideella aktörer. Detta bildar ett så kallat trepartnerskap. I linje med underifrånperspektivet gäller dock att den offentliga delen i LAG inte får vara i majoritet. Avsikten är att LAG ska ha en självständig ställning och reglerna från EU anger bl.a. att LAG har

beslutanderätt utifrån ett underifrånperspektiv och över utarbetandet och genomförandet av sin lokala utvecklingsstrategi.

Det bör även finnas en geografisk spridning mellan ledamöterna och särskilt viktigt är att det finns representation med ledamöter från landsbygden. Fördelningen mellan kvinnor och män ska vara jämn. Andelen män och kvinnor får inte skilja sig mer än upp till 20 procentenheter (40 – 60). LAG bör sträva efter att ha medverkan från olika ålderskategorier samt efter integration av nya svenskar. Det är också särskilt viktigt att arbeta för att engagera ungdomar i utvecklingen av landsbygden.

I varje leaderområde finns ett kontor med en verksamhetsledare som har till uppgift att mobilisera och skapa engagemang, ta emot ansökningar samt ge stöd och samordna projekt för att skapa största möjliga utveckling i sitt område. Leaderkontorets personal ska ha kompetens att förvalta offentliga medel. Om så inte är fallet måste vissa funktioner som betalningar, bokföring, personaladministration samt eventuella juridiska frågor hanteras av till exempel någon kommun som ingår helt eller delvis i leaderområdet.

3 Etableringen av leaderområden i Sverige

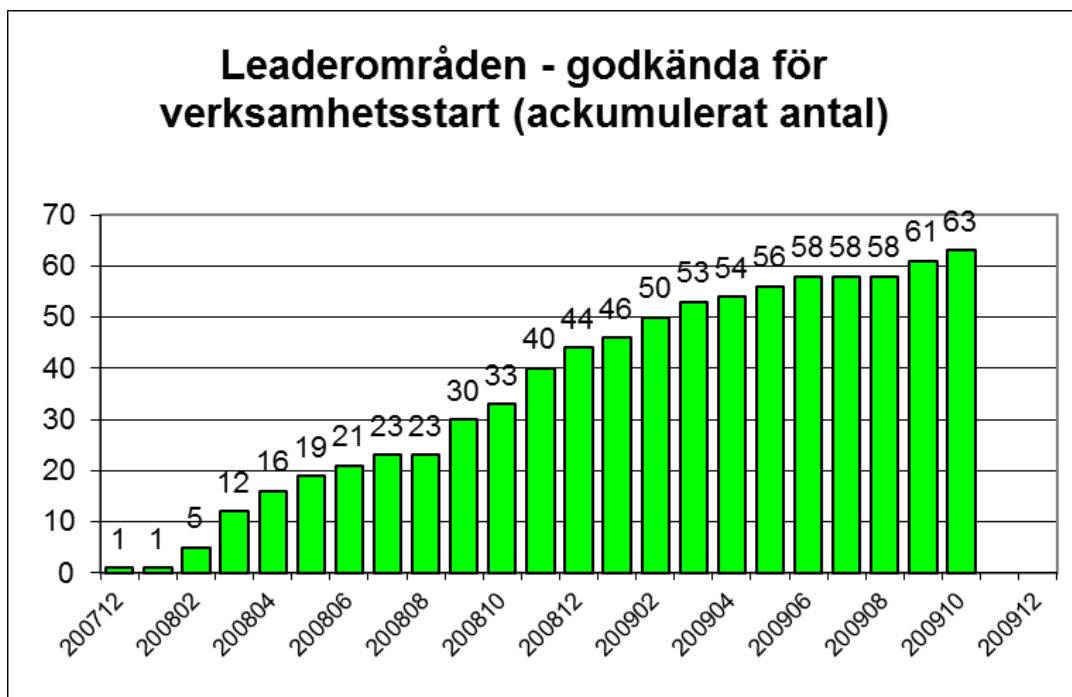
Före 2007 fanns i Sverige tolv geografiska områden inom ramen för ett s.k. gemenskapsinitiativ benämnt Leader+ och med Glesbygdsverket som ansvarig för förvaltningen och Jordbruksverket för utbetalningarna. Områdena fanns främst i sydöstra Sverige, i centrala delarna av Västergötland, i södra Bohuslän och kring nedre Dalälven och i Hälsingland. Leader+ gällde under perioden 2000 - 2006. Därefter fick samtliga landsbygdsområden i Sverige möjligheten att genomföra delar av landsbygdsprogrammet för perioden 2007 – 2013 med hjälp av leadermetoden. En förutsättning var att det fanns ett frivilligt engagemang för att arbeta med leadermetoden i aktuella områden. Jordbruksverket startade 2006 en omfattande informationskampanj för att sprida kunskap om leadermetoden. I denna involverades existerande verksamhet i Leader+, länsstyrelser, landsbygdsorganisationer, kommuner m.fl.

För att en lokal aktionsgrupp skall anses ha antagit leadermetoden för sin verksamhet krävs att vissa obligatoriska krav är uppfyllda. De är,

- Minst 50 procent av representanterna på beslutsfattande nivå i LAG (den beslutande styrelsen i aktuell förening) skall komma från privat och ideell sektor.
- Andelen kvinnor respektive män i LAG-gruppen skall vara minst 40 procent.
- Det får endast finnas en LAG-grupp inom varje leaderområde och det får inte finnas någon geografisk överlappning mellan leaderområdena.
- Antalet invånare i leaderområdet skall vara mellan 10 000 och 100 000. Tätorter med mindre än 20 000 invånare får ingå i området (gränserna för tätorter/tätortsområden som exkluderas skall finnas bestämda för berörda leaderområden)
- LAG skall bilda en ideell förening eller motsvarande senast två månader efter att gruppen godkänts.
LAG skall tillsätta en verksamhetsledare senast fyra månader efter att gruppen har godkänts.

Innan en LAG-grupp fick påbörja genomförandet av utvecklingsstrategin krävdes att ett antal formella krav uppfylldes bl.a. att en administrativt ansvarig var utsedd och att det fanns en plan som säkerställde den lokala offentliga medfinansieringen. LAG-grupperna måste också underteckna ett avtal med länsstyrelse om att följa ett antal offentliga förvaltningsprinciper.

Under en tidsperiod på knappt tre år etablerades 63 leaderområden i Sverige varav 8 är tidigare leaderområden som i stort sett transformerats över till det nya landsbygdsprogrammet. Nedanstående diagram visar den ackumulerade utvecklingen över antalet områden som fick godkännande om verksamhetsstart från Jordbruksverket. De sist godkända områdena kunde starta sin verksamhet i oktober 2009.

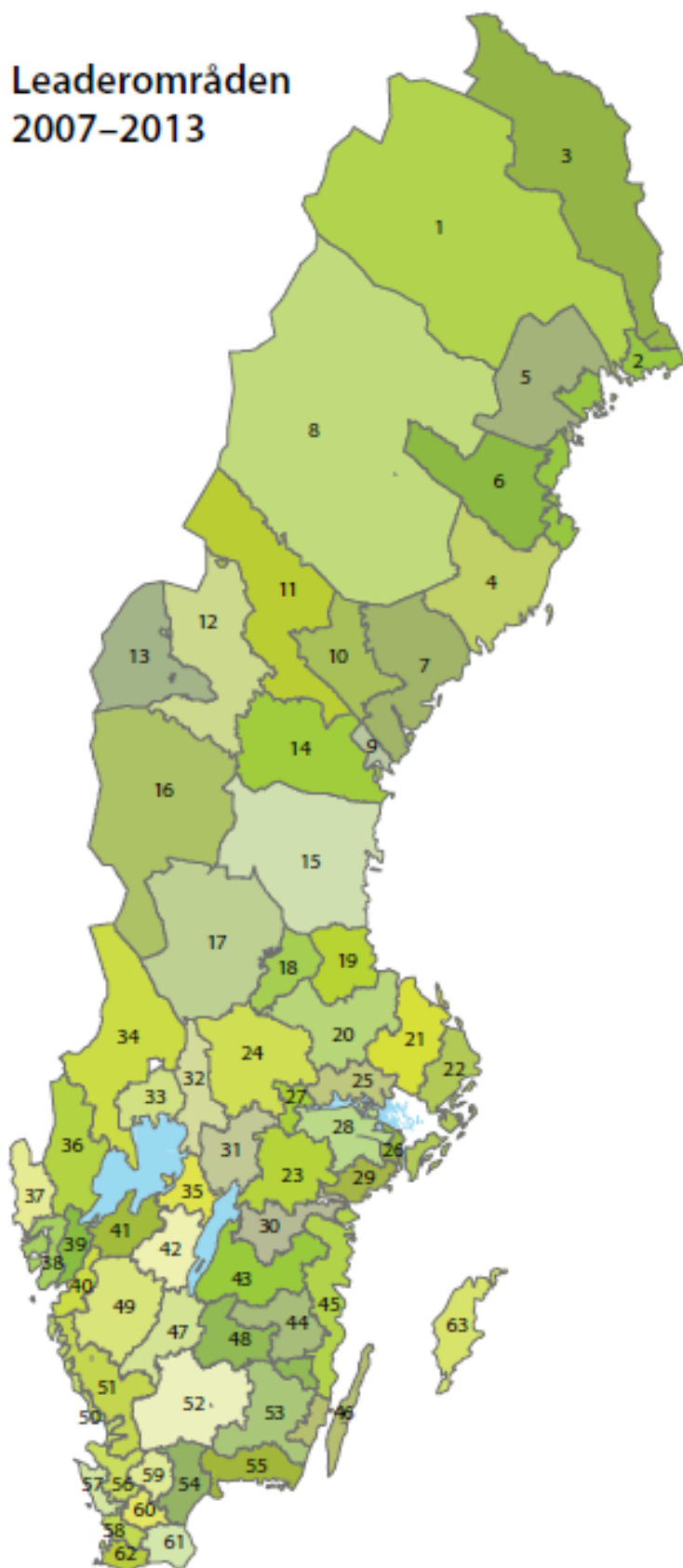
Figur 3.1 Utvecklingen av verksamhetsklara leaderområden 2007 - 2009

Källa: Egen sammanställning

Det innebär att leaderområden nu finns över nästan hela Sveriges landsbygd. De geografiska avgränsningarna kan vara baserade på naturliga och kulturella likheter, företagsstrukturer och andra karaktäristika för områdena, kort sagt det som kan betraktas som ett områdes ”gemensamma nämnare”. (Se de korta beskrivningarna för varje område i bilaga 1). Detta bildar också en grund för respektive områdes verksamhetsinriktning. Leaderområdenas utvecklingstrategier är sektorsövergripande, vilket innebär att de tar hänsyn till olika näringar och sektorer till exempel kultur, turism, naturvård med mera som finns i respektive leaderområde. Det är viktigt för att flera av sektorerna skall kunna dra fördel av ledarverksamhetens resurser.

Under 2010 lades ytterligare områden till i ett antal leaderområden. Därmed är det endast två mindre landsbygdskommuner (Munkfors, Burlöv) som inte har någon geografisk del som ingår i något leaderområde. Nedanstående karta visar gränserna för Sveriges 63 leaderområden.

Leaderområden 2007-2013

Figur 3.2 Karta över leaderområdena i Sverige

Källa: Jordbruksverket

Leaderområde	
1. Leader Polaris	33. Leader Närheten
2. Leader Mare Boreale	34. Leader Växtlust Värmland
3. Leader Tornedalen	35. Leader Norra Skaraborg
4. Leader URnära	36. Leader Dalsland och Årjäng
5. Leader Spira Fyrkanten	37. Leader Ranrike Norra Bohuslän
6. Trekom Leader	38. Leader Terra et Mare
7. Leader Höga Kusten	39. Leader Göta Älv
8. Leader Lappland	40. Leader Göteborgs Insjörike
9. Leader Timråbygd	41. Leader Västra Skaraborg
10. Leader Sollefteå	42. Leader Östra Skaraborg
11. Leader 3sam	43. Leader Sommenbygd
12. Leader Storsjöbygden	44. Leader Astrid Lindgrens Hembygd
13. Leader Åres Gröna Dalar	45. Leader Kustlandet
14. Leader Mittland	46. Leader KalmarÖland
15. Leader Hälsingebygden	47. Leader Västra Småland
16. Leader Södra Fjällen	48. Leader Mitt i Småland
17. Leader DalÄlvarna	49. Leader Sjuhärad
18. Leader Falun-Borlänge	50. Leader Kustbygd Halland
19. Leader Gästrikebygden	51. Leader Landsbygd Halland
20. Leader Nedre Dalälven	52. Leader Linné
21. Leader Upplandsbygd	53. Leader Småland Sydost
22. Leader UROSS	54. Leader Skånes Ess
23. Leader Gränslandet	55. Leader Blekinge
24. Leader Bergslagen	56. Leader Skåne Nordväst Norra
25. Leader Norra Mälarstranden	57. Leader Skåne Nordväst Södra
26. Leader Södertälje Landsbygd	58. Leader Lundaland
27. Leader Västra Mälardalen	59. Leader LagPH i Snapphanebygd
28. Leader Inlandet	60. Leader MittSkåne
29. Leader Kustlinjen	61. Leader Ystad-Österlenregionen
30. Leader Folkungaland	62. Leader Söderslätt
31. Leader Mellansjölandet	63. Leader Gotland
32. Leader Värmlands BergsLAG	

4 Leaderområden i EU-27

I slutet av 2010 (enligt uppgifter som presenterades av EU-kommissionen i november 2010) fanns det 2 178 leaderområden/LAG som godkänkts av medlemsländerna i EU-27. I fyra länder (Italien, Cypern, Rumänien, Bulgarien) pågick dock fortfarande processen med att bilda och etablera leaderområden. I nedanstående tabell framgår hur områdena fördelar sig på medlemsländerna.

Tabell 4.1 Antal leaderområden i EU-27

Land	Antal leaderområden/LAG	Land	Antal leaderområden/LAG
Polen	338	Litauen	41
Spanien	264	Irland	36
Tyskland	243	Lettland	36
Frankrike	223	Slovenien	33
Italien (pågår)	191	Nederländerna	31
Tjeckien	112	Estland	26
Förenade Kungariket (UK)	106	Belgien	25
Ungern	96	Slovakien	15
Österrike	86	Luxemburg	5
Sverige	63	Cypern (pågår)	4
Finland	56	Malta	3
Danmark	51	Bulgarien (pågår)	0
Portugal	51	Rumänien (pågår)	0
Grekland	43	Totalt	2 178

Källa: Leader Sub Committee - 12 November 2010 DG AGRI G3

Flest leaderområden har Polen, följt av Spanien, Tyskland och Frankrike. Sverige ligger i en mellangrupp och har något fler leaderområden än grannländerna Finland och Danmark.

Vid samma tillfälle uppgick antalet godkända leaderprojekt i hela EU till drygt 32 000.

5 Statistiska uppgifter om leaderområdena

Leaderområdena bildar en ny geografisk indelning av svensk landsbygd. För att kunna beskriva områdena med hjälp av de databaser m.m. som finns i Sveriges officiella statistik har områdenas gränser digitaliserats av SCB på uppdrag av Jordbruksverket. Därmed blir det möjligt att skapa statistik på motsvarande sätt som idag kan göras för indelningarna enligt län eller kommuner. Detta ger en grund för att dels kunna ange viktiga uppgifter om leaderområdena i utgångsläget (2007 - 2008), dels för att kunna följa upp utvecklingen över tiden. I bilaga 3 finns ett tabellverk med flera grundläggande statistikuppgifter om varje område.

Nedan lämnas en del kommentarer kopplat till olika statistikuppgifter. Inledningsvis anges för de aktuella statistikuppgifterna vilka tabeller i bilagan som kommentarerna kan relateras till. Kommentarererna är koncentrerade på att visa uppgifter för leaderområden med ytterlighetsvärden i respektive tabell. För detaljinformation om andra leaderområden rekommenderas att man studerar respektive tabell i bilagedelen.

5.1 Ålders- och könsindelad befolkning

Se tabellerna 1-3 i bilaga 3.

Folkmängden i leaderområdena den 31 december 2007 varierade från knappt 9 000 invånare i Åres Gröna dalar till runt 100 000 i Terra et Mare, Sjuhärad och Upplandsbygd. Sju områden hade mindre än 25 000, fjorton områden mellan 25 000 – 50 000, sju områden mellan 50 000 – 75 000 och tjugofem områden hade över 75 000 invånare. Totala antalet invånare i leaderområdena uppgick till nästan 3,9 miljoner.

För att få en bild av åldersfördelningen har gjorts en indelning i tre grupper, 0 – 30 år, 31 – 60 år, 61 år och över. Åldersgruppen 0 – 30 år var störst i Upplandsbygd, Göteborgs insjörike och Västra Småland. Andelarna för den åldersgruppen översteg i deras fall 38 %. Minst var den i Tornedalen, 3sam och Södra Fjällen med andelar under 31 %. Om jämförelsen görs baserad på åldersgruppen 60 år och uppåt var den störst i Tornedalen med 31,7 % följt av 3sam (31,6 %) och Sollefteå (30,8 %). Störst andel i mellangruppen (31 – 60 år) hade Södertälje Landsbygd med 43,7 % följt av Folkungaland (43,1 %) och Göteborgs insjörike (42,9 %). Sett till alla leaderområden var andelarna för yngsta gruppen 34,5 %, mellangruppen 40,6 % och för gruppen med de äldsta 24,9 %.

Uppgifter om befolkningens könsfördelning visar att andelen män var lägst i Ystad-Österlenregionen med 49,3 % och högst i Tornedalen med 51,8 % och därmed vice versa för andelen kvinnor. Sammantaget för alla leaderområden var andelen män 50,6 % och andelen kvinnor 49,4 %. I sex leaderområden var andelen kvinnor högre än andelen män och i alla övriga 57 områden var andelen män högre.

5.2 Befolkningsförändring

Se tabell 4 i bilaga 3.

Uppgifter om födda, döda, in- och utflyttningar år 2007 kan användas som utgångsunderlag för att få en bild av leaderområdenas befolkningsutveckling i inledningen på programperioden.

Av de 63 leaderområdena uppvisade 30 positiva födelseöverskott dvs. fler födda än döda. Störst var födelseöverskotten i Göteborgs insjörike (517), Lundaland (483) och Upplandsbygd (474). Störst födelseunderskott hade Växtlust Värmland (- 448), Hälsingebygden (- 374) och Bergslagen (- 281). Totalt för alla leaderområden med födelseöverskott handlade det om (+ 4 923) och för de med underskott (- 5 373).

Uppgifter om in- och utflyttningar visar att 47 områden hade flyttningsöverskott eller plus/minus 0 i in- och utflyttningar. Störst var överskotten i Söderslätt (1 446), Kustbygd Halland (1 208) och Terra et Mare (1 110). Flyttningsunderskotten var störst i Lappland (- 254), Polaris (- 235) och Gotland (- 200). Sammantaget var flyttningsöverskotten i berörda leaderområden 16 482 och underskotten – 1 599. Sett till alla leaderområden hade de således ett flyttningsöverskott på 14 883.

Flyttningsöverskotten sammanhänger starkt med inflyttningar från utlandet. Utan inflyttningarna från utlandet hade det sammantaget varit ett flyttningsunderskott med – 2 576 personer. Nettoinflyttningen från utlandet uppgick till 17 174 personer. Utan inflyttningen från utlandet hade bara 24 områden kunnat visa flyttningsöverskott.

Sammanförs uppgifterna om födda, döda och flyttningar ökade befolkningen i 37 och minskade den i 26 leaderområden. Ökningarna var störst i Söderslätt (1 806), Kustbygd Halland (1 508) och Terra et Mare (1 497). Störst ökning räknat i procent uppvisade Söderslätt (+ 1,9 %), Lundaland (+ 1,7 %) och Kustbygd Halland (+ 1,6 %). Befolkningen minskade mest i Lappland (- 489), Polaris (- 413) och Hälsingebygden (-339). Räknat i procent var minskningarna störst i Tornedalen (- 1,3 %), Lappland (-1,1 %) och Södra Fjällen (- 0,9 %). I hela Sverige ökade 2007 folkmängden med 69 670 personer (+ 0,8 %).

5.3 Familjer efter antal barn

Se tabell 5 i bilaga 3. Barnen är hemmaboende och finns i åldersintervallet 0 – 21 år.

Familjestrukturen kan vara en faktor av intresse vid utvärderingen av utvecklingen i leaderområdena. Utifrån en uppdelning efter familjer utan barn och familjer med barn finns skillnader mellan leaderområdena. Andelen familjer utan barn var 2007 lägst i Göteborgs insjörike (61,5 %), Folkungaland (62,8 % och Upplandsbygd (63,7 %). Högst var andelarna i Tornedalen (78,7 %), Sollefteå (77,6 %) och 3sam (77,6 %). Sammantaget för alla leaderområden var andelen 71,0 %.

Det finns också en del skillnader i medelantalet barn per familj med barn för de olika leaderområdena. Medelantalet är högst i Tornedalen (2,06), Västra Småland (1,95) och Trekom (1,93). Lägst är det i Gästrikebygden (1,79), Timråbygd (1,79) och Ystad-Österlenregionen (1,80). Medelantalet för alla leaderområden är 1,87 barn per familj med barn.

5.4 Befolkningen fördelad efter födelse land

Se tabell 6 i bilaga 3. Uppgift om födelse land hämtas från folkbokföringen. För personer som invandrat till Sverige registrerades uppgifter om födelse land vid invandringen. Om gränsjusteringar för deras födelse länder skett därefter har som regel ingen ändring gjorts i folkbokföringen när det gäller beteckningen av födelse land.

SCB:s underlag för statistik ger möjlighet att ta fram uppgifter om hur befolkningen fördelar sig baserat på varje persons födelse land. Indelningen efter födelse land som kan göras är följande:

- Sverige
- Norden utom Sverige
- EU 27 utom Sverige och Norden
- Övriga världen inkl. uppgift saknas

Störst andelar i befolkningen med invandrarbakgrund (födelse land exkl. Norden) fanns 2007 i Västra Småland (9,7 %), Lag PH i snapphanebygd (8,8 %) och MittSkåne (8,7 %). Lägst var andelarna i Tornedalen (1,9 %), Falun-Borlänge (2,1 %) och Gotland (2,2 %). Tornedalen hade en mycket stor andel från Norden (22,9 %), vilket bör spegla de nära relationerna med Finland i gränsområdet.

5.5 Inkomstförhållanden

Se tabell 7 i bilaga 3. Tabellen omfattar personer som är 20 år eller äldre. Nettoinkomst är summan av alla skattepliktiga och skattefria inkomster minus skatt och övriga negativa transfereringar. I inkomsttabellen redovisas inkomsten i klasserna låg - medellåg - medelhög - hög. Klasserna har skapats genom att befolkningen har delats i fyra lika stora grupper, med lika många i varje grupp, för hela riket. Medianinkomst anger det mittersta värdet.

Högst medianvärde för nettoinkomst 2007 hade Göteborgs insjörike med 198 719 kr, tätt följt av Lundaland (197 513 kr) och Kustbygd Halland (195 970 kr). Lägst låg Tornedalen med 149 847 kr, följt av 3sam (151 359 kr) och Södra Fjällen (153 476 kr). Nettoinkomstnivån i Tornedalen motsvarar ca 75 % av nivån för Göteborgs insjörike.

5.6 Förvärvsarbete 16- år med arbetsplats i området efter sektor

Se tabell 8 i bilaga 3. Tabellen omfattar förvärvsarbete som är 16 år eller äldre och som har arbetsställe/arbetsplats i leaderområdet. Med arbetsställe menas varje adress (lokal), fastighet eller grupp av närliggande lokaler och fastigheter där företag bedriver verksamhet. Arbetsstället är en förutsättning för att geografiskt kunna redovisa arbetsmarknadsstatistik.

Arbetsplatserna i leaderområdena kan hänföras till olika sektorer. Det ger en möjlighet att spegla strukturen på arbetsplatserna i de olika leaderområdena baserat på uppgifter

för de som har sitt förvärvsarbete i respektive leaderområde. Följande gruppering har gjorts:

- Statlig verksamhet (Statlig Förvaltning, statliga affärsverk, statligt ägda företag och organisationer, övriga offentliga institutioner)
- Kommunal verksamhet (Primärkommunal förvaltning, landsting, kommunalt ägda företag och organisationer)
- Privat näringsverksamhet (Aktiebolag, ej offentligt ägda, övriga företag, ej offentligt ägda, övriga organisationer)

Av alla förvärvsarbetande 16- år med arbetsplats i leaderområden år 2007 kunde 4,6 % hänföras till statlig verksamhet, 26,9 % till kommunal verksamhet och 68,5 % till privat näringsverksamhet. Områden med stort inslag av statlig verksamhet var Polaris (15,5 %), Tornedalen (11,3 %) och Sollefteå (11,0 %). Stort kommunalt inslag hade Spira Fyrkanten (49,9 %), Sollefteå (41,1 %) och Lappland (39,8 %). Privat näringsverksamhet var störst i Södertälje Landsbygd (82,5 %), Sjuhärad (78,3 %) och Västra Småland (77,8 %).

5.7 Förvärvsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren

Se tabell 9 i bilaga 3. Tabellen omfattar förvärvsarbetande som är 16 år eller äldre och som har arbetsplats i leaderområdet.

Baserat på Svensk näringsgrensindelning har SCB gjort en underindelning som består av 52 näringsgrenar. Indelningen kan användas för att spegla hur de som förvärvsarbetar på arbetsställen i leaderområden fördelar sig på angivna näringsgrenar. Betraktas alla leaderområden som en grupp så är det följande femton näringsgrenar som år 2008 representerar flest förvärvsarbetande i fallande ordning. Över 70 % av de förvärvsarbetande finns i dessa näringsgrenar.

Tabell 5.1 Procentandelar av de förvärvsarbetande med arbetsställe i leaderområde fördelade på näringsgrenar

Näringsgren	Andel (%) av de förvärvsarbetande med arbetsställe i leaderområde
46. Utbildning	11,6
48. Vård och omsorg med boende	7,9
22. Byggverksamhet	7,5
25. Detaljhandel	5,9
26. Transport och magasinering	5,6
1. Jordbruk, skogsbruk och fiske	4,7
15. Tillverkning av maskiner och apparater	4,4
14. Metallindustri	4,0
47. Hälso- och sjukvård	3,9
24. Partihandel	3,6
45. Offentlig förvaltning	3,2
28. Hotell- och restaurangverksamhet	2,6
5. Trävaruindustri	2,5
49. Öppna sociala instanser	2,4
51. Annan serviceverksamhet och personliga tjänster	2,2

Källa: Egen bearbetning

Ovanstående näringsgrenar är också de som dominerar när motsvarande uppgifter sammanställs för varje leaderområde. Ett antal större avvikelser kan dock noteras i följande fall,

- Polaris har ca 13 % av de förvärvsarbetande i näringsgren 2. Utvinning,
- Mare Boreale ca 9 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk,
- Trekom ca 7 % i näringsgren 11. Gummi- och plastvaruindustri och ca 6 % i näringsgren 2. Utvinning,
- Höga kusten ca 9 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustrin och ca 8 % i näringsgren 16. Transportmedelsindustri,
- Timråbygd ca 10 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustrin
- Södra Fjällen ca 13 % i näringsgren 50. Kultur, nöje och fritid och ca 7 % i näringsgren 44. Resebyråer, bevakningstjänst m.m.
- Falun-Borlänge ca 10 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustrin
- Gästrikebygden ca 12 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk
- Gränslandet ca 6 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning
- Bergslagen ca 6 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk

- Norra Mälärstranden ca 5 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk
- Södertälje Landsbygd ca 6 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning
- Västra Mälardalen ca 18 % i näringsgren 16. Transportmedelsindustri
- Kustlinjen ca 22 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk
- Folkungaland ca 5 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustri
- Värmlands Bergslag ca 5 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk och ca 5 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning
- Närheten ca 13 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustri
- Norra Skaraborg ca 5 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustri
- DalslandÅrjäng ca 6 % i näringsgren 16. Transportmedelsindustri
- GötaÄlv ca 8 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustri
- Västra Skaraborg ca 11 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning
- Östra Skaraborg ca 9 % i näringsgren 17. Övrig industri och ca 5 % i näringsgren 16. Transportmedelsindustri
- Astrid Lindgrens hembygd ca 5 % i näringsgren 13. Stål- och metallverk
- Kustlandet ca 8 % i näringsgren 6. Massa- och pappersindustri och ca 6 % i näringsgren 19. Energiförsörjning
- Västra Småland ca 6 % i näringsgren 11. Gummi- och plastvaruindustri och ca 6 % i näringsgren 17. Övrig industri
- Kustbygd Halland ca 7 % i näringsgren 19. Energiförsörjning
- Skåne Nordväst Norra ca 6 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning
- Lag PH i Snapphanebygd ca 5 % i näringsgren 9. Kemikalietillverkning
- MittSkåne ca 5 % i näringsgren 3. Livsmedelstillverkning

I ett antal leaderområden är vissa näringsgrenar särskilt tunga, se följande

- Södertälje Landsbygd ca 18 % i näringsgren 48. Vård och omsorg med boende
- UROSS ca 13 % i näringsgren 22. Byggverksamhet
- Gotland ca 13 % i näringsgren 22. Byggverksamhet, ca 15 % i näringsgren 1. Jordbruk, skogsbruk och fiske
- Terra et Mare ca 13 % i näringsgren 22. Byggverksamhet
- Upplandsbygd ca 25 % i näringsgren 26. Transport och magasinering
- Göteborgs insjörike ca 13 % i näringsgren 26. Transport och magasinering
- KalmarÖland ca 11 % i näringsgren 1. Jordbruk, skogsbruk och fiske
- Linne ca 13 % i näringsgren 15. Tillverkning av maskiner och apparater

- Mellansjöländet ca 12 % i näringsgren 15. Tillverkning av maskiner och apparater
- Bergslagen ca 12 % i näringsgren 15. Tillverkning av maskiner och apparater, ca 11 % i näringsgren 14. Metallindustri
- Västra Småland ca 15 % i näringsgren 14. Metallindustri
- Spira Fyrkanten ca 29 % i näringsgren 47. Hälso- och sjukvård
- Sollefteå ca 13 % i näringsgren 47. Hälso- och sjukvård
- Åres Gröna dalar ca 24 % i näringsgren 28. Hotell- och restaurangverksamhet
- Södra Fjällen ca 12 % i näringsgren 28. Hotell- och restaurangverksamhet
- Trekom ca 11 % i näringsgren 5. Trävaruindustri
- Västra Mälardalen ca 18 % i näringsgren 16. Transportmedelsindustri
- Terra et Mare ca 8 % i näringsgren 9. Kemikalietillverkning

5.8 Förvärvsarbetande nattbefolkning 16- år efter bostadens belägenhet, i kombination med arbetsställe och kön (utpendling)

Se tabell 10 i bilaga 3. Tabellen omfattar förvärvsarbetande med bostad i leaderområdet (nattbefolkning). Utpendling avser personer som bor i leaderområdet och som har sitt förvärvsarbete utanför området.

En viktig dimension för att kunna förstå och bedöma inkomstmöjligheter m.m. är var de boende i respektive leaderområde (nattbefolkning) har sina arbetsställen. Beroende på hur stor utpendlingen är från ett område kan konstateras i hur hög grad området är sammanflätat med arbetsmarknader utanför egna leaderområdet.

De leaderområden som 2007 hade liten utpendling (högst andel av sin nattbefolkning också förvärvsarbetande i egna leaderområdet) är URnära (94,3 %), Gotland (93,6 %) och Gästrikebygden (92,9 %). På den andra sidan med störst utpendling och med låga andelar förvärvsarbetande i egna leaderområdet fanns Mare Boreale (29,0 %), Landsbygd Halland (43,0 %) och Timråbygd (44,9 %).

6 Grunderna för utvärdering av landsbygdsprogram enligt EU

Till stöd för utvärderingen av landsbygdsutvecklingsåtgärder har EU-kommissionen publicerat en vägledning i september 2006 med titeln ”Landsbygdsutveckling 2007–2013, HANDBOK FÖR EN GEMENSAM ÖVERVAKNINGS- OCH UTVÄRDERINGSRAM”. Denna har efterhand kompletterats på olika sätt, alltifrån förtydliganden och revideringar av innehåll till utgivande av kompletterande vägledningar om utvärderingsmetoder på olika åtgärdsområden.

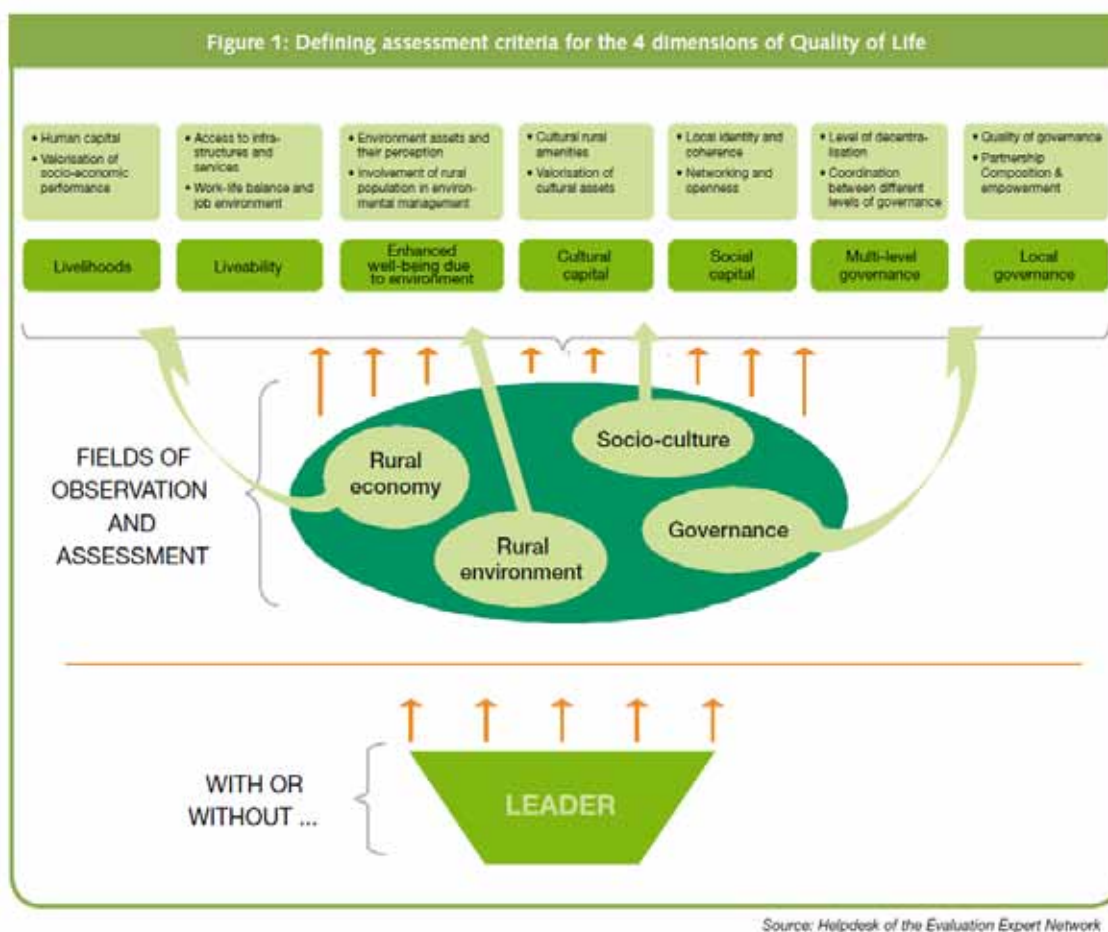
En grundläggande utgångspunkt är den s.k. interventionslogiken. Den utgår från behoven, som visar de socioekonomiska eller miljömässiga krav som programmet och/eller åtgärden skall uppfylla. Vid utvärderingen matchas uppsatta mål av en uppsättning indikatorer, som visar de olika delarna i en åtgärds interventionslogik. Indikatorerna används som verktyg för att bedöma hur målen har nåtts genom åtgärder eller hela program på varje nivå (produktion, resultat och effekt).

Vid utvärderingen av landsbygdsutvecklingsprogrammen används följande typer av indikatorer:

- **Insatsindikatorer:** Dessa indikatorer hänför sig till budget eller andra tilldelade resurser på varje stödnivå. *Exempel:* utgifter per åtgärd som redovisas till kommissionen.
- **Produktionsindikatorer:** Dessa mäter verksamheter som genomförs direkt inom programmen. Verksamheterna är första steget mot att nå insatsens operativa mål och mäts i fysiska eller monetära enheter. *Exempel:* antal anordnade utbildningstillfällen, antal jordbruksföretag som får investeringsstöd och investeringens totala volym.
- **Resultatindikatorer:** Dessa mäter insatsens direkta och omedelbara effekter. De ger information om förändringar i exempelvis de direkta stödmottagarnas uppträdande, kapacitet eller prestation och mäts i fysiska eller monetära enheter. *Exempel:* genomförda investeringar och antal jordbrukare som med framgång deltar i utbildningskurser.
- **Effektindikatorer:** Dessa avser programmets gynnsamma effekter både på insatsnivå men även mer generellt inom programområdet. De är kopplade till programmets övergripande mål. *Exempel:* ökad sysselsättning i landsbygdsområden, ökad produktivitet inom jordbrukssektorn och ökad produktion av förnybar energi.

Utöver ovanstående fyra slag av indikatorer tillkommer ett behov av **indikatorer för utgångsläget** (eng. baseline). Eftersom det är förändringen över tiden som undersöks vid en utvärdering är fastställandet av den kontrafaktiska situationen central vid alla utvärderingar. **Kontrafaktisk avser den situation som hade blivit fallet utan några stödåtgärder** (Kan även uttryckas som hur hade utvecklingen blivit om ingen intervention genom stödåtgärder hade gjorts). Indikatorerna för utgångsläget är därför viktiga referenspunkter vid utvärderingen av effekterna av enstaka åtgärder och hela program.

Ett område där det funnits ett behov av att komplettera den ursprungliga handboken är hur utvärdering av Leader och det som kan knytas till begreppet "Livskvalitet" bör göras. Begreppet "Livskvalitet" ingår i bl.a. landsbygdsprogrammets mål- och åtgärdsbeskrivningar, men utan att någon egentlig tydlighet av dess innebörd redovisas. Det fanns därför ett behov att för utvärderingen inom ramen för landsbygdsprogrammet få en operationell innebörd och grund för hur utvärdering av livskvalitet kan göras. European Evaluation Network for Rural Development etablerade och koordinerade en tematisk arbetsgrupp för att ta fram ett underlag. Det resulterade i ett dokument med titeln "Working paper on Capturing impacts of Leader and of measures to improve Quality of Life in rural areas". Denna kompletterande vägledning blev godkänd hösten 2010. Nedanstående figur sammanfattar den indelningsstruktur som arbetsgruppen fann lämplig för den utvärdering som är relaterad till begreppet livskvalitet.

Figur 6.1 Principbild – utvärderingen av livskvalitet

Källa: Helpdesk of the Evaluation Expert Network

Utvärderingen baseras på en indelning i fyra dimensioner (områden för observationer och värderingar). De är,

- Landsbygdens ekonomi (Rural economy)
- Socialt – kultur (Socio-culture)
- Landsbygdens miljö (Rural environment)
- Styrelse (Governance)

Dessa delas i sin tur upp på sju effektkategorier och dessa bryts sedan ner ytterligare på 14 bedömningsområden. Se följande tablå.

Effektkategori	Bedömningsområde
Försörjning (uppehälle, utkomst, levebröd)	Humankapital Värdeutveckling i socio-ekonomisk verksamhet
Levnadsmöjligheter (service, miljö, sociala nätverk)	Tillgång till infrastruktur och service Balans i arbetsliv och miljö
Ökat välbefinnande relaterat till miljö	Miljötillgångar och upplevelse av dessa Engagemang hos landsbygdsbefolkningen i miljövard
Kulturellt (kultur-) kapital	Kulturella tjänster i landsbygdsområden Värdeutveckling för kulturella tillgångar
Socialt kapital	Lokal identitet och dess sammanhang Nätverkande och öppenhet
Styrelsenivåer – flera (vertikala)	Grad av centralisering Samordning mellan olika styrelsenivåer
Lokal styrelsenivå	Kvalitet i styrelse Sammansättning på medverkande och självbestämmande

Figur 6.2 Effektkategorier med tillhörande bedömningsområden

Källa: Egen bearbetning av figur 6.1

Det är positivt att det nu finns ett gemensamt dokument till stöd för den fortsatta utvärderingsverksamheten i EU för livskvalitetsbegreppet och med bäring på åtgärder i Leader och åtgärder i axel 3. Det ger en gemensam struktur och en operativ bas att grunda utvärderingen på. Detta har saknats i de riktlinjer, som finns i EU:s ”Handbok för en gemensam övervaknings- och utvärderingsram”.

6.1 Utmaningar på utvärderingsområdet

I Sverige finns 63 leaderområden. De täcker nästan hela Sveriges landsbygd. Detta medför att direkta jämförelser av utvecklingen mellan landsbygdsområden med

respektive utan leaderprojekt inte kan användas som en metod för utvärdering. Det är också viktigt att observera att i Sveriges fall är det inte tillåtet att rikta stödet till enskilda aktörer/företag. Det krävs att nyttan av stödet till projekt i leaderverksamheten skall komma bredare grupperingar till del. Detta leder till att projekten blir riktade mot grupper av medborgare/företag t.ex. ideella föreningar, kooperativ, kommuner och att slutliga resultat och effekter visar sig på indirekta sätt och i vidare sammanhang. Detta leder till andra utvärderingsmetoder än de som kan användas när ett projekt är begränsat till att stöd utgår till ett enda företag t.ex. stöd till investering i en maskin.

Vad som kan omfattas av leaderprojekt är inte heller på något sätt standardiserat, vilket gör att det inte är realistiskt att söka och finna direkta motsvarigheter (s.k. tvillingar) till samma typ av insatser bland aktiviteter som görs utan landsbygdsstöd. Det är därför svårt att använda tekniken att jämföra tvillingar och kontrollgrupper vid utvärdering av leaderprojekt.

Interventionslogiken utgår från de behov, som beskriver ekonomiska eller andra krav som åtgärden/projektet ska uppfylla. Det avgör också vilka som på något sätt kommer att involveras och påverkas av projekten. Målgrupper som kan vara viktiga att beakta har bl.a. diskuterats med EU:s s.k. Helpdesk och nedanstående grupper har urskilts. För utvärderingen av leaderprojekten är det viktigt att registrera dessa målgrupper på ett systematiskt sätt.

1. Direkt aktiva i genomförandet av projektet
2. Direkt berörda, men inte aktiva i projektet
3. Indirekt berörda
4. Konsumerande grupp (de som genom att konsumera varor/tjänster betalar för aktuella varor/tjänster)
5. Ekonomiskt gynnad grupp (de som ekonomiskt göra vinster genom projektet t.ex. företag som säljer aktuella varor/tjänster)
6. Immateriellt gynnad grupp (de som får värdet av ett projekt i form av god livskvalitet, de som njuter av kulturella aktiviteter etc.)
7. Indirekt gynnad grupp (de som indirekt drar nytta av projektet)

I de flesta projekt kommer mätning av resultat och effekter att vara kopplade till grupp 4, 5 och 6 och utvärdering av effekterna kommer att koncentreras till dessa grupper. Projekten behöver inte alltid vara tillämpliga på alla grupper. Grupperna 2, 3 och 7 är av detta slag.

6.2 Projekt som syftar till att skapa gynnsamma villkor för utveckling inkl. livskvalitet

Huvudmål för en grupp av leaderprojekt är att generera och skapa positiva/gynnsamma villkor för utveckling av t.ex. lokala företag, öka samarbetet mellan olika aktörer, skapa positiv anda för företagande, innovationer m.m. Det är uppenbart att påverkan i dessa fall kan förväntas uppstå successivt under flera år och främst efter att ett sådant projekt avslutats. Påverkan kommer att fördelas på ett lokalt område och kan växa med tiden, men kan också efter en tid minska och helt avklinga. Detta gäller inte bara projekt inriktade på ekonomisk utveckling utan kan också vara aktuellt för projekt inriktade på kultur och andra immateriella verksamheter. Mätning av denna typ av projekt är det

lämpligt att göra vid slutet av programperioden (2013). I det kortare perspektivet är det främst motiverat med insatser som i första hand kan ge vissa grundläggande mätningar av resultat som är relevanta för projekt med inriktning på främst immateriella värden. Det kan vara att mäta förändringar i hur ofta man går på alt. deltar i lokala teaterföreställningar, konserter, utställningar, museer, filmförevisningar, sportevenemang, dans, målning, sömnad etc. De kan också vara inriktade på särskilda grupper (ungdomar, äldre, etc.) beroende på om projekten har speciella målgrupper.

Projekt som är av förutsättningsskapande karaktär kan normalt inte förväntas ge tydliga omedelbara resultat och effekter utan det handlar om successiva förändringar över flera år. Det blir därmed i slutet av programperioden som utfall kan registreras och utvärderingsinsatserna kommer att koncentreras till. Genom sitt breda och indirekta verkningssätt ställer det också krav på metoderna som skall fånga upp detta.

7 Mål för Leader i svenska landsbygdsprogrammet

Inom ramen för EU:s program för landsbygdsutveckling finns dels slag av mål för vilka målvärden skall bestämmas för varje EU-land, dels slag av mål som inte behöver tillämpas av alla EU-länder s.k. programspecifika för respektive EU-land.

Inom den obligatoriska EU gemensamma gruppen finns sju olika mål relaterade till Leader och för dessa har Sverige bestämt följande målvärden, se tabell nedan. Det är målvärden som avses att nås genom programverksamheten 2007 – 2013. Målvärdena kopplade till projekten är uppdelade på två grupper. Den klart största är en grupp som gäller projekt som bedrivs i respektive leaderområden och en annan grupp som är s.k. samverkansprojekt. I samverkansprojekten handlar det om samarbeten där minst en av parterna är en LAG-grupp och samarbete kan ske inom landet eller mellan Sverige och ett eller flera EU-länder eller andra länder.

Tabell 7.1 Mål för Leader i landsbygdsprogrammet 2007 - 2010

Slag av EU gemensamma mål		Målvärde
Antal LAG-grupper (= antal leaderområden)		60
Storlek på leaderområdena (km ²)		300 000
Total befolkning i leaderområdena, miljoner		3,9
Enskilda projekt	Antal projekt finansierade av LAG	4 500
	Antal stödmottagare	3 500
	Bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd	5 600
	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	15 000
Samarbetsprojekt	Antal projekt	300
	Antal LAG-grupper som deltar i samarbete	60
	Bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd	150

Källa: Landsbygdsprogram för Sverige 2007 – 2013, regeringskansliet

De tre första målen gäller etableringen av leaderverksamheten och den är slutförd. I Sverige har etablerats 63 leaderområden/LAG-grupper. De täcker en sammanlagd yta på ca 421 000 km² och befolkningen inom områdena beräknas uppgå till drygt 3,8 miljoner invånare. Två av målvärdena har överträffats och det tredje får i praktiken betraktas som uppnått. Det är en marginell skillnad till målvärdet.

De projektrelaterade målen gäller antal projekt som bör komma till stånd, hur många som kommer att driva projekt (stödmottagare), antal LAG-grupper som deltar i samarbetsprojekt samt antal arbetstillfällen och deltagare i utbildningar som leaderprojekten bör resultera i. I slututvärderingen kommer dessutom två effektmål att ingå vid bedömningen av hur leaerverksamheten nått sina mål. De avser ett mått för ekonomisk tillväxt, kallat nettoförädlingsvärde, och ett annat som är ett mått på skapad sysselsättning, uttryckt som årsverken. Målvärdet för ökning av nettoförädlingsvärdet är 3 000 miljoner kr och för ökning av antalet årsverken är det 5 490.

8 Budgetmedel för leaderverksamheten

I det svenska landsbygdsprogrammet för 2007 – 2013 redovisades vid starten 2007 budgetens fördelning på olika verksamheter inom Leader enligt nedanstående tabell. Beloppen är i euro. Koder och texter som finns under rubriken ”Axel/åtgärd” är enligt EU:s gemensamma indelning av verksamheter i landsbygdsprogrammet. Klassificering av pågående projekt görs med koderna 411, 412, 413 och 421. Kod 341 avser de insatser som görs för att förbereda och skapa leaderområden och starta upp verksamhet i leaderområden. Detta slag av utgifter faller därmed i huvudsak på åren 2007 – 2009 dvs. de år då leaderområdena blev verksamhetsklara. Kod 431 är reserverat för att täcka kostnaderna för de administrativa uppgifter, som det innebär att driva verksamhet i LAG och att hantera alla projekt.

Tabell 8.1 Budgetmedel till leaderverksamheten 2007 – 2013 enligt finansiell plan 2007, euro

Axel/åtgärd	EJFLU:s bidrag	Summa offentliga utgifter	Privata utgifter	Sammanlagt
341 Kompetens-utvecklings- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande	750 000	1 666 667	294 118	1 960 785
411 Genomföra lokala utvecklingsstrategier. Konkurrenskraft	4 542 087	11 355 218	4 865 547	16 220 765
412 Genomföra lokala utvecklingsstrategier. Markförvaltning och miljö	21 183 919	52 959 798	22 692 510	75 652 308
413 Genomföra lokala utvecklingsstrategier. Livskvalitet	56 044 950	140 112 375	60 036 134	200 148 509
421 Genomföra samarbetsprojekt	4 444 444	11 111 110	4 760 951	15 872 061
431 Driva den lokala aktionsgruppen, satsa på kompetensutveckling	19 333 333	48 333 333		48 333 333
Totalt	106 298 733	265 538 501	92 649 260	358 187 761

Källa: Landsbygdsprogram för Sverige 2007 – 2013, regeringskansliet

Hur mycket beloppen motsvarar i svenska kronor är avhängigt vilken växelkurs som kommer att gälla. Finansiella tabeller baserades på att 1 euro = 9,00 kronor, vilket ger ett totalt belopp på ca 3,2 miljarder kr om privat finansierad del också inkluderas. Sedan starten har en mindre omfördelning gjorts. Beloppet avsatt till att driva lokala aktionsgrupper (431) har höjts och beloppen fördelade på åtgärderna 411, 412 och 413 har sänkts i motsvarande grad. Det motsvarar en höjning av andelen för åtgärd 431 från 18 till 20 % av det totala belopp som faller sammanlagt på alla åtgärderna (411, 412, 413,

421 och 431). Leaderområdenas LAG har fr.o.m. 2011 också fått möjlighet att i viss utsträckning fördela om i sina budgetar mellan åtgärderna.

Finansieringen av projekten inbegriper olika slag av offentlig finansiering och också möjligheter till privat finansiering. Reglerna är att av den offentliga finansieringen av projekt står EU för 40 %, svenska staten för 30 % och övrig offentlig finansiering för resterande 30 %. Övrig offentlig finansiering är oftast finansierat av offentliga regionala eller lokala nivåer, men kan även vara från andra offentliga aktörer. Det är bara vissa organisationer som kan stå för den finansieringen och det framgår av listor som Jordbruksverket uppdaterar efterhand. Listorna är uppdelade på,

- De organisationer som är offentliga
- De organisationer som Jordbruksverket avgör från fall till fall om de är offentliga
- De organisationer som prövats av Jordbruksverket, men som inte kan räknas som offentliga

För verksamheten i leaderområdena gäller att det inte krävs privat finansiering i varje projekt. Dock skall man totalt för projekten uppnå att 30 % av finansiering är privat. Ansvaret för att detta blir uppfyllt ligger hos LAG-grupperna. Driftskostnadsåtgärden (431) omfattas dock inte av det kravet. Det innebär att räknat på total finansiering inkl. privat finansiering blir fördelningen att EU står för 28 %, svenska staten för 21 %, övrig offentlig finansiering för 21 % och privat finansiering för 30 %.

Medfinansiering kan vara i form av kontanta medel, men också genom att andra slag av resurser som tillförs projektet t.ex. arbetsinsatser, lokaler, utrustning eller material. Detta skall redovisas av projektet. När det tillförs resurser eller insatser i projektet som inte betalas med projektets "kassa", värderas dessa och redovisas under

- ideellt arbete,
- övriga ideella resurser eller
- offentliga resurser

Ideellt arbete är en arbetsinsats som utförs av privatpersoner, föreningar eller företagare och som projektet inte betalar för. Med ideellt arbete menas en arbetsinsats som för projektet framåt. Det innebär insatser som projektägaren i princip skulle kunna betala för. Denna arbetsinsats i projektet värderas och räknas som privat medfinansiering.

Ideellt arbete värderas generellt beroende på åldern på den som utför arbetet enligt följande:

- 13-15 år: 50 kronor per timme
- 16-17 år: 120 kronor per timme
- från 18 år: 175 kronor per timme

Övriga ideella resurser är insatser, annat än arbete, som privatpersoner, föreningar och företag bidrar med och som projektet inte betalar för. På så sätt blir det både en kostnad och finansiering på samma gång. Exempel på övriga ideella resurser är, upplåten lokal, utrustning, annat material, t.ex. virke eller grus

När offentliga organisationer, t.ex. statliga organ, kommuner och landsting, bidrar med insatser som inte betalas av projektet, betraktas de som offentliga resurser. Det kan vara när en kommunal tjänsteman avsätter tid för projektets räkning, utan krav på ersättning från

projektet, eller när en kommun upplåter en lokal som projektet får använda kostnadsfritt. Offentlig resurs värderas enligt faktisk kostnad, vilket innebär att man exempelvis redovisar den faktiska lönekostnaden för tjänstemannen.

LAG-grupperna ska ha en budget för verksamheten fram till programperiodens slut 2013. Av dessa skall framgå hur stor andel av medlen som avsatts till olika inriktningar inom strategin och även fördelats på de tre huvudmålen samt åtgärden för samarbete med andra LAG-grupper. Vidare skall framgå hur medfinansieringen kommer att ske. Varje LAG har presenterat en plan för den offentliga medfinansieringen. Det handlar framförallt om kommunala medel, som oftast skjuts till som potter i budgetarna.

Budgetbelopp (medel från EU och svenska staten) som tilldelats respektive leaderområde finns i bilaga 4. Storleken på beloppen är beroende av befolkningsunderlag och kriterier som länsstyrelserna utgått ifrån. Inledningsvis tilldelades varje län belopp baserade på deras folkmängd och även till en del deras yta. När leaderområdena hade bildats fördelade sedan länen ut beloppet på de leaderområden, som de har inom sitt administrativa ansvarsområde. Beloppen varierar från ca 6 miljoner kr för Leader Timråbygd till ca 70 miljoner kr för Leader Gotland. Hur mycket av beloppen som in-tecknats genom de projekt som bifallits och upplupna driftskostnader varierar från drygt 33 % för Leader Höga kusten till drygt 80 % för Leader Sjuhärad (situationen i mitten av 2011).

Av de totala budgetbelopp som tilldelats leaderområdenas LAG-grupper är det som är uppbokat för beviljade projekt uppdelat på åtgärdsområdena följande (situationen i mitten av 2011):

• Konkurrenskraft (411)	43,1 %
• Miljö och landskap (412)	43,0 %
• Livskvalitet och diversifiering (413)	66,0 %
• Samarbete mellan LAG	16,9 %
• Drift av LAG	61,5 %

Räknat på totalt belopp är 58 % uppbokat.

9 Dataunderlag

Underlag för uppföljning och utvärdering hämtas från flera källor. De viktigaste är

- Administrativa systemet (s.k. LB-systemet)
- Akter för projekten (innehåller ansökan, projektplan, slutrapport)
- Utvärderingsdatabasen (Evald)
- Sveriges officiella statistik

För att få en utökad grund för utvärderingen av leaderprojekt har Jordbruksverket skapat en särskild databas (Evald). Den innehåller ett formulär för att registrera data som i första hand baseras på EUs utvärderingskrav, men även behovet av olika slags uppföljnings- och utredningsinriktade uppgifter. Primärt underlag är material i de akter som finns för varje projekt, och som länsstyrelserna kopierar och efterhand levererar till Jordbruksverket. En särskilt viktig del är de uppgifter som redovisas i projektens slutrapporter.

Formuläret är dynamiskt, vilket innebär att när det visar sig att projekt innehåller ny information eller motiverar fler registreringsmöjligheter kan sådana läggas till och sedan också hanteras av datasystemet. Det finns 35 positioner i formuläret som det är obligatoriskt att registrera data om för alla projekt. Därutöver finns för närvarande ca 45 positioner, som används i förekommande fall för enskilda projekt. Projekt med bred verksamhet leder till att mer av registreringsmöjligheterna används än när ett projekt handlar om en mer specifik och avgränsad verksamhet.

Med hjälp av särskild statistikprogramvara (Oracle, Data Warehouse) kan registrerade uppgifter bearbetas och sammanställas. Registrerade uppgifter kan också kombineras med andra uppgifter t.ex. de som finns i det administrativa systemet (LB-systemet). Geografiska uppgifter om projekten registreras. Det görs genom att geografiska koordinater registreras om plats för projektägare, plats för objekt m.m. Med hjälp av kartprogram kan sedan skapas ett kartunderlag, som kan användas i beskrivande sammanhang och som underlag för olika slag av uppföljande analyser.

10 Uppgifter om beslutade projekt

Som redovisats i kapitel 8 om tillgängliga budgetmedel delas projekten in efter ett antal koder. En grupp är enskilda projekt (411, 412, 413) och en annan grupp s.k. samarbetsprojekt (421). I samarbetsprojekten samarbetar flera leaderområden i ett projekt. Det kan vara leaderområden i Sverige som samarbetar eller att samarbete äger rum med leaderområden i andra EU-länder och även ett antal länder utanför EU.

Inom ramen för programperioden 2007 – 2013 bifölls inga projekt det första året. Under 2008 bifölls drygt 90 projekt. Antalet ökade sedan starkt till ca 740 år 2009 och en ytterligare ökning kom 2010 med över 870 projekt det året. Nedanstående tabeller visar utvecklingen för respektive grupp.

Tabell 10.1 Antal beslutade godkända leaderprojekt (411, 412, 413) 2007 – 2010

År	2007	2008	2009	2010
Antal aktuellt år	-	88	721	842
Ack. från periodens början	-	88	809	1 651

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

Verksamheten med samarbetsprojekt har startat senare än de inom gruppen enskilda projekt. Det är naturligt med hänsyn till att verksamhetsstarten av nya leaderområden pågick till slutet av 2009 och att insatserna därför till en början koncentrerades på att starta projekt inom de egna leaderområdena.

Tabell 10.2 Antal beslutade godkända leaderprojekt (421) 2007 – 2010

År	2007	2008	2009	2010
Antal aktuellt år	-	3	15	34
Ack. från periodens början	-	3	18	52

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

På projektägarsidan finns det de som engagerar sig i mer än ett projekt. 2010 fanns det på landsnivå knappt 1 300 stödmottagare inom åtgärderna 411, 412, 413 varav 180 stödmottagare framträdde som projektägare i två eller fler projekt.

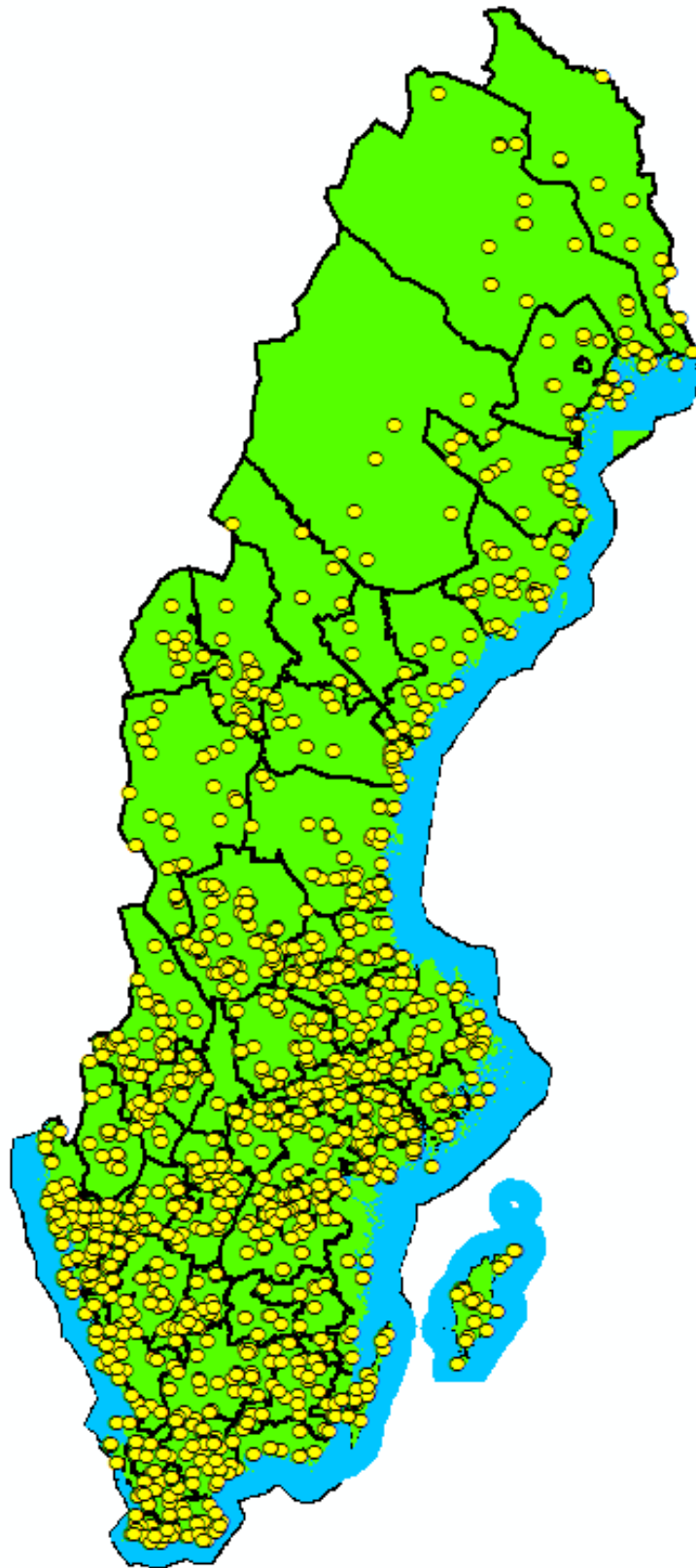
Bland leaderområdena fanns 2010 en betydande variation i antalet projekt som bifallits. Nedanstående tabell sammanfattar läget. Flest projekt hade leaderområdet Dalälvarna med närmare 90 stycken. Leaderområdena Växtlust Värmland, Folkungaland och Hälsingebygden låg närmast under i klassen med 50 – 69 projekt. De flesta områdena återfanns i en grupp med 20 – 49 projekt.

Tabell 10.3 Leaderområdena grupperade efter antal projekt som bifallits 2007 - 2010

Leaderområde	Antal projekt	Antal leaderområden
Värmlands BergsLAG, Sollefteå, Skåne Nordväst Södra, Lag PH, Södertälje landsbygd, Lappland, Lundaland	1 - 9	7
Åre Gröna Dalar, Skåne Nordväst Norra, Spira Fyrkanten, Göteborgs insjörike, MittSkåne, Göta Älv, 3sam, Astrid Lindgrens hembygd, Västra Mälardalen, Tornedalen, Timråbygd, Höga kusten, Blekinge, Upplandsbygd, Mitt i Småland, Mellansjöländet, Trekom, Kustbygd Halland, Kustlandet	10 - 19	19
Mittland, Ystad-Österlenregionen, Kustlinjen, Söderslätt, Närheten, Falun-Borlänge, Storsjöbygden, Nora Skaraborg, Polaris, Gästrikebygden	20 - 29	10
Gotland, Mare Boreale, Östra Skaraborg, Skånes Ess, Ranriktet-Norra Bohuslän, Gränslandet, Sjuhärad, Terra et Mare, Dalsland och Årjäng, URnära, Västra Småland, Västra Skaraborg, Småland Sydost, Landsbygd Halland, Inlandet, Norra Mälarstranden, KalmarÖland,	30 - 39	17
Södra Fjällen, Sommenbygd, Nedre Dalälven, Uross, Linné, Bergslagen,	40 - 49	6
Hälsingebygden	50 - 59	1
Växtlust Värmland, Folkungaland	60 - 69	2
	70 - 79	-
Dalälvarna	80 - 89	1

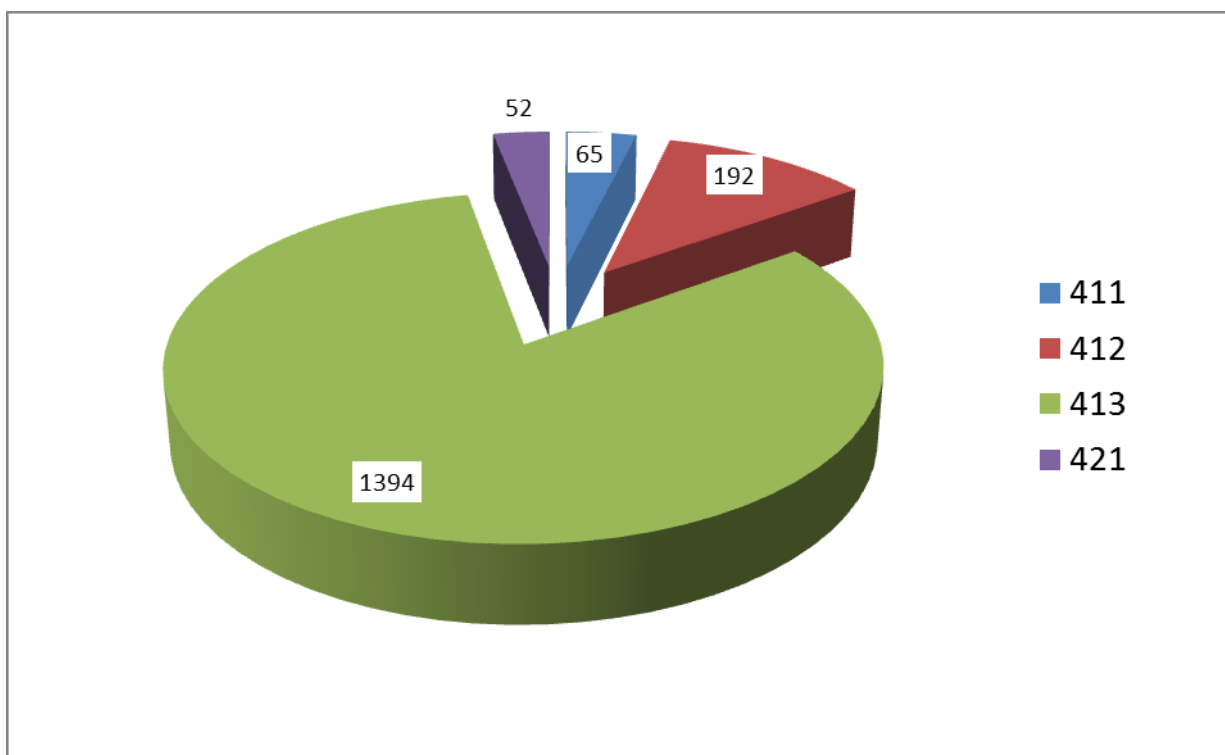
Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

Nedanstående karta visar hur projekten fördelar sig över landet. Varje punkt visar geografiska platsen enligt koordinaterna för adresserna till projektägarna. Bakom en del punkter kan finnas fler än ett projekt dvs. när till samma adress är knutna mer än ett projekt. Tätheten i projekten varierar till en del av naturliga orsaker. I Norrlands glesbefolkade delar kan inte förväntas samma täthet som i andra delar av Sverige. Vidare inverkar om leaderområdena kunde starta sin verksamhet tidigt i programperioden eller inte. Koncentrationen av projekt är framförallt hög i västra Sverige, delar av Östergötland och i delar av Skåne.

Figur 10.1 Geografiska positioner för adresser till ägare av projekt som bifallits 2007 – 2010
Källa: Egen bearbetning

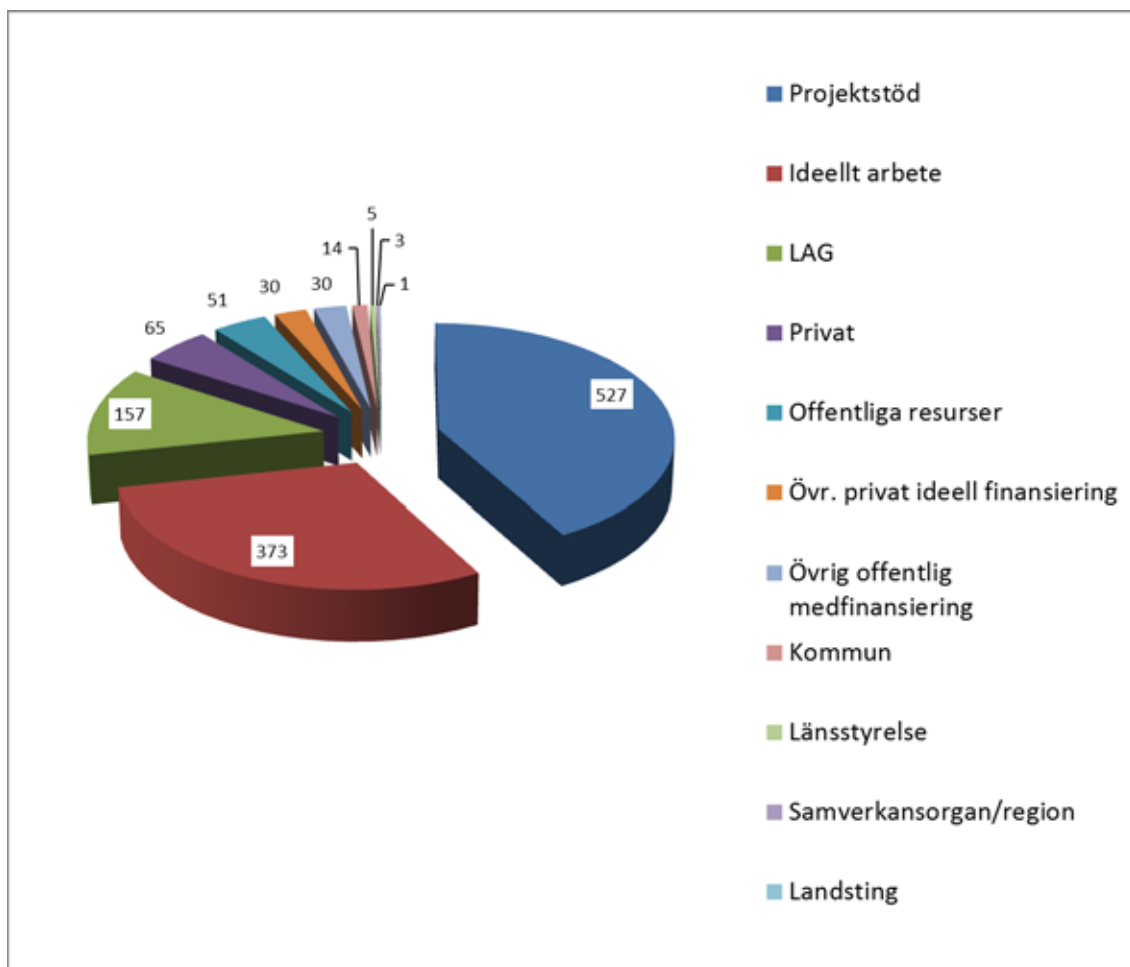
I administrationen av projekten ingår att projekten tilldelas s.k. åtgärds-koder. Det är samma indelningsgrund som tidigare redovisats under total budget ovan (se tabell 8.1). Projekt klassificerade till kod 413 dominerar med över 80 % av totala antalet. Därefter kommer kod 412 med drygt 10 %.

Figur 10.2 Fördelningen av antalet projekt som bifallits 2007 – 2010 på åtgärds-koderna 411, 412, 413, 421

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

I kapitel 8 har beskrivits grunderna för hur leaderprojekt kan finansieras. I projektansökningarna anges hur projekten planeras att bli finansierade. Baserat på dessa uppgifter uppgår beräknad total finansiering av projekt som bifallits 2007 – 2010 till nästan 1,3 miljarder kr. Nedanstående figur visar fördelningen enligt finansieringslag.

Figur 10.3 Fördelningen på finansieringslag enligt ansökningar till projekt som bifallits 2007 – 2010 för åtgärdskoderna 411, 412, 413, 421, Mkr

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

Drygt 40 % faller på projektstöd (medel från EU och svenska staten). Ca 30 % motsvarar insatser i form av ideellt arbete och tredje största finansieringskälla är medel som tillförts från de medel LAG tilldelats i sina budgetar. Lägg ideellt arbete, privat och övrig privat finansiering samman svarar de för 37 % dvs. nästan lika mycket som projektstödsdelen.

Det finns också anledning att få en bild av hur storleksstrukturen är bland projekten. Nedanstående tabell visar hur projekten fördelar sig efter storlek. Störst antal finns i grupperna 100 001 – 250 000 kr och 250 001 – 500 000 kr med ca en fjärdedel i vardera gruppen. Nästan lika många finns i de två närmast följande storleksgrupperna. Av det totala beloppet faller nästan 40 % på gruppen 1 – 2,5 miljoner kr och ca 75 % på de tre grupperna i intervallet 0,5 – 5,0 miljoner kr.

Tabell 10.4 Fördelning av projekten efter totalt finansierat belopp per projekt (enligt ansökan)

Total finansiering, kr per projekt	Antal projekt	Andel (%)	Totalt belopp, Mkr	Andel (%)
-50 000	43	2,52	1,5	0,12
50 001 - 100 000	92	5,40	7,3	0,58
100 001 - 250 000	425	24,96	71,4	5,68
250 001 - 500 000	393	23,08	144,0	11,46
500 001 - 1 000 000	355	20,85	257,6	20,51
1 000 001 - 2 500 000	324	19,03	483,4	38,48
2 500 001 - 5 000 000	58	3,41	199,1	15,85
5 000 001 - 10 000 000	12	0,70	77,6	6,18
10 000 001 -	1	0,06	14,2	1,13
Totalt	1703	100,00	1 256,1	100,00

Källa: Egen bearbetning

Leadermetoden bygger på att det finns ett lokalt engagemang och detta kan bland annat återspegla sig i hur stora privata och ideella insatser som tillförs projekten. Uppgifter har därför sammanställts över hur mycket per projekt som finansieras genom sådana insatser. Av nedanstående tabell framgår att de flesta projekt har en total privat och ideell finansiering, som rör sig om 100 000 – 250 000 kr per projekt. I intervallet 10 000 – 500 000 kr finns ca 80 % av projekten. Det visar sig att i ca 70 projekt handlar det om belopp över miljonen.

Tabell 10.5 Fördelning av projekten efter totalt belopp per projekt finansierat med privata och ideella insatser (enligt ansökan)

Total privat och ideell finansiering, kr per projekt	Antal projekt	Andel (%)	Totalt belopp, Mkr	Andel (%)
0	53	3,11	0,0	0,00
-10 000	27	1,59	0,2	0,04
10 001 - 50 000	277	16,27	9,5	2,03
50 001 - 100 000	319	18,73	23,5	5,02
100 001 - 250 000	457	26,83	75,2	16,07
250 001 - 500 000	301	17,67	108,6	23,21
500 001 - 1 000 000	201	11,80	135,3	28,91
1 000 001 - 2 500 000	60	3,52	84,6	18,08
2 500 001 - 5 000 000	7	0,41	24,2	5,17
5 000 001 -	1	0,06	6,9	1,47
Totalt	1703	100,00	468,0	100,00

Källa: Egen bearbetning

11 Genomförda (slututbetalda projekt)

Det första klara leaderprojektet hade sitt slututbetalningsdatum i september 2008. Under 2008 var det tre projekt som slutfördes. Det var först 2009 som antalet växte och ökade sedan markant 2010. Utvecklingen är, förutom tidpunkten för beslut om bifall, en funktion av hur länge varje projekt pågår. Det finns en stor variation i hur lång tid projekten pågår (se tabell 11.3 nedan).

Tabell 11.1 Antal slututbetalda leaderprojekt 2007 – 2010 (koderna 411, 412, 413)

År	2007	2008	2009	2010
Antal aktuellt år	-	3	59	277
Ack. från periodens början	-	3	62	339

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

Samarbetsprojekten kom igång senare än övriga projekt och därmed är det få som blivit klara t.o.m. 2010. Uppstartsfasen har varit längre för den typen av projekt. De kräver att kontakter hinner byggas upp med i första hand andra leaderområden i Sverige och även andra länder och fordrar mer kunskaper än de enskilda projekten, som genomförs i respektive leaderområde.

Tabell 11.2 Antal slututbetalda leaderprojekt (kod 421) 2007 – 2010

År	2007	2008	2009	2010
Antal aktuellt år	-	-	-	4
Ack. från periodens början	-	-	-	4

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

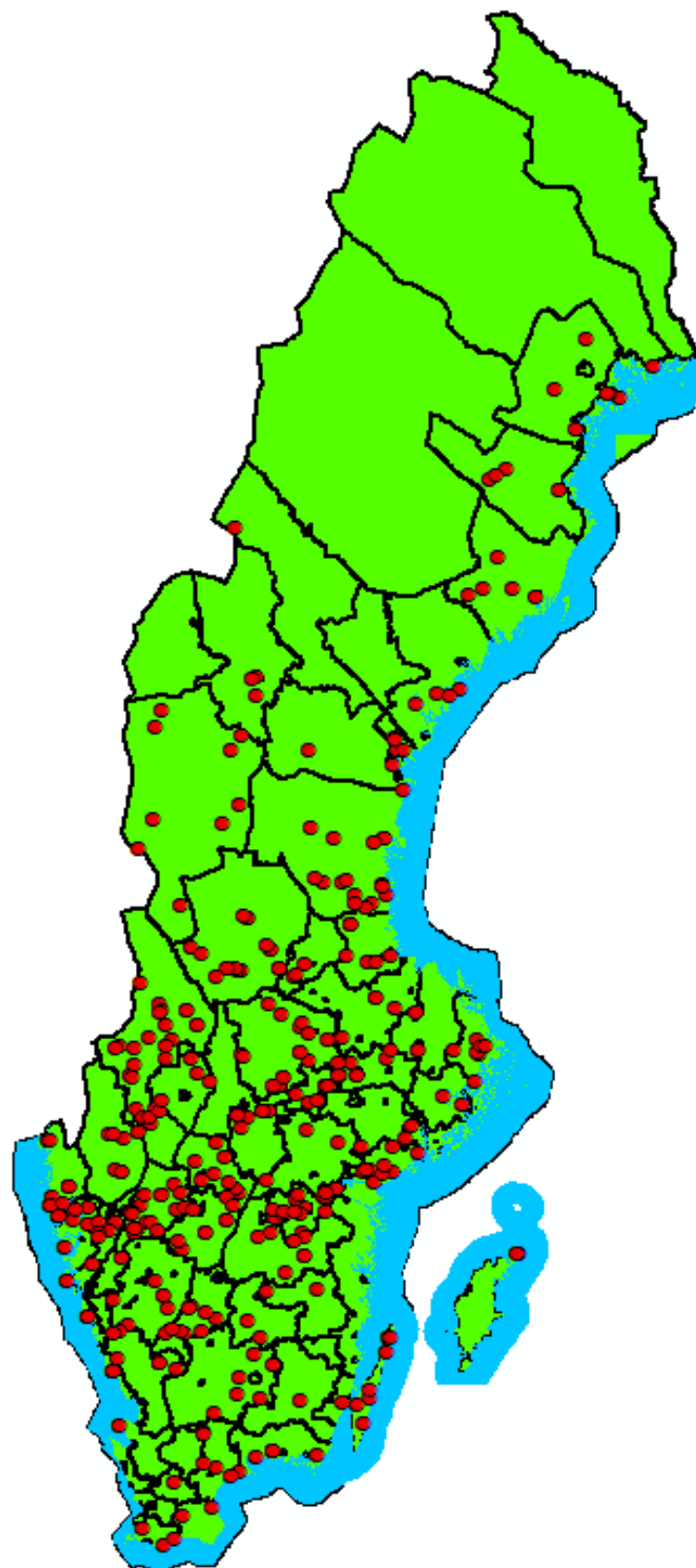
Den tid de olika projekten pågått varierar från som kortast 152 dagar till som längst 946 dagar. Utryckt i år motsvarar det från 0,42 till 2,59 år. Mätningen avser tiden från att ansökan kommit in till dess att slututbetalning är genomförd. Vanligast längd på projekten som slutförts t.o.m. 2010 finns i intervallet 1 – 1,5 år. Ca en tredjedel av projekten har varat längre än 1,5 år.

Tabell 11.3 Längd på projekt som slututbetalats t.o.m. 2010

Längd i dagar	Längd omräknat till år	Antal
- 272	- 0,75	31
273 - 365	0,76 – 1,00	66
366 - 549	1,01 – 1,50	142
550 - 730	1,51 – 2,00	76
731 -	2,01 -	30

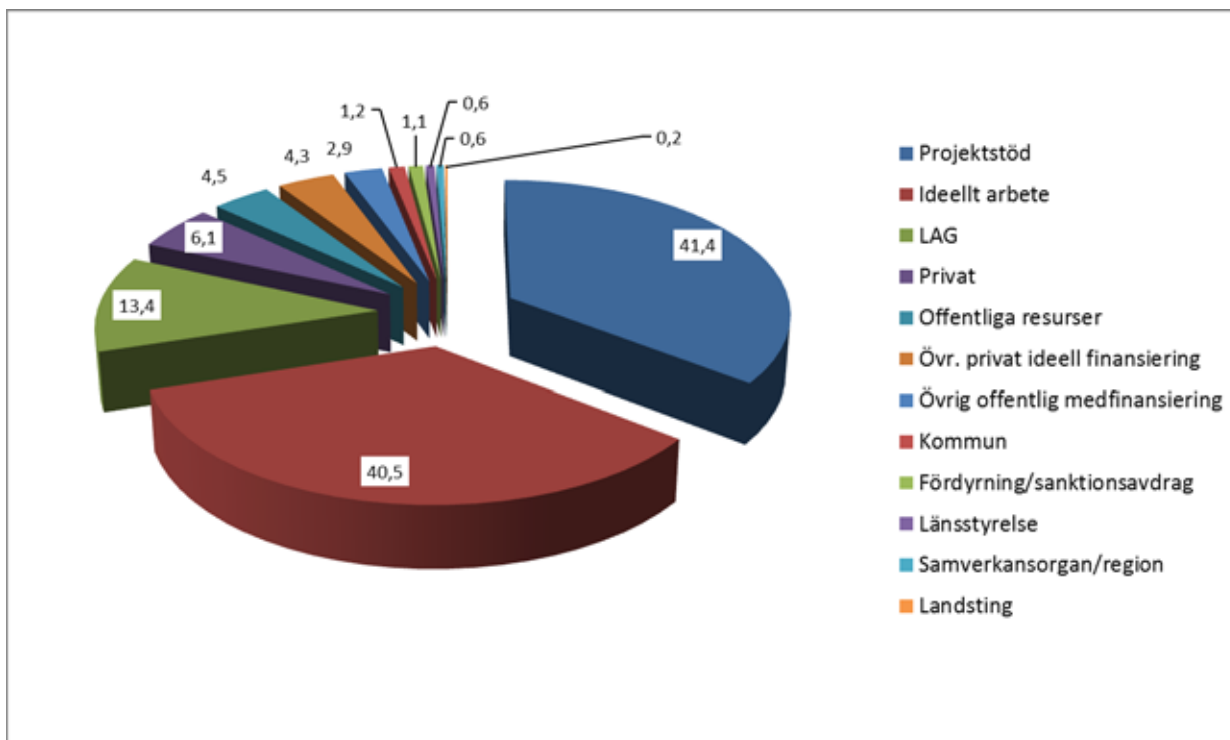
Källa: Uppgifter enligt utvärderingsdatabas (Evald)

Nedanstående karta visar geografiska positioner för de projekt som slututbetalats t.o.m. 2010. Positionerna är enligt koordinaterna för projektägarnas postadresser. Flest klara projekt hade Leader Växtlust Värmland följt av Leader Folkungaland och Leader Bergslagen. Spridningen, i antal klara projekt, var från 26 stycken i Växtlust Värmland till inga alls i 11 leaderområden. Här spelar givetvis in ifall leaderområdena fick en tidig eller sen verksamhetsstart.

Figur 11.1 Slututbetalda leaderprojekt 2007 – 2010
Källa: Egen bearbetning

Totalt omsluter de projekt som slututbetalats 2007 – 2010 nästan 117 miljoner kr. Det utgör ca 4 % av de totalt 3,2 miljarder kr som budgeterats för hela programperioden (2007 – 2013). Bilden av finansieringen visar att insatserna i form av ideellt arbete varit nästan lika stora som projektstödsdelen. Räknas övriga former av privat finansiering in uppgår de tillsammans till nästan 44 % och blir högre än projektstödens andel på drygt 36 %.

Figur 11.2 Fördelningen enligt finansieringslag för projekt som slututbetalats 2007 – 2010 för åtgärdskoderna 411, 412, 413, 421, Mkr

Källa: Bearbetning av uppgifter i LB-systemet

Den genomsnittliga storleken på de projekt som slututbetalats visar en omslutning på knappt 340 000 kr och det är mindre projekt som helt naturligt blivit klara först. Vid jämförelse med gruppen 2007 – 2010 beslutade projekt så är den genomsnittliga storleken (baseras på planerad finansiering vid ansökan) knappt 740 000 kr. Vidare är andelen projekt under 250 000 kr ca 56 % i slututbetalda gruppen och ca 33 % i den andra gruppen. Summan av privat och ideell finansiering är i genomsnitt ca 150 000 kr jämfört med ca 275 000 kr i gruppen med de beslutade projekten.

12 Beskrivande och uppföljande uppgifter för projekten

Leaderverksamheten är mångfacetterad och innehåller många dimensioner. Beträktat utifrån ett perspektiv kopplat till landsbygdsutveckling aktualiserar den därmed behov av många slag av beskrivande uppgifter, resultat m.m., som är relevanta för att åskådliggöra hur leadermetoden skapar engagemang och utveckling i berörda landsbygdsområden. I detta avsnitt redovisas flera slag av beskrivande och uppföljande uppgifter för de projekt som slututbetalats under 2007 – 2010.

12.1 Slag av projektägare

Leaderverksamheten betonar och grundar sig på ”underifrånperspektivet”. Det är därför naturligt att börja med att sammanställa uppgifter, som visar vilka det är som engagerat sig som projektägare. Detta framgår av tabellen nedan. Det är tydligt att det är ideella grupperingar som dominerar, vilket styrker att ett tydligt lokalt engagemang står bakom projekten.

Tabell 12.1 Slag av projektägare

Slag av projektägare	Antal projekt
Ideell förening	110
Bygderåd/bygdslag/intresseförening/samhällsförening	66
Ekonomisk förening	46
Kommun	28
AB (Aktiebolag)	18
Hembygdsförening/historiesällskap	16
Utbildningsorganisation	15
Privat person/enskild firma	15
Stiftelse	11
LAG-grupp	8
LRF	3
Hushållningssällskap	2
Handelsbolag	2
Samfällighetsförening	1
Länsstyrelse	1
Kyrka/samfund	1

Källa: Egen sammanställning

Gruppen ideella föreningar, som är den största, innehåller följande inriktningar för de aktuella föreningarna: 15 med huvudinriktning idrott, 7 - häst, 5 - båt, 5 - företagare, 4 - fiske, 3 - golf, 2 - musik, 2 - kvinnor, 1 - motocross/motor, 1 - jakt och 65 utan eller okänd inriktning. Näst störst antal står en grupp för som inrymmer bygderåd/bygdslag/intresse- och samhällsföreningar och vilkas verksamhet normalt har sin grund i att engagemang i lokala frågor väckts av ett eller flera skäl. En tydlig lokal

koppling har också gruppen hembygdsföreningar/historiesällskap, men i de fallen främst baserat på intresse för bygdens och områdets historia. Gruppen ekonomiska föreningar är den tredje största och de är normalt kopplade till olika slag av verksamheter av ekonomisk natur och oftast framgår av deras namn att de har anknytning till geografiska lokala områden. Ett tydligt deltagande från de politiska nivåerna visar sig genom att kommuner är projektägare i uppemot en tiondel av projekten.

12.2 Huvudinriktning på projekten

Projekten spänner över ett mycket brett område. Vid registreringen i Evald av uppgifter för uppföljning och utvärdering görs en bedömning av varje projekts inriktning baserad på en indelning som är grundad på EU:s åtgärds-koder, men som går betydligt längre än denna på detaljnivå. Det ger möjligheter till att både kunna sammanställa uppgifter för stora grupper, men också att gruppera på mer detaljerade nivåer när så krävs. Projekten är i flera fall inriktade på att genomföra mer samtidigt än vad som kan beskrivas med endast en åtgärdsstyp eller rubriksättning av projekt. För att skapa möjligheter till att tydligt kunna spegla även sådana projekts innehåll finns möjligheten att utöver huvudinriktning också kunna ange en eller flera delinriktningar för varje projekt.

Baserat på registreringen av huvudinriktningar, i en struktur enligt EU:s grundindelning, är projekt inriktade på främjande av turismverksamhet vanligast tätt följt av förnyelse och utveckling av byar. Därpå följer olika slag av företagsutveckling för mindre företag och jordbruksföretag. Fjärde plats tas av projekt som gäller grundläggande tjänster på landsbygden.

Tabell 12.2 Huvudåtgärdsinriktning (EU:s grundindelning)

Inriktning (kod i EU:s grundindelning)	Beskrivning	Antal projekt	Andel (%)
313	Främjande av turismverksamhet	96	28,0
322	Förnyelse och utveckling av byarna	87	25,4
312	Mikroföretag	63	18,4
321	Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden	52	15,2
323	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden	16	4,7
311	Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk	13	3,8
331	Utbildning och information	12	3,2
Axel 2	Förbättra miljön och landskapet	3	1,0
125	Infrastruktur	1	0,3

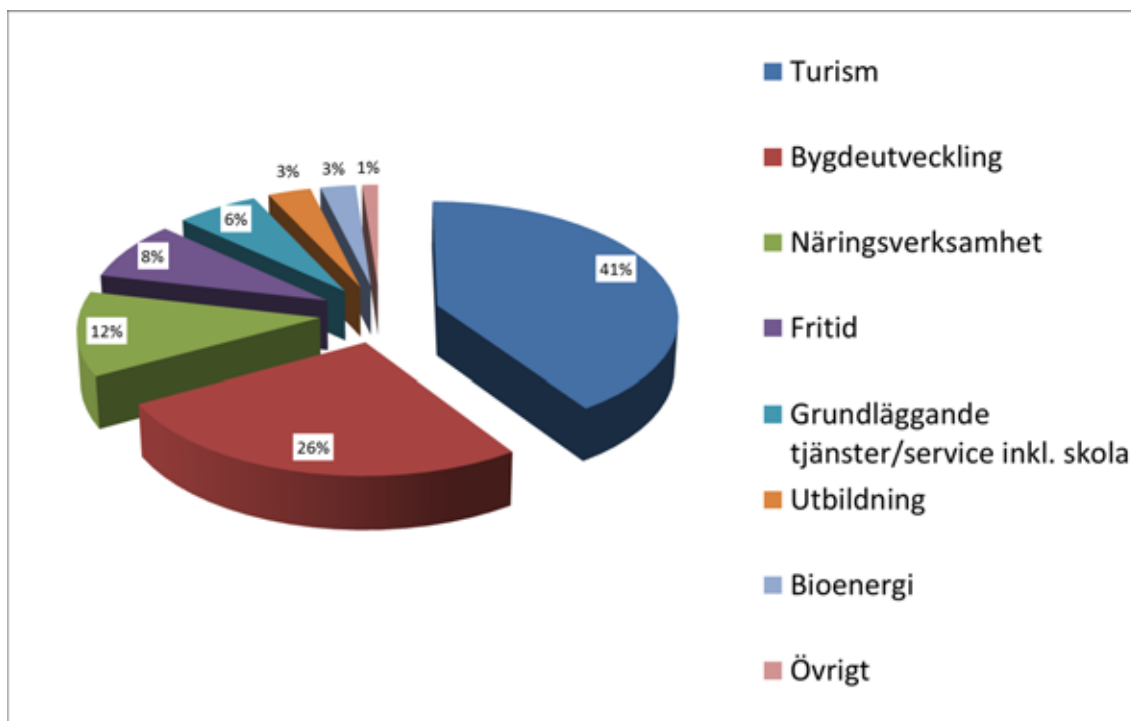
Källa: Egen sammanställning

Det finns också ett behov av att kunna göra sammanställningar som på ett mer tvärgående och horisontellt sätt än vad EU:s indelningsgrund representerar dvs. visar hur projekten fördelar sig efter bredare och andra alternativa indelningsgrunder. Det kan göras genom att sammanföra de koder som används för registreringen i särskilda grupper. Ytterligare sätt att beskriva vad projekten anknyter till för verksamheter,

innehåll m.m. kan därigenom skapas. Intresse finns t.ex. för att få en bild av hur många projekt som kan bedömas ha en tydlig huvudinriktning mot turism. Därvid bestäms vilka av registreringskoderna för huvudinriktningarna som kan anses vara typiska för begreppet turism, oavsett om de rör företagsutveckling, främjande av turism, naturmiljöer m.m., och tillsammans får de bilda en grupp. För de grupper som skapas kan sedan göras olika slag av databasutdrag. Nedan har gjorts en indelning i sju grupper för att därigenom kunna spegla projektens inriktningar på ytterligare ett sätt. Grupper som skapats för detta syfte är

- Turism
- Bygdeutveckling
- Fritid
- Grundläggande tjänster och service inkl. skola
- Näringsverksamhet
- Bioenergi
- Utbildningar

Nedanstående diagram visar att projekt med inriktning på turism är klart vanligast förekommande och framträder nu som ett än större område än vad tidigare tabell 12.2 indikerar. Till gruppen har förts även de projekt som handlar om turistverksamheter på jordbruk och mindre företag och de som gäller natur- och kulturarv då de i förlängningen vanligtvis bidrar till att skapa besöksmål, som kan attrahera turister.

Figur 12.1 Fördelning av slututbetalda projekt 2007 – 2010 på grupper, procentandelar

Källa: Egen sammanställning

Ca en fjärdedel har klassificerats relaterade till bygdeutveckling. Koppling till näringsverksamhet exkl. turism finns i drygt vart tionde projekt. Något lägre andel faller

på projekt inriktade på fritid och sedan följer projekt inriktade på grundläggande tjänster/service. Övriga grupper står för små andelar.

För att spegla även de projekt som till viss del gäller t.ex. turism kan också registreringar av delinriktningar (se nedan 12.3) vara grund för att räknas till någon av grupperna.

En mer detaljerad nivå kan vara av intresse för att bättre kunna uppfatta projektens inriktningar. Nedanstående tabell visar fördelningen på den mest detaljerade nivån, som inriktningarna registreras. De huvudinriktningar som registrerats för fem eller fler projekt har tagits med.

Tabell 12.3 Huvudåtgärdsinriktning

Huvudinriktning	Antal projekt
By-/bygdeutveckling (bred ansats)	32
Nya gemensamma lokaler/anläggningar	15
Evenemang /festival/mässa (del i byutveckling)	12
Marknadsföringsorganisation/-paket	10
Turismutveckling (bred ansats)	10
Kultur-/historieturism	9
Kursverksamhet	9
Musikarrangemang/festival (del i turism)	9
Fritid, ospecificerat	8
Vandringsleder	8
Företagsledning, kunskaper i administration (bokföring) och marknadsföring	7
Idrott/sport	7
Renovering/upprustning av gemensam byggnad	7
Förädling av livsmedel	6
Trycksaker/informationsbroschyrer (del i turism)	6
Utställning (permanent/temporär)	6
Inkvartering/logi	5
Kultur-/historieturism (utveckling/marknadsföring)	5
Mat/Livsmedel	5
Musik	5
Mässor (del i turism)	5
Upplevelse-/nöjesanläggning	5
Utrustning till gemensamma ändamål	5
Vattenturism (sjöar, hav)	5

Källa: Egen sammanställning

Mest frekvent är projekt som klassificerats som inriktade på by-/bygdeutveckling med bred ansats. Därpå följer insatser för att få till stånd nya gemensamma lokaler/anläggningar och som tredje grupp kommer projekt som engagerar sig i att skapa eller upprätthålla olika slag av evenemang/festivaler/mässor.

12.3 Delinriktningar

Bredden i projektens innehåll gör att en beskrivning bara baserad på huvudinriktning i flera fall inte ger en tillräckligt rättvisande bild av den verksamhet som pågår. Möjlighet finns därför att komplettera huvudinriktning med de delinriktningar som projektens verksamhet också svarar mot. Av projekten har det bedömts motiverat att för 2/3 lägga till en eller flera delinriktningar. Kompletterat med en delinriktning har gjorts i 36 %, med två i 21 %, med tre i 8 % och som mest med fyra i 2 % av totala antalet projekt.

Vanligast förekommande delinriktningar är kultur/historieturism, följt av by-/bygdeutveckling (bred ansats) och turismutveckling (bred ansats).

12.4 Mål i landsbygdsprogrammet

I landsbygdsprogrammet finns en uppsättning med övergripande mål. De har därmed status av att vara referenspunkter för landsbygdsprogrammets alla slag av åtgärder. Det är därför motiverat att bedöma hur leaderprojekten knyter an till dessa övergripande mål. För varje projekt görs en bedömning av vilket/vilka av målen som det direkt eller indirekt kan associeras med.

Tabell 12.4 Mål i landsbygdsprogrammet

Mål i landsbygdsprogrammet	Förekomst i antal projekt
Ekonomisk tillväxt övriga företag	336
Ökning av sysselsättning	333
Ekonomiskt tillväxt jordbruksföretag	54
Medverkan till att bekämpa klimatförändringarna	8
Vända den negativa utvecklingen av biologisk mångfald	4
Förbättring av vattenkvalitén	2
Underhåll av jordbruksmark och skogsmark med höga naturvärden	2

Källa: Egen sammanställning

Tydligt dominerande är att projekten i första hand har bäring mot målen som gäller ekonomisk tillväxt och ökning av sysselsättning. Övriga fyra mål är förknippade med miljöåtgärder i landsbygdsprogrammet och det är få projekt med sådant innehåll bland leaderprojekten.

12.5 Horisontella prioriteringar i landsbygdsprogrammet

I landsbygdsprogrammet finns angivet vilka horisontella prioriteringar som skall beaktas i samtliga delar av programmet. Dessa är således även riktmärken för leaderverksamheten. För de olika projekten bedöms om de har tydlig anknytning till och i så fall vilken/vilka av dem. Det kan framgå av att i projektet ingår verksamhetsdelar med särskilda ambitioner för de horisontella prioriteringarna, men också vid en bedömning av vad ett projekt i sin helhet söker åstadkomma.

Tabell 12.5 Horisontella prioriteringar i landsbygdsprogrammet

Horisontell prioritering (inriktning)	Förekomst i projekt
Ingen uttalad horisontell inriktning	167
Projekt med inriktning på ungdomar	83
Projekt med inriktning på hållbar utveckling	61
Projekt med inriktning på kompetenshöjning	27
Projekt med inriktning på integration	23
Projekt med inriktning på funktionshindre	19
Projekt med inriktning på miljö	18
Projekt med inriktning på kvinnor (ospecificerat)	14
Projekt med inriktning på jämställdhet	4

Källa: Egen sammanställning

För ungefär hälften av projekten har kopplingar till horisontella prioriteringar registrerats. Vanligast är att de har inriktning mot ungdomar, följt av inriktning på hållbar utveckling.

12.6 Karaktär på projekten

Bland annat för att få en grundstruktur för hur projekten fungerar i ett utvecklings-sammanhang kan de också klassificeras utifrån projektens karaktär. Tabellen nedan visar hur fördelningen fallit ut enligt de fyra grupper som används för klassificeringen.

Tabell 12.6 Karaktär på projekten

Karaktär på projekten	Antal projekt
Förstudie/Kartläggning	157
Del i kontinuerlig (framtida) verksamhet	88
Engångsinsats	87
Förutsättningsskapande, annat	11

Källa: Egen sammanställning

Det är tydligt att det på många områden finns ett behov av att närmare utreda och analysera olika frågor innan definitiva projekt skapas. Det framgår av att närmare hälften av projekten är olika slag av förstudier eller kartläggningar. I de fallen blir det aktuellt att senare följa upp vilken fortsättning de fått. Ca en fjärdedel faller på projekt som innebär att särskild insats görs under en begränsad tid (engångsinsats) t.ex. upprustning av en gemensam byggnad/anläggning. En annan fjärdedel speglar att projekten är en del i verksamhet som pågår eller avses pågå kontinuerligt t.ex. uppstart av årligen återkommande mäsas. Ett begränsat antal projekt kan räknas till att vara förutsättningsskapande på något sätt och där resultat av projekten kan förväntas växa fram på ett mer indirekt och successivt sätt. I flera fall kommer det också att ta lång tid innan resultaten visar sig.

12.7 Genomförande av projekten (arbetsätt etc.)

För att bl.a. få en bakgrund till vilka kompetenser och yrkeskunnande som tas i anspråk för genomförandet av projekten är det betydelsefullt att närmare beskriva vilket/vilka slags genomförande som kan knytas till projekten. Vanligast är att något fysiskt verkställs på en avgränsad yta eller plats. Det kan vara alltifrån att bygga lokaler, anläggningar m.m., att underhålla yttre miljöer till att genomföra olika slag av evenemang (t.ex. tävlingar, festivaler). Därefter mest vanligt är att projekten är utredande och behövs för att ge ökade kunskaper och ta fram olika slag av underlag. Den stora andelen förstudier ger ett sådant utslag. Inslag av kommunikationsbyggande och marknadsförande verksamhet är relativt vanligt. Ett utbildningsinnehåll är inte lika frekvent, som de tidigare nämnda, men är ändå påtagligt i flera projekt.

Tabell 12.7 Beskrivning av genomförandet av projekten

Beskrivning av genomförandet av projekten	Förekomst i projekt
Utredande/kartläggande / sammanställande	177
Fysiskt verkställande (anläggning, yttre miljö, renovering, utrustning, inventarier m.m.)	110
Kommunikationsbyggande	95
Fysiskt verkställande (evenemang)	90
Marknadsförande/reklam-/publicitetsskapande	89
Utbildande/kompetensutvecklande	37

Källa: Egen sammanställning

Ytterligare uppgifter som registreras om projektens genomförande är vad det är för slag av insatser som görs. Uppgifterna visar att vanligast är,

- Kontakter, nätverksmöten
- Inventerings-/kartlägnings-/utredningsarbete
- Enkätundersökningar
- Utbildnings- och kompetenstillfällen, studiebesök eller motsvarande
- Informations- intressentmöten, konferenser eller motsvarande

Att en hel del projekt handlar om att skapa eller underhålla fysiska objekt visar sig i relativt hög förekomst av

- Byggnads-/snickeriarbete
- Markarbete
- Installationsarbete
- Inköp av utrustning/inventarier

Behov att i projekt marknadsföra verksamhet framträder genom

- Kampanjer, infoinsatser
- Publikdragande insatser (tävlingar, festivaler)
- Publicitetsskapande insatser (annonser/artiklar/TV- och radioinslag)

- Web/hemsida (relaterad till)
- Marknadsaktivitet-/dag

12.8 SNI-kodskoppling

Flera av projekten kommer att ha direkt eller indirekt inverkan på olika slag av näringsverksamhet. För att kunna spegla detta registreras i Evald vad för slags näringsverksamhet som sådana projekt i första hand kan bedömas gynna eller stimulera. Detta görs enligt den indelning som finns i Svensk Näringsgrensindelning (SNI2007) och som bygger på EU:s näringsgrensindelning, kallad NACE. Statistiska centralbyrån publicerar förteckningar över verksamhetsarter enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI2007) på olika siffernivåer.

Registreringarna i Evald ger följande tabell för verksamheter som faller under kapitel i SNI koderna (2-siffernivån) och korresponderande intervall på 5-siffernivån. För drygt 70 % av projekten har det bedömts att det är motiverat att visa på en koppling till något slag av näringsverksamhet.

Tabell 12.8 SNI koppling på 5-siffernivån

Beskrivning av kapitel	SNI-koder (intervall)	Antal projekt
A JORDBRUK, SKOGSBRUK OCH FISKE	01110 - 03220	8
B UTVINNING AV MINERAL	05100 - 09900	-
C TILLVERKNING	10111 - 33200	13
D FÖRSÖRJNING AV EL, GAS, VÄRME OCH KYLA	35110 - 35300	6
E VATTENFÖRSÖRJNING; AVLOPPSRENING, AVFALLSHANTERING OCH SANERING	36001 - 39000	1
F BYGGVERKSAMHET	41100 - 43999	9
G HANDEL; REPARATION AV MOTORFORDON OCH MOTORCYKLAR	45110 - 47999	13
H TRANSPORT OCH MAGASINERING	49100 - 53203	2
I HOTELL- OCH RESTAURANGVERKSAMHET	55101 - 56300	29
J INFORMATIONS- OCH KOMMUNIKATIONSVERKSAMHET	58110 - 63990	6
K FINANS- OCH FÖRSÄKRINGSVERKSAMHET	64110 - 66309	-
L FASTIGHETSVERKSAMHET	68100 - 68320	1
M VERKSAMHET INOM JURIDIK, EKONOMI, VETENSKAP OCH TEKNIK	69101 - 75000	8
N UTHYRNING, FASTIGHETSSERVICE, RESETJÄNSTER OCH ANDRA STÖDTJÄNSTER	77110 - 82990	34
O OFFENTLIG FÖRVALTNING OCH FÖRSVAR; OBLIGATORISK SOCIALFÖRSÄKRING	84111 - 84300	-
P UTBILDNING	85100 - 85600	14
Q VÅRD OCH OMSORG; SOCIALA TJÄNSTER	86101 - 88995	8
R KULTUR, NÖJE OCH FRITID	90010 - 93290	91
S ANNAN SERVICEVERKSAMHET	94111 - 96090	12
T FÖRVÄRVSARBETE I HUSHÅLL; HUSHÅLLENS PRODUKTION AV DIVERSE VAROR OCH TJÄNSTER FÖR EGET BRUK	97000 - 98200	-
U VERKSAMHET VID INTERNATIONELLA ORGANISATIONER, UTLÄNDSKA AMBASSADER O.D.	99000	-

Källa: Egen sammanställning + Förteckning över verksamhetsarter enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI2007) på 5-siffernivå

Mest frekventa SNI-koder på 5 – siffernivån för huvudinriktning visar att det handlar om

- museiverksamhet,

- nöjes- och temaparksverksamhet,
- turist- och bokningservice,
- stödtjänster till artistisk verksamhet,
- arrangemang av kongresser och mässor samt
- hotellverksamhet med restaurangrörelse.

12.9 Fysiska anläggningar

Som framgått tidigare handlar många projekt om att fysiskt verkställa något som är av vikt eller tillgodoser eftersatta behov för en bygd eller område. Givetvis inställer sig frågan, vad är det för slag av objekt som detta gäller och om vissa objekt är vanligare än andra. Baserat på det underlag som finns om verkställda projekt (objekt som tas upp i förstudier ingår inte) framkommer följande bild. Totalt rör det sig om 125 fysiska objekt som tillkommit eller förändrats genom projekten. Antalsmässigt störst är att delar av byggnad underhållits eller att byggnader kompletterats på något sätt. Exempel är nya tak på dansbanor, kök i gemensam lokal, inredning av våningsplan för utställningar. Samlingsplatser är bl.a. klubbrum, kulturhus, uteservering med tillhörande scen. Olika behov av förrådsutrymmen har skapats och även ett antal muséer. Merparten är kopplade till byggnader av olika slag, men även flera slag av anläggningar i yttre miljöer ingår t.ex. vandringsleder, vägar, broar, utbadplatser, lekplats, förbättring av park. Sport och idrottsaktiviteter återspeglas i insatser som t.ex. bangolfbana, idrottsplats, konstgräsplan, gymnastiklokal. Olika behov av skyltningar har också tillgodosetts. Gruppen övrigt består av de som förekommer en gång och slag av objekt framgår av fotnoten.

Tabell 12.9 Fysiska anläggningar exkl. förstudier

Fysisk anläggning	Förekomst i antal projekt
Byggnadsdel (kök, förråd etc.)	10
Samlings-/informationsplats	8
Idrottsplats-/anläggning/-plan	7
Webbplats/hemsida	7
Bygdegård	6
Lokal, mindre (t.ex. för turistbyrå)	6
Skyltar (väg-, information-, turist- etc)	6
Vandringsled	6
Förrådsbyggnad	5
Museum	5
Fest-/nöjesplats/-park (upprustning)	4
Trädgård, ute	4
Väg	4

Fysisk anläggning	Förekomst i antal projekt
Badplats (ute)	3
Bro	3
Gym-/gymnastiklokal	3
Logotype	3
Natur-/rekreations-/lekområde	3
Restaurang/krog/cafe	3
Toalett- och duschrut-/utrymmen	3
Bostäder (hus/lägenheter)	2
Mötes-/konferenslokal	2
Ungdomsgård	2
Uthyrningsstugor	2
Övrigt*)	16

*) Bastu/badtunna, besöksstugor, biograf, bredbandsnät, brygga, båtbygga/-kaj/-ramp, parkerings-/uppställningsplats för fordon, rastplats, ridled, scen, stall (häst), storbilds-/TV-utrustning, tält, vattenled, värmeanläggning/-central, äldre ekonomibyggnad (lada etc.)

Källa: Egen sammanställning

Också förstudierna kan handla om fysiska anläggningar och i de fallen om planering, projektering, kalkylering, undersökningar etc. relaterade till potentiella fysiska anläggningar. Vanligast är att det gäller att skapa museum, olika slag av arenor, anläggningar och lokaler för fritids-, sport- och kulturevenemang, leder för vandring, -cykling, -ridning, bioenergianläggningar och bostäder.

12.10 Tjänster och varor

Projekt som berör produktion av tjänster och varor kan förutsättas ge utslag i ökad näringsverksamhet i aktuella områden. Anknypningen till tjänster och varor kan vara av två slag. I ena fallet är utgångspunkten att det handlar om att stimulera redan existerande produktion av tjänster och varor medan i det andra fallet är det fråga om att starta upp nya tjänster eller produktion av nya varor.

I fallet med redan existerande tjänster är det mest fråga om att stimulera och öka kulturutbud av olika slag, utbildningar och upplevelse- och underhållningspaket. Flera slag av uthyrningsverksamheter finns också med.

Tabell 12.10 Näringsverksamhet – tjänster inkl. förstudier

Näringsverksamhet - tjänster	Förekomst i antal projekt
Kulturutbud (teater, musik, konst, film etc.)	43
Utbildningar	25
Upplevelse-/underhållningspaket, ospecificerat	17
Uthyrning (lokal/utrymme)	14
Matservering/restaurang/pub/café	10
Tjänster, ospecificerade	8
Ridskoleverksamhet/hästrelaterade tjänster	7
Uthyrning (rum/stugor)	7
Konsultverksamhet/-tjänster	4
Omsorgstjänster	4
Båttrafik, passagerare	3
Hälsöfrämjande tjänster	3
Detalj-/butikshandel (souvenirer/turist-/kioskvaror etc.)	2
Service till vandrare (kost, logi, transporter)	2
Övrigt*)	5

*) Hushållsnära tjänster (städning m.m.), Vassröjning/restaurering av sjöar/vattendrag, Turridning, Uthyrning (camping-/husvagnsplatser), Uthyrning (kanoter/båtar)

Källa: Egen sammanställning

Även bland det som kan karaktäriseras som etablering av nya tjänster dominerar samma slag av tjänster som i tidigare tabell. I gruppen övrigt finns äldreboende, hushållsnära tjänster m.fl.

Tabell 12.11 Nya tjänster inkl. förstudier

Slag av ny tjänst	Förekomst i antal projekt
Upplevelsepaket av olika slag	57
Kulturutbud (teater, musik, konst, film etc.)	44
Utbildningar	40
Uthyrning (lokal/utrymme/anläggning)	20
Webplats (gemensam marknadsföring, information etc.)	8
Omsorgstjänster , hälsofrämjande tjänster	8
Matsservering/restaurang/pub/café	6
Konsultverksamhet/-tjänster	5
Ridskoleverksamhet/hästrelaterade tjänster	5
Service till vandrare (kost, logi, transporter)	5
Guidning, stadsvandring m.m.	4
Detalj-/butikshandel (souvenirer/turist-/kioskvaror etc.)	2
Övrigt	9

Källa: Egen sammanställning

Att projekten har som syfte att stimulera och utveckla något slag av varuproduktion är inte alls lika vanligt som intresset för tjänsteproduktion. Främst rör det sig om livsmedelsproduktion på lokal nivå. Därefter finns en grupp som innehåller olika slag av energiproduktion.

Tabell 12.12 Näringsverksamhet – varuproduktion inkl. förstudier

Slag av varuproduktion	Förekomst i antal projekt
Livsmedel (när-/lokalproduktion etc.)	15
Biogas, etanol, ved	6
Varor, ospecificerade	4
Elström/elektricitet	3
Hantverk (ospecificerat)	3
Båt, eldriven	1
Ull/ullprodukter	1
Malt	1

Källa: Egen sammanställning

Även inom gruppen ny produktion är livsmedel och energi det som är vanligast. Produktion av publikationer av olika slag toppar dock. Det är i flera fall fråga om broschyrer, trycksaker etc. som har en funktion för att stöda och utveckla turism.

Tabell 12.13 Produktion av nya varor inkl. förstudier

Slag av produkt	Förekomst i antal projekt
Böcker/tidskrifter/tidningar	9
Livsmedel (när-/lokalproduktion etc.)	7
Biogas, elström	6
Hantverk (textilier)	2
Båt, eldriven	1
Film	1

Källa: Egen sammanställning

12.11 Relaterade till turism

Som framgått tidigare är den till antalet största gruppen de som är inriktade på turism av något slag. För ca 80 projekt har angivits uppgifter om antal besökare i slutrapporter eller gjorts ungefärliga skattningar av antalet. Uppgifterna får i dagsläget närmast ses som en indikation på storleksordning och ytterligare uppföljningar kommer att behöva göras innan antalsuppgifterna blir definitiva.

Tabell 12.14 Uppgifter om antal besökare/besök

Slag av besökare/besök	Antal
Nya dagbesökare	ca 80 000
Nya besökare/gästnätter	ca 2 500

Källa: Egen sammanställning

Kompletterande undersökningar kommer att krävas för att även dela upp dagsbesökare på lokalbefolkning (besökare som vistas i sin vanliga omgivning) och de som bör betraktas som turister.

12.12 Relaterade till boende

Ett mindre antal projekt engagerar sig i olika slag av boende/boendialternativ.

Tabell 12.15 Boende inkl. förstudier

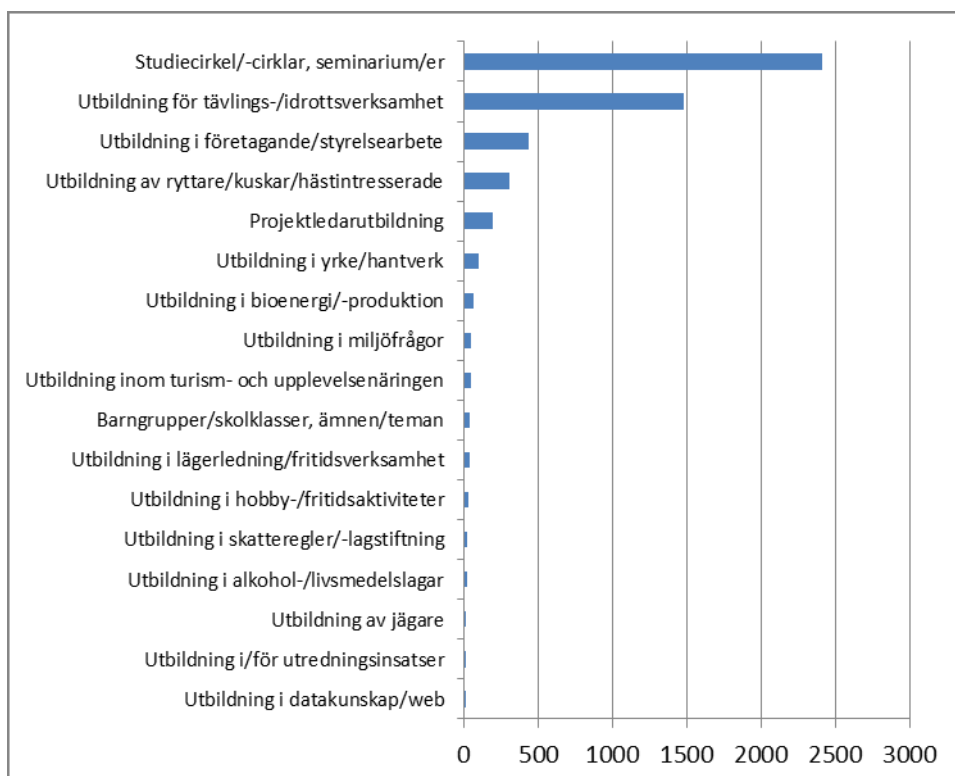
Slag av boende	Antal projekt
Äldreboende/boendeformer för äldre	6
Nya bostäder/lägenheter	5
Planläggning av bostadsområde	1

Källa: Egen sammanställning

Intressant att notera är att boendialternativ för äldre eftersträvas i hälften av aktuella projekt.

12.13 Relaterade till utbildning

Att projekt har ett innehåll av utbildning är framförallt kopplat till att det ingår som en del som motiveras av att ge viss kompetens till de som genomför eller deltar i projekten eller för den verksamhet som följer av projekten. I regel rör det sig inte om några länge utbildningar utan kortare kurser, studiecirkel, seminariedagar. Utbildningsinnehållet täcker ett brett spektra av ämnen. Över 5 000 personer har deltagit i något slag av studier eller utbildningar inom ramen för projekten.

Figur 12.2 Antal deltagare i olika slag av utbildningar

Källa: Egen sammanställning

Flest deltagare kan kopplas till studiecirkel/-grupper. Dessa spänner över många ämnen t.ex. skaldjur, biodling, trädbeskärning. Utbildningar för tävlings- och idrottsverksamhet har också haft många deltagare. Utbildning i företagande och hästrelaterade verksamheter (uppfödning-, fritids- och tävlingsinnehåll) är också områden med mer markant antal deltagare.

12.14 Relaterade till service och servicelösningar

Problem med att upprätthålla olika slag av service förekommer i landsbygdsområden.

Tabell 12.16 Serviceområdet inkl. förstudier

Slag av ny servicelösning	Antal projekt
Affärslokal(er)/butik(er)	2
Bredband	1
Drivmedelsanläggning/-station	1

Källa: Egen sammanställning

Ett mindre antal projekt berör olika servicefrågor. De gäller lösningar av tillgång till affärslokaler, drivmedelsstation och bredband.

12.15 Relaterade till miljövard

Miljöinsatser görs i en grupp av projekt. Flera av dem gäller insatser som ger olika slag av indirekta klimateffekter. Ett mindre antal handlar om att konkret göra något i yttre miljön som sedan också kan förväntas ge effekter på lokala planet, bl.a. rensning av vattendrag, utsättning av fiskyngel, plantering av växter.

Tabell 12.17 Miljörelaterade insatser/åtgärder inkl. förstudie

Miljövårdsinsats	Antal projekt
Produktion av förnybar energi	5
Vägförbättring (kortare köravstånd), eldriven båt	5
Rensning av sjö/vattendrag , utsättning fisk, plantering av växter etc.	6
Öka produktion av ekologiska livsmedel/varor , lokal produktion	3
Certifiering av miljöledningssystem	1
Gemensamt avlopp/inkoppling till kommunalt avlopp	1
Miljöåtgärder (bred ansats)	1

Källa: Egen sammanställning

12.16 Relaterade till natur- och kulturarv

Natur- och kulturarv engagerar befolkningen i leaderområdena. En grupp av projekt är nära förknippade med bygdens historia, naturmiljöer m.m. och vilka är viktiga delar i det som räknas till ett områdes identitet. Antalsmässigt dominerar projekt som gäller insatser för olika slag av kulturarv.

Tabell 12.18 Slag av natur- och kulturarv (projekt inkl. förstudier)

Slag av natur- och kulturarv	Förekomst i antal projekt
Kulturarv (immateriell karaktär)	18
Samlingar/dokumentation/historiskt material	17
Industri/industriminne/-miljö	8
Byggnad/byggnadsminne/-miljö	9
Kulturlandskap/äldre jordbrukslandskap	5
Bro	3
Båtbrygga/-kaj/-ramp	3
Hemslöjd/konsthantverk	2
Fornminne-/plats	3
Återställt/restaurerat vattenområde/vattendrag	1

Källa: Egen sammanställning

Bland kulturarvsprojekten är det de som har ett innehåll baserat på immateriella värden vanligast. De kan gälla kända personer från eller med anknytning till lokalt område, t.ex. Carl von Linné, Monica Zetterlund, men även lokala berättartraditioner, mat-, dans- och folkmusikkultur, viktig historisk händelse i bygden. Därefter kommer att det finns ett innehåll eller inriktning på att bevara eller rädda samlingar och annat historiskt material eller dokumentera lokala historiska skeenden och händelser. Exempel är släktforskningsarkiv, ta hand om samlingar deponerade till museum, skriva om kulturarvet i en bygd. En tredje grupp relaterar till historiska fysiska objekt, som att bevara industri- och byggnadsmiljöer, historiska platser, gamla byggnader och anläggningar.

12.17 Arbetstillfällena

Ett av de viktigare målen för leaderverksamheten är att den skall bidra till att öka sysselsättningen på landsbygden. Den tillkomst av arbetstillfällen (gäller annat arbete än i projekten) som projekten skapar är en process som kan pågå över varierande tid. Det kan vara alltifrån att tillkomst av arbetstillfällen kan konstateras redan under ett projekts gång till sådana som uppkommer under flera år efter ett projekts sluttidpunkt. För närvarande är det uppgifter om arbetstillfällen som framgår av projektens slutrapporter som kan sammanställas. För åren t.o.m. 2013 blir det aktuellt att ingående följa upp projektens sysselsättningseffekter, för att kunna få med de arbetstillfällen som visar sig senare än de som kan registreras vid slutrapporttillfället. Hittills summeras antalet arbetstillfällen till drygt 170. Ett arbetstillfälle kan sträcka sig från korta säsongsmässigt återkommande arbeten till varaktiga heltidsarbeten. Arbetstillfällen är också de som gäller avlönad tid eller arbete inom egna företag.

Tabell 12.19 Tillkomst av nya arbetstillfällen

Nya arbetstillfällen	Antal
Kvinnor	64
Män	54
Ungdom < 25 år, kvinna	28
Ungdom < 25 år, man	28

Källa: Egen sammanställning

Arbetstillfällena fördelar sig över flera slag av verksamheter. Vanligast är att de är en följd av evenemang som initierats av projekt och arbetstillfällena blir därmed av korttids- alternativt säsongskaraktär. Många unga är också engagerade i festivaler o.l. evenemang. Därefter följer andra former av turism och en tredje är arbetstillfällena som är resultat av att nya företag startat.

12.18 Nya företag

En viktig grund för att kunna öka både ekonomisk tillväxt och sysselsättning är att det växer fram nya företag i leaderområdena. Flera projekt har som huvudsyfte att stimulera näringsverksamhet och det bör i förlängningen leda till att nya företag startas. För närvarande är det uppgifter om nya företag som framgår av projektens slutrapporter som kan sammanställas. För åren t.o.m. 2013 blir det aktuellt att ingående följa upp projektens påverkan på nyföretagandet och därmed kunna få med sådant som visar sig senare än det som kan iakttas vid slutrapporttillfället. Hittills summeras nya företag till ett 80-tal. Vanligast är att företagen startats som enskild firma.

Tabell 12.20 Nya företag

Slag av företag	Antal
Enskild näringsidkare/företag, män (huvudman)	28
Enskild näringsidkare/företag, kvinnor (huvudman)	26
Aktiebolag, ospecificerat	13
Ekonomiska föreningar (huvudman)	10
Företagsform, okänd	2
Stiftelse	1

Källa: Egen sammanställning

Ca 40 % av de nya företagen finns redovisade i projekt inriktade på utbildning i företagande och bred ansats inom bygdeutveckling och bör innehålla flera slag av näringsverksamhet. Ytterligare ca 30 % finns bland projekt som varit inriktade på turism.

12.19 Ökning av bruttofördlingsvärde

En av de tyngre indikatorerna för att bedöma storleken på den ekonomiska tillväxt som leaderprojekten skapar är ökningen i nettofördlingsvärde. Beräkningen av detta skall

göras i slututvärderingen av landsbygdsprogrammet. Det är ett ekonomiskt tillväxtmått som ingår i EU:s ”Handbok för en gemensam övervaknings- och utvärderingsram” Metod för att beräkna nettoförädlingsvärdet kommer ansvarig för slututvärderingen att få ta ställning till. Enligt vägledningen skall slututvärderingen göras av oberoende utvärderare. Nettoförädlingsvärdet utgår från ett bruttoförädlingsvärde, som sedan korrigeras för dödvikts-, bortträngnings- och substitutionseffekter och multiplikatoreffekter. Bruttoförädlingsvärde motsvarar i ett företags verksamhet skillnaden mellan totala intäkter minus kostnader för insatsvaror och insatstjänster.

Det är av vikt att bygga upp ett förberedande underlag om vilka projekt och hur stora ökningar av bruttoförädlingsvärden som leaderprojekten kan bidra med. I flera andra stödverksamheter rör det sig om att stöd ges till enskilda företag, vilket ger möjligheter till att använda deras affärsbokföring och kunna avgränsa beräkningen av ändring i bruttoförädlingsvärde till varje stödmottagares verksamhet. Leaderprojekten är av en annan karaktär och stöd lämnas inte till enskilda aktörer utan projektens nytta skall komma bredare grupper till del. I kapitel 6 har redovisats de metodproblem som visar sig för projekt som skapar resultat och effekter i bredare kretsar av företag. För att kunna beräkna bruttoförädlingsvärden är det därför nödvändigt att luta sig mot schablonmetoder. Sådana schablonmetoder har hittills skapats för det turistekonomiska området. Det rör sig om sju olika typkalkyler som baseras på uppgifter om hur mycket besökare och turister normalt konsumerar per dygn. Hittills är det projekt som ökar näringsverksamheten på turismområdet som är de som förekommer i större omfattning. Vid ett tillräckligt stort antal projekt inom andra slag av näringsverksamhet blir det aktuellt att söka etablera schablonmetoder även för dessa. Nedan redovisas uppgifter för 30 turisminriktade projekt.

Tabell 12.21 Ökning av bruttoförädlingsvärde, kr per år

Ökning av bruttoförädlingsvärde per projekt, kr per år	Antal projekt
1 – 50 000	8
50 001 – 100 000	5
100 001 – 250 000	14
250 001 – 500 000	2
500 001 – 1 000 000	1

Källa: Egen sammanställning

Många av projekten är små och kan därför inte heller förväntas ge stora ökningar i bruttoförädlingsvärde. De snarare understöder en positiv besöksutveckling än syftar till att etablera nya stora underlag och strömmar av besökare och turister. Deras bidrag till ökning av bruttoförädlingsvärde kan bedömas vara något eller några 10 000 - tal kr per projekt och år. I de fallen blir det mer en fråga om en markering av att de är med och ger ett bidrag till ekonomisk tillväxt. Det finns en grupp av projekt, vilka under ett antal dagar eller någon vecka genomför evenemang, tävlingar, festivaler, lokala fester,

marknadshelger o.l. De riktar sig ofta till bredare och större publikunderlag och kan därmed få så många besökare att schablonberäkningarna ger ökning av bruttoförelingsvärde från något eller några 100 000 - tal kr till uppemot en miljon kr per projekt och år. En annan karaktär har ett mindre antal projekt i vilka det är fråga om att skapa attraktiva besöks- och turistmål, och som bygger på längre öppethållande och vilka ger mer kontinuerliga besöksströmmar över större delar av året eller året runt. Till dessa hör också att det ingår försäljning av varor och tjänster, som mer betydande del för ökning av omsättning hos en krets av lokala näringsidkare, butiker, detaljhandlare m.fl. på eller kring en ort.

13 Underifrånperspektivet och delaktighet i att initiera och genomföra projekt

Leadermetoden bygger på lokalt engagemang och hur det engagemanget tar sig uttryck i projekten är därför motiverat att studera närmare. För detta krävs uppgifter som mer i detalj kan visa och beskriva detta. I Evald görs därför registreringar av uppgifter som möjliggör att mer ingående beskriva vilka som aktivt medverkat i projekten.

13.1 Aktiva deltagare

Vilka och hur många är aktiva i projekten? Tabellen nedan sammanfattar uppgifter för slututbetalda projekt. För projekten har det inte varit möjligt att få fram exakta antalsuppgifter utan då har skattningar gjorts på fem- eller tiotal när och baserat på beskrivningar av projektverksamheten i slutrapporterna. Underlaget medger heller inte en fullständig uppdelning på män och kvinnor.

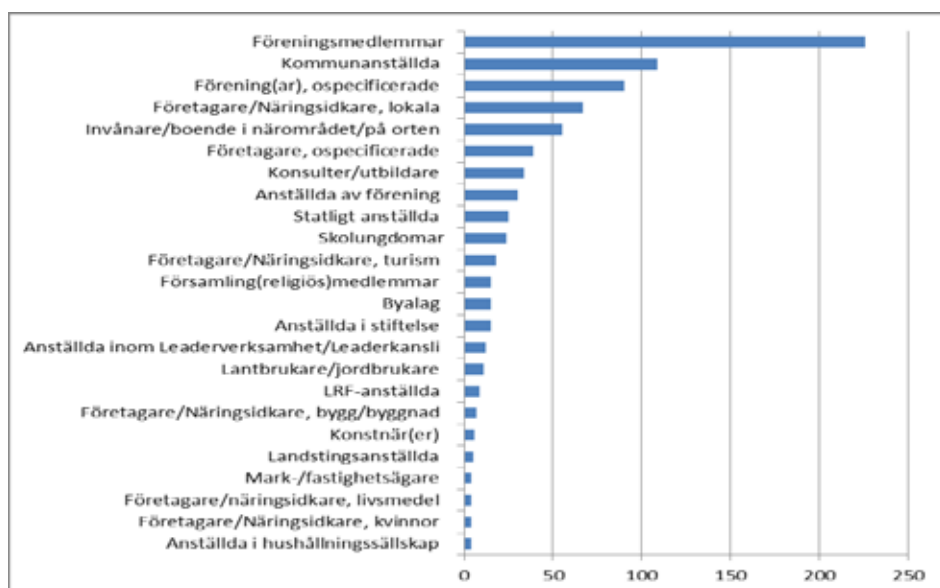
Tabell 13.1 Aktiva deltagare

Aktiva deltagare	Antal
Personer i projektet – Kön, ospec.	ca 5 100
Personer i projektet - Män	ca 1 800
Personer i projektet - Kvinnor	ca 1 700
Företag	ca 600
Föreningar/organisationer	ca 400
Kommun/er	ca 90
Skola(or)	15
Myndigheter (andra än kommuner)	12
Universitet/högskolor	12
Stiftelse(r)	6
Länsstyrelse(r)	4
Hushållningssällskap	3
LRF	3
Länsbygderåd	1

Källa: Egen sammanställning

Enskilda personer är den klart största gruppen. Antalet personer varierar från en enda person till över 400 personer, i de projekt som har haft flest aktiva personer. I genomsnitt deltog ca 30 personer per projekt. Företag och föreningar är i många fall aktiva i projekten. Engagemanget sträcker sig i en del projekt till medverkan på kommun- och myndighetsnivåer samt ett antal ideella organisationer.

Aktivitetens mönster kan också beskrivas genom vilka grupper eller kategorier som de direkt aktiva i projekten kan hänföras till. Detta kompletterar också bilden av de kompetenser som involveras i projekten. Nedanstående diagram sammanfattar fördelningen.

Figur 13.1 Direkt aktiva (förekomst i antal projekt)

Källa: Egen sammanställning

Föreningsvärlden, genom kategorierna föreningsmedlemmar, föreningar (ospecificerade) och anställda av förening, är vanligast bland de aktiva i projekten. Nära koppling till kommunala intressen visar sig genom att kommunanställda finns med som aktiva i så många projekt. Om olika kategorier av företagare räknas ihop framgår att de också har en stor delaktighet i projekten.

14 Målgrupper

Alla projekt syftar till att på något sätt skapa olika slag av utveckling och positiva effekter. Därmed går också att ange vilka som i första hand kommer att gynnas av projektet. Detta är en kärnpunkt i varje projekt och grund för resultat- och effektuppföljningar av olika slag. De är projektens målgrupper. För att kunna få en struktur på målgrupperna har skapats vissa standardiserade grupper, som sedan projekten relateras till.

En traditionellt mycket viktig målgrupp är de som kan få del av ekonomisk tillväxt genom projekten. Majoriteten av projekten kommer att skapa ekonomisk utveckling och någon eller några kommer därigenom att gynnas ekonomiskt t.ex. kunna öka sin omsättning, inkomst etc. Målgruppen har fått beteckningen ”**Gynnad grupp – ekonomiskt**”. Nedanstående tabell visar fördelningen enligt slututbetalda projekt och för undergrupper, som skapats från de registreringsalternativ som finns för målgruppen. I grunduppgifterna finns en längre gående indelning än den i tabellen. För beskrivningen i denna rapport har en del närliggande indelningar förts samman under ny samlingsrubrik. De är markerade med asterisk.

Tabell 14.1 Gynnad grupp - ekonomiskt

Gynnad grupp - ekonomiskt	Förekomst i antal projekt
Företagare/Näringsidkare (inom olika verksamhetsområden)	316
Förening(ar), lokala	90
Arrangör(er) av evenemang etc.	59
Museum/museiverksamhet	16
Invånare/boende i närområdet/på orten	15
Lantbrukare/Lantbruksföretag	15
*)Lokala jordbrukare/producenter	15
Förening(ar), ospecificerade	13
Företagare/Näringsidkare, hästuppfödning/-aktiviteter	9
Utbildningsföretag/-organisation(er)	9
Fiskerättsinnehavare	5
Yrkesfiskare	4
Kommun	3
Båttillverkare	1
Trädgård-/park-/arboretumverksamhet	1

Källa: Egen sammanställning

För projekten har bedömts vara relevant att registrera någon eller några grupper som blir ekonomiskt gynnade. Klart dominerande bland dessa är olika slag av företagare/näringsidkare. Verksamhet som skapas och drivs av ideella krafter bl.a.

föreningar ger utslag i att föreningar kommer högt upp. Flera projekt är inriktade på festivaler, evenemang etc. och mot den bakgrunden är det inte förvånande att en stor grupp blir arrangörerna av dessa.

Som framgått tidigare har projekten inte enbart ekonomiska mål och syften utan kan helt eller delvis vara inriktat på mål och syften som kan karaktäriseras som immateriella. För att kunna beskriva hur projekt kan relateras till målgrupper på det immateriella området har även i det fallet införts standardiserade grupper som skall kunna åskådliggöra och representera olika slag av immateriella intressen. Målgruppen har fått beteckningen ”**Gynnad grupp – immateriellt**” och nedanstående tabell visar hur registreringar för slututbetalda projekt fördelar sig.

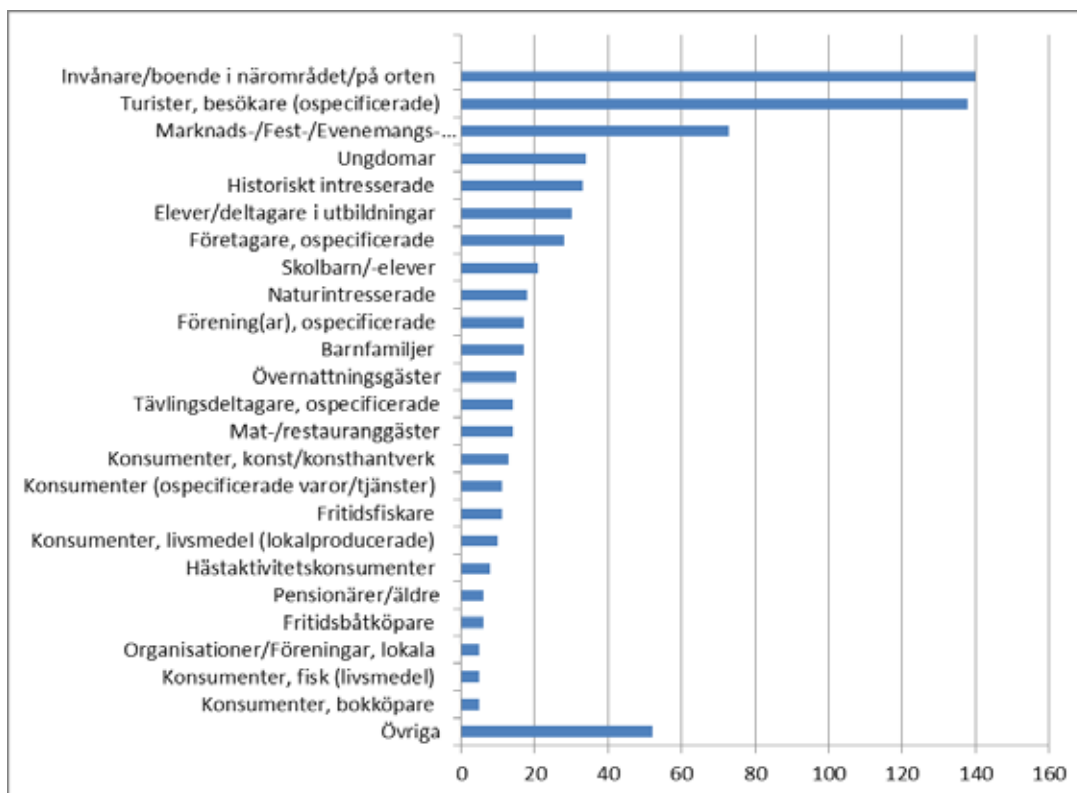
Tabell 14.2 Gynnad grupp – immateriellt

Gynnade immateriellt	Förekomst i antal projekt
Invånare/boende i närområdet/på orten	83
Historiskt intresserade	46
Idrotts-/Sportutövare	27
Skolungdomar	26
Naturintresserade	25
Kulturintresserade	21
Musikintresserade, ospec. musik	16
Konst-/konsthantverksintresserade	15
Teaterintresserade	9
Dansintresserade	7
Folkmusikintresserade	7
Ideell(a) förening(ar)	4
Filmintresserade	1

Källa: Egen sammanställning

Att invånare/boende i närområdet/på orten ligger högst är inte förvånande då det ofta handlar om att projekten riktar sig till en lokal publik. Bland intresseområden som främjas finns det flera. Mest frekventa är projekt som vänder sig till historiskt intresserade och kulturintresserade (kultur i allmänhet eller mer specifikt som musik, konst, teater, dans, film). Idrott- och sportintresserade är en markant grupp liksom att flera projekt med immateriellt innehåll vänder sig till skolungdomar.

Projekten går också att relatera till vilka grupper som i respektive projekt framträder eller kommer att bli ”**konsumenterna**” dvs. de som köpare eller använder/nyttjar sådant som projekten skapar eller främjar. Karaktäriseringen av olika konsumentgrupper är beroende av hur projekten kan knytas till specifika grupper av konsumenter/användare. I flera fall handlar det snarare om att breda begrepp får användas för att spegla de som blir ”konsumenter/användare”. Diagrammet nedan visar utfallet för slututbetalda 2007 – 2010.

Figur 14.1 Konsumerande grupp (förekomst i antal projekt)

Källa: Egen sammanställning

Invånare/boende i närområdet/på orten är tillsammans med turister/besökare vanligast i den konsumerande målgruppen. Turistgruppen är än tydligare då till den även kan räknas publik på evenemang av olika slag och övernattings-, mat- och restauranggäster. Värt att notera är också hög andel där ungdomar, skolbarn/-elever framträder som konsumenter/användare. Det är i linje med att det finns en horisontell målsättning för att projekt skall tillgodose ungdomsintressen.

15 Relaterat till organisering

I projekten kan ingå att organisering av samarbeten i olika former etableras. Det förekommer i knappt 40 % av projekten.

Tabell 15.1 Slag av organisering

Slag av organisering	Förekomst i antal projekt
Nya samarbetskonstellationer/nätverk	170
Nätverk, kultur/historia	23
Nätverk, företag (ospecificerat)	13
Nya mötesplatser (reella)	6
Ny ideell förening	5
Nätverk, hembygds-/bygdeföreningar	4
Nätverk, småskalig livsmedelsproduktion	3
Kluster av företag, arena för spinnoff	2
Nätverk, byggföretag	2
Ny ekonomisk förening	1
Nya mötesplatser (virtuella)	1
Nytt aktiebolag	1

Källa: Egen sammanställning

Klart dominerande är de som kategoriserats som samarbetskonstellationer/nätverk utan angivande av särskild inriktning. Sedan följer en grupp som kategoriserats som nätverk och på vilka även satts en etikett om deras inriktning. I övrigt kan noteras att ett mindre antal nya ideella föreningar tillkommit genom projekt och nya platser för möten. I ett fall är en s.k. virtuell mötesplats skapad.

16 Nationella och internationella omvärldskontakter

Projekten skapar och motiverar i olika hög grad flera slag av kontakter med omvärlden när de genomförs. För en del projekt är dessa kontakter en grundläggande förutsättning för att syftena med projekten skall kunna nås. Registrering av uppgifter om strategiska och viktiga kontakter som ingår i ett projekts genomförande ger möjligheter till att analysera kontaktmönstren. Då projekt inte behöver vara isolerade till lokal eller nationell nivå är det även motiverat att kunna få ett underlag om sådana kontakter som ligger utanför Sveriges gränser. Därför görs en uppdelning på nationella respektive internationella kontakter. Nedan finns sammanställning av nationella kontakter. För ca 2/3 av de slututbetalda projekten har det bedömts motiverat att peka på för dem viktigare nationella kontakter under genomförandet.

Tabell 16.1 Nationella omvärldskontakter

Nationella omvärldskontakter	Antal
Företagare, ospecificerade	ca 1 350
Enskilda personer (med särskild kompetens)	ca 680
Förening(ar), ospecificerade	ca 450
Kommuner	ca 170
Utbildnings-/forskningsorganisationer	ca 70
Länsstyrelser	ca 40
Myndigheter (Vägverket , Fiskeriverket, Försäkringskassan m.fl.)	ca 30
Egna nationella organisationen	ca 20
Andra projekt/projektägare	ca 10
Kulturinstitutioner	2
ALMI	1
Västsvenska Turistrådet	1

Källa: Egen sammanställning

Företagare av olika slag är den grupp som framträder tydligast bland viktiga strategiska kontakter. Enskilda personer med särskild kompetens är också en markerad kontaktgrupp och därefter följer kontakter med föreningar. I övrigt framträder en hel rad av myndighetskontakter med kommuner och deras olika nivåer som den mest frekventa kontaktytan. Kontakter med flera statliga myndigheter har krävts och då främst med länsstyrelser. Organisationer på utbildningsområdet (skolor, högskolor, universitet) finns också med som en tydlig kontaktyta.

För drygt vart tionde av de slututbetalda projekten har det registrerats viktiga internationella kontakter, se tabell över slag av kontakter.

Tabell 16.2 Internationella omvärldskontakter

Internationella kontakter	Antal
Konstnärer/kulturpersoner/artister	85
Enskilda personer (med särskild kompetens)	41
Företagare, ospecificerade	26
Förening(ar), ospecificerade	13
Myndigheter	11
Politiker	4
Utbildnings-/forskningsorganisationer	3
Musei/arkeologisk stiftelse/organisation	1

Källa: Egen sammanställning

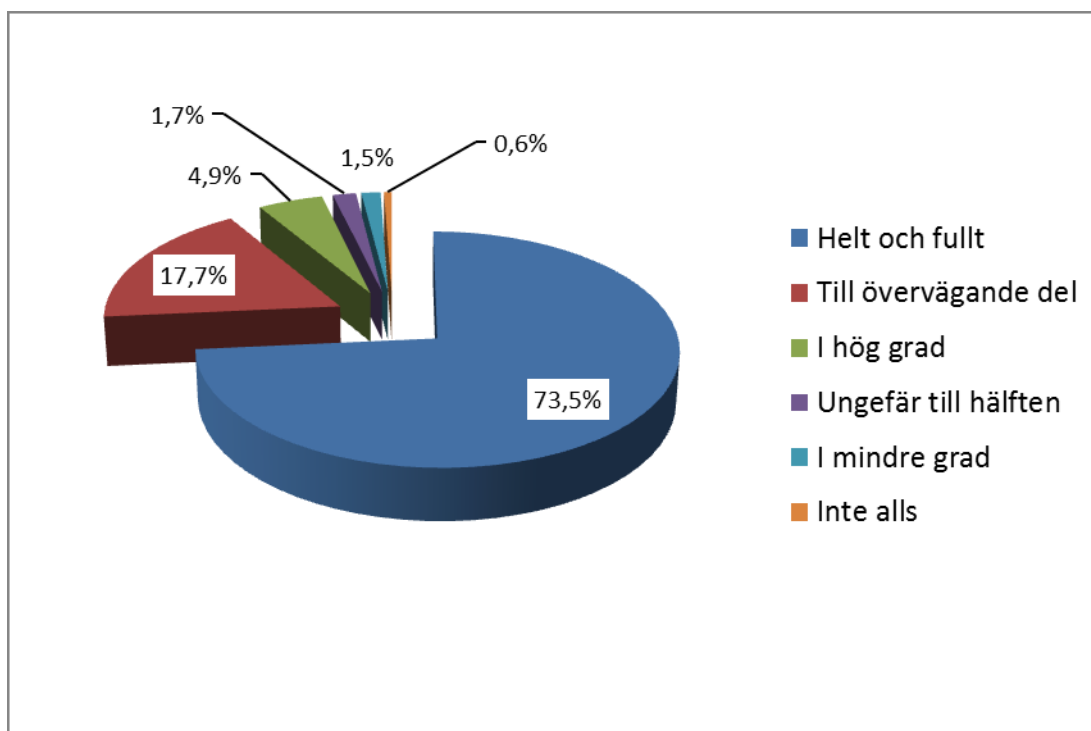
Bland internationella kontakter är det engagemang av utländska kulturpersoner (konstnärer, artister m.fl.) som varit vanligast förekommande. Enskilda personer med särskild kompetens följer därefter. Intressant att notera är att även kontakter med utländska myndigheter och politiker aktualiserats vid genomförandet av projekt.

17 Bedömningar relaterade till genomförandet av projekten och deras varaktighet

Bakom varje projekt finns ambitioner och avsikter att projekten blir lyckosamma och ger konkreta avtryck i leaderområdenas utveckling. Leader är i grunden en metod för landsbygdsutveckling och det är bl.a. därför motiverat att bedöma hur genomförandet av projekten fallit ut. Det gäller både hur väl projekten fullföljt sina planer inkl. målsättningar och vilken varaktighet som finns i det som åstadkoms. Den bedömning som görs gäller slututbetalda projekt.

17.1 I vilken grad har projekten nått sina egna mål?

I Jordbruksverkets utvärdering av slututbetalda leaderprojekt ingår en bedömning av i vilken grad som projekten nått sina egna mål och syften. Detta baseras i första hand på de redovisningar som görs i varje projekts slutrapport. Av uppgifter som redovisas går det att bedöma om det varit problem och svårigheter i projektens genomförande t.ex. ofullständiga eller uteblivna insatser. Vid värderingen används en sexgradig skala. Skalan framgår av teckenförklaringen till nedanstående diagram.

Figur 17.1 Projekt fördelade efter hur de uppfyllt sina egna mål (bedömning vid projektens sluttidpunkt), procentandelar av antalet slututbetalda projekt

Källa: Egen sammanställning

Utfallet visar på att ca 96 % av projekten bedömts ha nått en uppfyllelse av egna målen motsvarande ”i hög grad” till ”helt och fullt”. Det är en liten andel som stött på så avgörande svårigheter (ca 2 %) att måluppfyllelsen helt eller nästan helt uteblivet.

17.2 Varaktighet i projektens resultat

En annan bedömning som görs i Jordbruksverkets utvärdering av slututbetalda projekt är varaktigheten i det som projekten skapar eller etablerar. I det fallet används följande tregradiga skala för varaktigheten,

- Består på längre sikt
- Bedöms pågå ytterligare 1 – 2 år
- Bedöms upphöra när projektet tog slut

Drygt hälften av projekten, som slututbetalats 2007 – 2010, har bedömts ge inverkan och leda till resultat som består på längre sikt. Tydliga i denna grupp är projekt som skapat nya eller upprustat byggnader, anläggningar etc. Över 40 % av projekten har placerats i en grupp som representerar en varaktighet på 1 – 2 år. Dominerande projekttyp i den gruppen är olika slag av förstudier och kartläggningar. Förstudierna är normalt underlag (de ger ökade kunskaper) för att fortsätta med nya fullskaliga projekt och beslut om fortsättning fattas vanligtvis inom 1 – 2 år efter att en förstudie genomförts. Det är en liten grupp projekt (ca 5 %) som bedömts uppvisa ingen eller kort varaktighet. Bland orsakerna finns i de fallen t.ex. att projekt kommit fram till slutsatsen att det inte är motiverat att fortsätta med verksamhet efter projektets slut, att förutsättningar ändrats genom att viktig resurs inte kan användas, att engagemang av nyckelperson uteblivet.

18 Summering

I november 2009 godkändes för verksamhetsstart det sista av Sveriges LAG och därmed var totalt 63 leaderområden etablerade. Alla 63 leaderområden kunde därmed fullt ut använda leadermetoden som en del i sin landsbygdsutveckling. Under 2010 har dessutom två befintliga leaderområden utökats geografiskt. Det kan konstateras att uppsatta mål för hur många områden som borde komma till stånd, dessa områdens geografiska täckning av Sveriges landsbygd och antal invånare i leaderområdena är väl uppfyllda. Den organisatoriska grunden finns på plats och drift av verksamheten med tyngdpunkt på att besluta om projekt pågår med full kraft. Antalet projekt som bifallits har ökat varje år och fortsätter den att ligga på 2010 års nivå så är målet för totalt antal projekt för hela programperioden inom räckhåll.

Statistiska uppgifter om leaderområdena visar att det finns stora skillnader bland dem. Ytmässigt stora och glesbefolkade områden finns i Norrland medan områden i tätbefolkade delar av södra Sverige är små och ingår i landsbygd som omger våra större städer. Skillnader finns i hur näringsliv är sammansatt och i hur hög grad de förvärvsarbetande har sina arbetsplatser i eller utanför de leaderområden där man har sin bostad. Befolknings- och inkomstförhållanden skiljer sig också åt mellan flera leaderområden. Det är därför naturligt att områdenas utvecklingsstrategier har skillnader i prioriteringar och ambitioner för olika slag av utvecklingsinsatser.

Som redovisats om leadermetoden syftar den framförallt till att skapa utveckling i landsbygdsområden baserat på de behov som leaderområdena själva anser bör prioriteras. Grunden för detta finns i de lokala utvecklingsstrategierna och att lokala kompetenser är verksamma i projekten och kan utvecklas. Projekten skall representera det som kommer till uttryck genom ”underifrånperspektivet”. Det är en påtaglig bredd i projektens innehåll och vad de syftar till att utveckla i landsbygdsområdena. Som kan förväntas finns det ett stort antal projekt som söker utveckla och stimulera olika delar av landsbygdens näringsliv och särskilt framträdande är intresset för turismverksamheter. En annan stor grupp kan betecknas som bygdeutvecklingsprojekt och som innehållsmässigt berör så vitt skilda delar som gemensamma fysiska lokaler och anläggningar, ekonomiska utvecklingsplaner, social samvaro m.m. Olika slag av fritidsaktiviteter inkl. kultur är också tydligt markerat inslag bland projekten. Antalsmässigt inte lika stora, men som visar på bredden i projektinnehåll, är att det också finns projekt inriktade på bioenergi, miljöinsatser, rådgivning, utbildning, historiska händelser och objekt, kulturlandskap m.m.

Knappt hälften av de projekt som avslutats under 2007 – 2010 handlar om olika slag av förstudier och kartläggningar. Det visar på att det finns behov av mer underlag innan det i de fallen kan bli aktuellt med ett mer direkt genomförande, vilket i så fall kan ske i ett efterföljande projekt.

Ett tydligt konkret genomförande representerar de projekt som gäller fysiska anläggningar. Fysiska anläggningar kan vara byggnader, idrottsplatser, vägar, leder etc. De objekt som skapas eller underhålls genom projekten är av många olika slag och under perioden rör det sig om drygt 120 st. Tillkomst av nya lokaler, tillbyggnader, vandringsleder etc. representerar uppenbart tydliga resultat av projekt. I dessa fall blir det också helt naturligt fråga om hög grad av varaktighet och bestående effekter av projekten. De fysiska objektet finns där för lång tid framöver och efter att projektet

avslutats blir det snarare frågan hur mycket resurserna utnyttjas för de ändamål de är konstruerade för. Satsningar på att öka näringsverksamhet inom besöks- och turismnäringarna är också frekvent förekommande bland projekten. De representerar också en tydlig konkretisering genom att de ofta innehåller ett genomförande av något slags evenemang och det utbud av aktiviteter de står för. Även i de fallen är de primära resultaten direkta och visar sig i antal deltagare och besökare som kan tillskrivas evenemangen.

Leader är en metod för landsbygdsutveckling baserad på lokalt engagemang och uppgifter som speglar detta är av intresse att följa upp. Mer än hälften av projektägarna är någon form av ideell förening. Bland dessa är den största gruppen av karaktären bygdelag/-föreningar och räknas även hembygdsföreningar dit så faller ca en femtedel av projekten på dessa. Övriga ideella föreningar representerar många intressen, men idrotts- och sportverksamhet är den största delgruppen följt av hästrelaterade föreningar. Det är därmed inte så förvånande att uppgifter om de som varit direkt aktiva i projekten visar att det är föreningsvärlden (föreningsmedlemmar, anställda av föreningar, föreningar) som dominerar. Högt kommer också att kommunanställda varit involverade och olika slag av företagare.

I projekten ingår det mycket kontakter och en del av dessa kan bedömas vara av särskild betydelse för genomförandet. Inom landet är det kontakter med företagare av olika slag som är mest framträdande. Enskilda personer med särskilda kompetenser följt av kontakter med föreningar kommer därefter. Bland internationella kontakter är det engagemang av utländska kulturpersoner (konstnärer, artister m.fl.) som varit vanligast följt av enskilda personer med särskilda kompetenser.

Det är ett relativt litet antal projekt som slutförts under 2007 – 2010, varav närmare hälften är förstudier och kartläggningar. Underlaget med projekt som är direkt inriktade på näringsverksamhet och att skapa ekonomisk tillväxt och sysselsättning är begränsat och finns i första hand bland projekt på det turistekonomiska området. Antalet nya arbetstillfällen uppgår till ca 170 stycken.

Den ekonomiska tillväxt som projekt skapar gynnar på något sätt olika grupper. Bedömningar av vilka projekten gynnar ekonomiskt visar att klart dominerande är olika slag av företagare/näringsidkare. Därefter kommer lokala föreningar och det blir i deras fall fråga om att föreningsverksamheten bedöms få ökade intäkter genom att de fortsätter med aktiviteter i egen regi efter det att projekt avslutats. Mycket evenemang, festivaler etc. ger också grund för att en kategori betecknad som arrangörer hamnar högt på listan över ekonomiskt gynnade.

Flera projekt har en inriktning och skapar innehåll, som kan betecknas som immateriellt. De syftar till och har som mål annat än det som vanligtvis kan knytas till ekonomiska värden och deras verksamhet kan i hög grad räknas till den kulturella sfären och människors fritids- och nöjesintressen. Immateriellt gynnade av den typen av projekt är invånare/boende i närområdet då verksamheterna oftast riktar sig till en lokal publik. Immateriella intressen som framträder och för vilka gynnade grupper kan anges är flera. Antalsmässigt flest är de projekt som gynnar historiskt intresserade. Idrott- och sportutövare är ett annat tydligt förekommande intresse som projekt tillgodoser. Samma gäller för naturintresserade. En fjärde stor gruppering kan bildas av de som gynnar kulturintresserade, alltifrån kulturintresserade i allmänhet till de som är mer specifikt intresserade av musik, konst, teater, dans och film.

Längden i tid som slutförda projekt pågått varierar från ca 5 månader till över 2,5 år. Ca en tredjedel av projekten pågick mer än 1,5 år. Bedömningar har gjorts av i hur hög grad slututbetalda projekt nått sina egna mål och syften. Utfallet visar att det är mindre än 5 % av projekten som haft avgörande svårigheter med att nå en hög måluppfyllelse.

Bilaga 1

Kort beskrivning av leaderområdena och inriktningen på deras verksamhet

Källa: Jordbruksverkets publikation, Leaderområden i Sverige 2007 - 2013

1. Leader Polaris

Polaris geografiska läge är till stor del norr om Polcirkeln. Området är rikt på sjöar och rinnande vatten. Hela den västra delen utgörs av högfjällsområden. De sammanbindande länkarna är den helt oreglerade Kalixälven, den vattenreglerade Luleå älv, E10:an och Malmbanan. Näringslivet inom Polaris är i hög grad inriktat mot att ta tillvara befintliga resurser, antingen det handlar om naturnära turism eller gruvindustri och servicefunktioner i förhållande till dessa. Polaris areella näringar är framförallt skogsbruk och rennäring.

Polaris omfattar kommunerna Gällivare, Jokkmokk, Överkalix samt delar av kommunerna Kiruna och Kalix. Här bor cirka 60 000 personer.

Vår vision

Vi gör landsbygden till en attraktiv boendemiljö med hjälp av nya kommunikations- och servicelösningar. Här ska det vara lika lätt att bedriva affärer som i staden. Nya företag startar och befintliga företag stärks. Vi satsar målmedvetet på utveckling och marknadsföring av nya produkter med lokal särprägel. Besökare från hela världen kommer hit som vill ta del av våra natur- och kulturvärden. I alla större byar finns det grupper och organisationer som fångar upp idéer och hjälper till att utveckla dem. Hela området präglas av framåtanda, kreativitet och optimism inför framtiden.

Våra prioriteringar

- **Kommunikation, infrastruktur, IT** – utnyttja bredbandsnät för kommunikation och marknadsföring, utveckla idéer och användningsområden kring den nya tidens teknik, nya lösningar för småskalig infrastruktur och transportlösningar.
- **Innovation, entreprenörskap** – utveckla nya produkter och tjänster med jord, skog, vatten och malm som grund, bredda företagande knutet till renskötsel med kulturaktiviteter, turism, hantverk och produktutveckling av livsmedel.
- **Upplevelser, natur-kultur-turism** – utveckla naturturism med naturupplevelser av olika slag, utveckla småskalig besöksnäring och upplevelseindustri riktad till både lokala och internationella marknader.
- **Synliggörande, marknadsföring** – prioritera attitydskapande aktiviteter, öka kompetens och kvalitet inom den lokala marknadsföringen och synliggörandet av området.

2. Leader Mare Boreale

Mare Boreale är latin och betyder Nordanvindens hav. Området omfattar kust- och skärgårdsområdet mellan Haparanda och Skellefteå. Mare Boreale binds samman av bland annat den grunda bräckvattenskärgården, delvis bristfällig tillgänglighet, kustfisketradition, värdefulla och delvis skyddade kultur- och naturmiljöer, havsis och norrsken. Idag bedrivs aktivt skogsbruk längs kusten samt på de större öarna. Yrkesfiske förekommer liksom renskötsel. På sina håll finns industri som vuxit sig stark tack vare läget nära hamnar och forna tiders transportvägar. Området har även många nedlagda industriområden belägna i en attraktiv miljö. Det finns stora möjligheter i området till friluftsliv, rekreation, jakt och fritidsfiske.

Mare Boreale omfattar öar, kust och kustnära områden i kommunerna Skellefteå, Piteå, Luleå, Kalix och Haparanda. Här bor cirka 36 000 personer.

Vår vision

Utifrån områdets natur- och kulturvärden ökar vi kuststräckans attraktionskraft för boende, besökare och näringsliv året om. Vi har en plattform för samverkan mellan olika aktörer och verksamheter och därigenom utvecklar vi nya möjligheter till sysselsättning, boende, service och övrig livsmiljö för att få en hållbar utveckling i området. Vi skapar nya och fler förutsättningar för en levande landsbygd året om i Europeiska unionens nordligaste skärgård.

Våra prioriteringar

- Utveckling av områdets attraktivitet utifrån natur och miljö – skapa en helhetssyn på landskapet, bevara och utveckla ett attraktivt landskap, lokal förvaltning och nya förvaltningsformer avseende naturresurser.
- Ekonomisk tillväxt i näringsliv och besöksnäring – stimulera till entreprenörskap, bidra till att göra Mare Boreale internationellt känt och höja områdets attraktionskraft genom hög kvalitet och ett gott kundbemötande.
- Medvetenhet om områdets kvaliteter och särart – stimulera till kompetensutveckling och omvärldsanalyser för att inhämta kunskaper och erfarenheter, skapa mötesplatser för ungdomar med fokus på utbildning och företagande. Infrastruktur – förbättra tillgänglighet och hitta långsiktiga lösningar för underhåll av småskalig infrastruktur.

3. Leader Tornedalen

Naturen längst upp i norra Tornedalen är tundralik och landskapet kännetecknas av ett lågfjällsområde med vidsträckt myrmarker. I de södra delarna finns bördigare marker och ett typiskt skogslandskap. Ner mot Bottenviken har älvdalarna successivt bildat mycket goda jordbruksmarker. I Tornedalen finns många älvsystem. De viktigaste är Torneälven och Kalixälven som båda är oreglerade och mynnar ut i Bottenviken. Älvarna har historiskt alltid haft stor betydelse, dels som farleder och dels för näringslivet och befolkningen genom det produktiva fisket och de goda förutsättningarna för jord- och skogsbruk samt handel. Landsbygden består av många små byar och mindre samhällen. Företagandet i området består mestadels av småföretag. Jordbruk, skogsbruk, turism och utbildning är andra viktiga näringar i området.

Tornedalen omfattar kommunerna Pajala och Övertorneå samt delar av kommunerna Kiruna och Haparanda. Här bor cirka 23 000 personer.

Vår vision

Människor här känner en gemenskap och en vilja att utveckla Tornedalen tillsammans. Befolkningen samverkar med nätverk utanför området när det gäller utveckling av befolkningstillväxt och näringsliv. Tornedalen är ett känt begrepp och ett varumärke med positiv och exotisk innebörd.

Våra prioriteringar

- Lokalt engagemang och samverkan – utveckla samhällsservice och infrastruktur, stimulera inflyttning, utforma återkommande publika arrangemang som främjar lokal gemenskap och engagemang samt lockar nya målgrupper till området.
- Livskvalitet – lyfta fram det rika och säregna, profilera områdets unika och värdefulla vattendrag, visa Tornedalens natur för besökare med intresse för fiske, jakt och vildmarksupplevelser.
- Entreprenörskap och företagande – utveckla företagsklimatet, stimulera företagsamhet hos ungdomar, utbilda entreprenörer i paketering och försäljning av områdets produkter.
- Alternativ energiförsörjning – prioritera informations och utbildningsinsatser om alternativ energiförsörjning och förnybar energi utifrån de lokala förutsättningarna.

4. Leader URnära

Naturen inom Leader URnära består mestadels av milsvida skogar med en artrik miljö som sjuder av liv. Skogen har också en stor betydelse för näringslivet. Den relativt stora andelen odlad mark är också typisk för regionen. Inom området finns sextio naturreservat och ett stort antal kultur- och fornlämningar. Umeåregionen är ett starkt tillväxtområde med bland annat två universitet, ett dynamiskt näringsliv och en livskraftig landsbygd. Dominerande näringsgrenar är tillverkningsindustri, handel och kommunikationer samt jord- och skogsbruk. Mer än 70 % av både kvinnor och män förvärvsarbetar.

URnära omfattar delar av kommunerna Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Umeå, Vindeln och Vännäs. Här bor cirka 66 000 personer.

Vår vision

Vår landsbygd blomstrar med ett aktivt och konkurrenskraftigt företagande utifrån landsbygdens unika förutsättningar och dess regionala identitet. Vi skapar ett diversifierat och mångfacetterat företagande i en levande landsbygd med hjälp av funktionella lösningar där alla individer känner sig delaktiga i en hållbar tillväxt.

Våra prioriteringar

- Det lokala företagandet – utveckla befintliga företag och skapa förutsättningar för nya.
- Kunskap och attityd till företagande – stimulera till samarbete och erfarenhetsutbyte mellan landsbygdsföretag och utbildning/forskning.
- Mångfald med fokus på integration – integrera våra nysvenskar i allt utvecklingsarbete, men även få med fler kvinnor och ungdomar i arbetet.
- Ungdomars delaktighet – stimulera ungdomars kreativitet samt tillsammans hitta nya lösningar på gamla problem.
- Miljötänkandet hos företagare och invånare – fokusera på nya, innovativa och lokala lösningar med en hållbar region som mål.
- Natur- och kulturlandskapet – bevara och utveckla den natur och kultur vi har i regionen.
- En attraktiv region – utveckla en tilltalande och fungerande miljö som leder till inflyttning, utforma tillgänglig kommersiell och offentlig service.
- Nationellt och internationellt samarbete – ta lärdom genom nationellt och internationellt samarbete som kan omsättas i kunskap och handling.

5. Leader Spira Fyrkanten

Spira Fyrkanten är Norrbottens skogs- och älvland som är historiskt präglad av skogsbruk, sågverksindustri, järnhyttor, timmerflottning och småbruk. Även i nutid har näringarna i området sin grund i jord, skog och vattenkraft. Längs älvdalarna har skogen fortfarande stor betydelse för företagandet. Närmare kusten övergår skogen till produktiv jordbruksmark och området står för en stor del av länets livsmedelsproduktion. Flera turistföretag som verkar i älvdalarna har sin bas i naturen med fiske, jakt och utomhusaktiviteter. Spira symboliserar det som växer på landsbygden, ur jorden och i skogen, men även människors tankar, idéer, gemenskap och entreprenöranda.

Spira Fyrkanten omfattar kommunerna Boden och Älvsbyn samt delar av kommunerna Luleå och Piteå. Här bor cirka 26 000 personer.

Vår vision

Med jorden, skogarna och älvarna som grund genomsyras Spira Fyrkanten av entreprenörskap, kreativitet och öppenhet som gör området attraktivt för människor och företag att leva och utvecklas i. Vi har en stark konkurrenskraft för landsbygdens näringsliv samt ökad tillväxt och sysselsättning. Vi skapar förutsättningar för att utveckla företag och verksamheter som tar tillvara områdets möjligheter i tillgången på skogen, jorden och älvarna.

Våra prioriteringar

- Områdets attraktivitet utifrån natur- och kulturvärden – prioriterar gränsöverskridande samverkan, kommersiella utbyten mellan turistentreprenörer och utveckling av nya produkter och paket inom besöksnäringen.
- Entreprenörskap och företagande med utgångspunkt i jorden, skogen och älvarna – skapa nätverk, utveckla nya produkter och företag baserade på naturtillgångarna i jorden, skogarna och älvarna, ta tillvara barn och ungdomars kreativitet och entreprenöranda.
- En positiv livsmiljö för människor i området – utveckla service och boende, förbättra infrastruktur och kommunikationer.
- Ungdomars medverkan i det lokala samhället – underlätta och inspirera ungdomars medverkan i de demokratiska processerna i föreningar, företag och den politiska sfären, utveckla lokala mötesplatser och underlätta lärande över generationsgränser.

6. Trekom Leader

Trekom Leaders styrkor är bland annat naturen och miljön. Basnäringarna gruvor och skog har i många år dominerat och är fortfarande viktiga drivkrafter i näringslivet. Tack vare det geografiska läget, naturresurserna och avskildheten har området stor potential att utveckla turistnäringen. Människorna i området är också en viktig faktor då här finns handlingskraft och engagemang. Området är väldigt föreningstätt vilket visar på förmågan till samarbete och önskan att hjälpa och ställa upp för andra både lokalt och inom hela leaderområdet.

Trekom Leader omfattar kommunerna Malå och Norsjö samt delar av Skellefteå kommun. Här bor cirka 34 000 personer.

Vår vision

Vår vision är att år 2013 ska befolkningen inom Trekom Leader ha ökat med 1%. Då är vi fler som trivs, bor och livnär oss på landsbygden. Vi främjar företagande, samhällsservice, integration och jämställdhet så att näringsliv och samhällsservice utvecklas och genererar fler arbetstillfällen. Inflyttningen ökar och ungdomar, kvinnor och män attraheras att bli kvar i området. Vi stärker kreativitet och nytänkande för att främja tillväxt.

Våra prioriteringar

- **Natur och miljö** – utveckla den tillgång som vår varierande natur med tydliga årstider, tillgång till fiskevatten, jaktmarker, odlingsmark och renbetesland är.
- **Näringsliv** – stimulera utveckling av entreprenörskap för att skapa fler företag och ökad sysselsättning.
- **Boende och befolkning** – arbeta för att området blir så attraktivt att fler flyttar hit.
- **Infrastruktur och samhällsservice** – utveckla nya lösningar för att upprätthålla samhällsservice i glesbygd.
- **Attityder** – stimulera kompetensutveckling, information och kunskapsspridning för att främja positiva attityder inom och gentemot landsbygden.

7. Leader Höga Kusten

Höga Kusten präglas av jord- och skogsbruksmarker med ett enastående natur- och kulturarv. Här finns unika miljöer som formats av flera tusen års påverkan, isen som tryckte ned landskapet som nu reser sig, de stora skogarna, vattnen, tystnaden och glesheten. Örnsköldsvik och kustområdet i Kramfors domineras av företagande. Här finns allt från mindre företag till större tillverkningsindustrier. Ådalen har tidigare haft större bruk och sågverk. Härnösand domineras av tjänste- och utbildningssektorn samt offentlig förvaltning.

Höga Kusten omfattar kommunerna Härnösand, Kramfors och Örnsköldsvik förutom stadskärnorna. Här bor cirka 47 000 personer.

Vår vision

Höga Kusten präglas av en livskraftig landsbygd där invånarna känner gemenskap och samarbetar över alla gränser. Genom engagemang och kunskap ökas mångfalden i landsbygdens sociala liv, näringsliv och kulturliv. Fler väljer att besöka, bo och arbeta på landsbygden. Ortsbor och inflyttade, unga och äldre, agerar katalysatorer och pådrivare för att främja sysselsättning samt medverkar till att skapa attraktiva miljöer för boende, rekreation och livskvalitet.

Våra prioriteringar

- **Service och infrastruktur** – hitta nya lösningar för att skapa god service och bra kommunikationer.
- **Boende och fritid** – öka inflyttning, öka andelen utrikesfödda som aktivt arbetar i föreningslivet, skapa möjlighet för unga att ta del i föreningsliv och företagande.
- **Turism och besöksnäring** – utveckla besöksnäringen med nya produkter och lösningar, öka antalet gästnätter, bilda lokala nätverk genom samarbetsprojekt.
- **Miljö och energi** – skapa förnyelse och förnyring inom de areella näringarna, satsa på lokalproducerade livsmedel och långsiktigt hållbara energikällor.
- **Människor och attityder** – skapa en attitydförändring med ökad stolthet och samarbete från kust till inland i kommunerna, bilda gränsöverskridande nätverk och samarbete.
- **Företagande och entreprenörskap** – stärka landsbygdens ekonomi och öka entreprenörskapet med fler och starkare företag.
- **Kultur och kulturarv** – bevara och tillgängliggöra natur och kulturarvet, förvalta natur- och kulturarv lokalt.

8. Leader Lappland

Leader Lappland ligger i Europas sista vildmark och omfattar åtta fjäll- och inlandskommuner. Området består av fjäll, skog, sjöar och älvar, inramat av de åtta årstiderna. Kulturarvet är starkt kopplat till den samiska kulturen, nybyggarepoken och det småskaliga bondesamhället. Området har rika naturtillgångar och näringslivet kännetecknas av en fortsatt stark skogs- och träindustri, en gynnsam utveckling av gruvnäringen, testindustrin, bioenergin och vindkraften. Utveckling sker också mot en ökning av service- och tjänstesektorn. Vi ligger också långt framme när det gäller naturturism, vintersport och evenemang.

Leader Lappland omfattar kommunerna Arjeplog, Arvidsjaur, Dorotea, Lycksele, Sorsele, Storuman, Vilhelmina och Åsele. Här bor cirka 45 000 personer.

Vår vision

Leader Lappland är en attraktiv framtidsbygd som kännetecknas av mångfald och kontraster, helhetssyn och samverkan, företagsamhet och engagemang. Vi är inspirerade av globala perspektiv och lokal handlingskraft. Inflyttning av yngre människor och familjer från Sverige och övriga Europa ökar. Många inlandsbor väljer att bo kvar eller återvända till sin hemkommun efter studier. Vi utvecklar turistnäringen med fokus på natur och kultur. Vi höjer utbildnings- och kompetensnivån, ökar antalet arbetstillfällen och företag samt förbättrar företagsklimatet.

Våra prioriteringar

- **Natur- och kulturvärden** – bevara och förstärka natur-, kultur- och sociala värden i odlings- och kulturlandskapet, bevara det öppna landskapet, främja ekologisk produktion.
- **Turism** – stimulera till turismutveckling, värdskap, ungdomsengagemang, gemensam marknadsföring och kompetensutveckling.
- **Entreprenörskap** – förändra attityder med hjälp av positiva förebilder, öka samverkan, skapa nätverk och forum som hjälper företagare och ungdomar att förverkliga sina idéer.
- **Inflyttning** – förstärka och uppmuntra inflyttning till regionen, locka ungdomar att flytta tillbaka.
- **Ungdomsinsatser** – stimulera företagsamhet i skolan, naturkunskap och friluftsliv, ungdomsprojekt och utvecklingsidéer, öka kunskapen, självkänslan och stoltheten över sin hembygd.
- **Internationella nätverk** – utveckla öppenhet, internationellt samarbete och omvärldskontakter.

9. Leader Timråbygd

I Timråbygd finns fantastiska naturresurser, bland annat i form av sex naturreservat. Hela kuststräckan från Ångermanland runt Åstön och in mot Söråker innehåller mängder av pärlor för den som älskar natur och vacker miljö. Inlandet kompletterar med sina nipområden, berg, dalgångar, aktiva jordbrukslandskap och längst in vildmarken. Området har en stark skogsindustri och många framgångsrika små och medelstora företag med egna produkter och tjänster i varierande branscher. Dessutom finns det många jord- och skogsbrukare. En växande näring i Timrå är turistsektorn. I Timråbygd finns förutsättningar för en bra landsbygdsutveckling framförallt genom det geografiska läget mitt i ett expansivt område. Timråbygd ligger strategiskt efter E4:an mittemellan Härnösand och Sundsvall, vilket ger möjlighet till inflyttning och till närturism.

Timråbygd omfattar Timrå kommun. Här bor cirka 18 000 personer.

Vår vision

Timråbygd har en ökad inflyttning, turistnäring och företagsutveckling genom nära och samverkande lokala initiativ. Vi skapar förutsättningar för en positiv attityd till det egna området och till den framtida utvecklingen. Det finns en öppenhet för nya idéer hos alla invånare, oavsett ålder, härkomst eller kön. En av våra viktigaste åtgärder för att stärka landsbygdsutvecklingen är att via en mängd åtgärder stimulera attityder och entreprenörskap.

Våra prioriteringar

- **Föreningsliv** – skapa forum för samverkan, nätverk och nya mötesplatser.
- **Företagande och entreprenörskap** – stimulera entreprenörskap, mikroföretag, nätverk, samverkan, ungt företagande och nysvenska entreprenörer.
- **Attraktivt boende** – stödja det lokala föreningslivet och utveckla fritidsmöjligheter, stärka gemenskapen genom byalag och byaktiviteter, skapa mötesplatser och integrera nysvenskar.
- **Infrastruktur och service** – bibehålla och satsa på service nära de boende, utveckla nytänkande lösningar för att behålla byskolor, utveckla infrastrukturen.
- **Besöksnäring** – stödja turismen, utveckla paketering och marknadsföring, lyfta fram natur- och kulturmiljöer.
- **Kultur** – hitta nyskapande lösningar och former för hur man jobbar med kultur.

10. Leader Sollefteå

Leaderområdet Sollefteå ligger i Ångermanland och kan delas in i skogs- och odlingslandskap och älvlandskap. De stora älvarna såsom Ångermanälven, Faxälven och Fjällsjöälven med biflöden är det som ger landskapet dess karaktär. Älvarna har historiskt varit ett kitt som knutit samman området. Betydelsen av dessa älvar finns kvar även idag. Leader Sollefteå har stor ytvidd, gles befolkning med hälften av befolkningen boende utanför tätort. Befolkningsutvecklingen sjunker och åldersstrukturen stiger. Här finns en stor andel företagare. Jord, skog och vatten har varit de grundläggande elementen i områdets historiska försörjning. Skogsnäringen har alltid varit viktig för bygden och det var genom ångsågverkens intåg och den stora exporten av virke under den perioden, som byarna utvecklades och blomstrade.

Leader Sollefteå omfattar Sollefteå kommun. Här bor cirka 21 000 personer.

Vår vision

I vår vision är Sollefteå ett område med långsiktig hållbar utveckling ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Vi stärker samarbete, delaktighet och nytänkande hos de ideella, privata och offentliga aktörerna. Vi har en attraktiv livsmiljö, fler jobb och nya uppdrag till företagen för alla i staden, i tätorterna och i byarna på landbygden.

Våra prioriteringar

- **Attraktiv livsmiljö** – satsa på god uppväxtmiljö för barn och unga, boendemiljö, natur- kulturmiljö, arbetsmiljö, infrastrukturell miljö.
- **Nyföretagande** – prioritera samarbete, nytänkande, marknadsföring, besöksnäring, tjänste- och servicesektor, infrastruktur, kultur och speciella satsningar på arbete för unga och arbetslösa.
- **Utveckling av ekologisk livsmedelproduktion och vidareförädling** – stödja utveckling av ekologisk livsmedelsproduktion och vidareförädling
- **Förnybar energi** – utveckla kunskap och lokalt engagemang för förnybar energi.
- **Nya affärsidéer och entreprenörskap** – prioritera nyproduktion, produktutveckling, internationella utblickar och samarbeten, former där underrepresenterade grupper kan finna sin försörjning.
- **Visionsinriktade aktiviteter** – fokusera på ungdomar och barnfamiljer och marknadsföra positiva framtidsbilder.

11. Leader 3sam

3samområdets främsta styrka är naturen, livsmiljön, det ideella engagemanget och entreprenörsandan. Här finns älvar, sjöar, fjäll, rent vatten och mycket skog. Det området har gemensamt är till exempel historiska band och samarbeten, stor ytvidd, gles befolkning, stor andel boende utanför tätort, stor andel företagare och en stark småbrukartradition. De areella näringarna består främst av jordbruk, skogsbruk, rennärning och även vattenbruk. I området finns ett antal starka och betydelsefulla företag. I Strömsunds kommun kretsar mycket kring verkstadsindustri, betonggjuterier, träindustri och hustillverkning. I Ragunda kommun finns sågverksindustri och verkstadsindustri.

3sam omfattar kommunerna Ragunda och Strömsund. Här bor cirka 19 000 personer.

Vår vision

Vår vision är att 3sam är en av de bästa regionerna inom ekologiskt, ekonomiskt och socialt långsiktig och hållbar utveckling. Området är ett attraktivt alternativ för bosättning. Vi stärker samarbete och nytänkande hos de ideella, privata och offentliga aktörerna. Vi har många lokala aktiviteter och stärker bygdens attraktivitet genom ny kunskap, engagemang, samarbeten, integration och innovation. Vi har en ökad omsorg om natur- och kulturmiljöer för att bevara och utveckla de värden som finns. Alla som bor i 3sam är ambassadörer för området.

Våra prioriteringar

- **Bygdeaktiviteter, utbildning och mobilisering** – prioritera åtgärder som syftar till en positiv attityd till områdets möjligheter.
- **Kultur, turism, service och infrastruktur** – stimulera till samarbete, nytänkande och marknadsföring.
- **Ekologisk livsmedelsproduktion** – utveckla, vidareförädla och marknadsföra med producenter i samverkan.
- **Förnybar energi** – utveckla kunskap och lokalt engagemang.
- **Nya affärsidéer och entreprenörskap** – främja samarbete mellan lokala parter, internationella utblickar och samarbeten där underrepresenterade grupper kan finna sin försörjning.

12. Leader Storsjöbygden – med skog, sjö och fjäll

Leader Storsjöbygden med staden Östersund i centrum består av jordbruksbygder runt Storsjön och bygder med fjäll- och skogsområden. Jord- och skogsbruket är fortfarande viktiga näringsgrenar liksom rennäringen, besöksnäringen och tillverkningsindustrin. Storsjön är Sveriges femte största sjö och enligt sägnen bor Storsjöodjuret här. Under flera hundra år har människor observerat odjuret. Det finns ett hundratal vittnesmål från personer som sett Storsjöodjuret hos Länsmuseet i Jämtlands län. Närheten till Norge, skidmetropolen Åre och många andra friluftsområden samt goda tåg- och flygförbindelser gör att vårt område är attraktivt att besöka och bo i.

Storsjöbygden omfattar delar av kommunerna Krokoms, Östersund, Berg och Åre. Här bor cirka 36 000 personer.

Vår vision

Storsjöbygdens landsbygd utvecklas och ger underlag för ökat entreprenörskap och företagsamhet, bättre service, och fler kreativa miljöer, ökat samarbete med nya arbetssätt och nya former av aktiviteter. Det finns fler bofasta på landsbygden och nya boendelösningar. Det finns bättre förutsättningar för unga människor att bo kvar i området, flytta hit eller tillbaka. Vi har en förbättrad infrastruktur med snabbare tågtransporter och fler bussturer mellan stad och landsbygd.

Våra prioriteringar

- Lokalt engagemang och mötesplatser för dialog – prioritera nätverksträffar, metod- och ledarutveckling, byutveckling och utbildning i omvärldsanalys.
- Varumärken och landsbygdsföretagande – prioritera nyföretagande, utveckling av befintliga företag och entreprenörskap, särskilt bland ungdomar, kvinnor och invandrare.
- Lokal produktion och förädling – samverka för distribution, småskalig förädling av träråvara, närvärme och alternativa energilösningar, kompetensutveckla inom lokal förädling och lokal livsmedelsproduktion.
- Livsmiljö och hälsa – stimulera samarbete mellan skola, idrottsföreningar, främja landsbygdsboende, utveckla nya tjänster inom hälsa och rehabilitering.
- Service och handel – prioritera innovativ service- och tjänsteutveckling, kooperativa lösningar för samhällsservice, vård och omsorg, tillgänglighet genom ny teknik och IT.
- Stad och land – utveckla effektiv in- och utpendling mellan kommuner, gemensamma strukturer för potentiella inflyttare, arbetskraft och boenden.

13. Leader Åres Gröna Dalar

Åres Gröna Dalar är ett av de allra minsta Leaderområdena. Fjällturism och fjällnära skogs- och jordbruk, det samiska och det jämtska, förenar vårt område. Det fjällnära jordbruket för en ojämn kamp för överlevnad samtidigt som turismen med den extremt expansiva byn Åre mitt i området sätter stark prägel på näringslivet. Vi har en liten befolkning men är bland de företagstätaste populationerna i Sverige. Det lokala näringslivet består i mångt och mycket av solo- och mikroföretag och de större företagen ägs oftast inte lokalt.

Åres Gröna Dalar omfattar delar av Åre kommun. Här bor cirka 9 000 personer.

Vår vision

Åres Gröna Dalar blomstrar. Vi försörjer oss här, ser våra barn växa upp här, lever och blir gamla här, investerar här eller kommer hit på vår lediga tid. Vi upplever en äkta och stark känsla av sammanhang och förnöjsamhet. Här har vi hittat en framgångsrik väg i att organiserat hjälpas åt för att lyckas. Vi har tillsammans byggt en stark lokal identitet, ett levande landskap med goda livsmöjligheter som ger boende, besökare och investerare ett gränslöst välkomnande. De nya gröna näringarna har hjälpt till att göra destinationen och området unikt i världen.

Våra prioriteringar

- Ökad produktion, högre förädlingsgrad och starkare lönsamhet för de gröna näringarna – öka antalet produkter och tjänster som utgår från Åres Gröna Dalar, prioritera bättre organiserad samverkan och starkare relationsbunden produktion.

- Ett mer aktivt brukande av kultur- och miljövärden i Åre Gröna Dalars landskap – gå från ett vårdande perspektiv till ett brukande perspektiv för att se landskapets rätta värden. Prioritera en mer organiserad samverkan kring landskap, kultur och miljö.
- Starkare lokala ekonomier för ökad livskvalitet – skapa ett hållbart nyttjande av landsbygdens resurser, underlätta för människor att samverka organiserat, stärka de två näringsgrenarna jordbruk och turism genom att förstärka kopplingarna däremellan.

14. Leader Mittland

Mittland befinner sig mellan kust och fjäll i ett område som domineras av skogen. Naturen består av en skogrik urbergsplatå och är rik på sjöar och myrar. Området har en gemensam historia av jord- och skogsbruk samt den industri som utvecklats i dessa näringar eller genom koppling till vattenkraften. Huvudnäringarna var tidigare järnhantering och skogsbruk. Järnhanteringen upphörde allt eftersom under 1800-talet. Skogs- och jordbruket är fortfarande viktiga näringar. Mittland präglas av sitt läge mellan städerna Sundsvall och Östersund. Dit flyttar de flesta av områdets unga för att studera efter gymnasiet, dit arbetspendlar många av områdets invånare och dit åker man för att få tillgång till ett större utbud av handel och nöje. Genom området går dels väg E14 och dels järnvägen Sundsvall–Trondheim. Norrlands inland hör till Europas glesast befolkade områden. I Mittland är det cirka fyra invånare per kvadratkilometer.

Mittland omfattar kommunerna Bräcke och Ånge samt delar av Sundsvalls kommun. Här bor cirka 38 000 personer.

Vår vision

Vi förtydligar och förstärker den lokala identiteten i Mittland-regionen. Vi har en utveckling av ekonomiskt bärkraftiga och miljömässigt hållbara verksamheter där människor lever och försörjer sig på landsbygden.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörskap och samverkan** – främja entreprenörskap och samverkan mellan småföretag, samverkansprojekt, kompetensutveckling, attitydpåverkan samt nätverksbyggande.
- **Utvecklingskraften hos ideella föreningar** – utveckla nya affärsidéer, återkommande publika arrangemang, otraditionella lösningar för samhällsservice och infrastruktur.
- **Jord-/skogsbruk och miljö** – stärka konkurrenskraften och öka samverkan.

15. Leader Hälsingebygden

Hälsingebygden kännetecknas av en stark gemenskapskänsla och en stark kulturell identitet. Även om gränser flyttats fram och åter under tidernas lopp har de starka banden mellan hälsingarna bestått. Området har en spännande variation av naturtyper. Här samsas skogar och odlingslandskap med sjöar, betesmarker och ångar. Kustens klapperstensfält är minnesmärken av forna havsstränder och har en unik flora. Vi har ett varierat och sammansatt näringsliv med många typer av företag. Här finns större företag, främst inom skogs- och verkstadsindustrin, men också ett stort antal småföretag. Företagen inom skogs- och jordbrukssektorn är oftast små familjeföretag och många har svårt att försörja sig enbart på primärnäringarna. Heltidsföretagen består mest av mjölk-, kött- eller skogsgårdar.

Hälsingebygden omfattar kommunerna Ovanåker, Nordanstig, Ljusdal, Söderhamn, Bollnäs och Hudiksvall samt delar av Härjedalens kommun. Här bor cirka 93 000 personer.

Vår vision

I Hälsingebygden finns framtidstro och dragningskraft. Företagsklimatet är positivt och tillväxt präglar landskapet där även nyföretagandet ökar. Det internationella utbytet är mångskiftande och vanligt förekommande. Service, rikt kulturutbud och omfattande föreningsliv gör att människor trivs och nya invånare lockas till området. Befolkningen kännetecknas av positiv anda och vilja till ständigt lärande och utveckling.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörskap och innovationer** – skapa samverkan, ge stöd till den lokala förädlingen, utveckla besöksnäringen, kompetensutveckling, attitydpåverkan och nätverksbyggande.

- Lokala initiativ och lokal samverkan – förbättra samhällsservice och infrastruktur, utveckla återkommande publika arrangemang som främjar lokal identitet och lokalt engagemang samtidigt som nya besöksgrupper lockas till området.

16. Leader Södra Fjällen

Södra Fjällen består till stor del av vildmark med sjöar, älvar, milsvida skogar, myrar och fjäll. Vi har en artrik och i många fall unik flora och fauna. De fyra stora rovdjuren björn, varg, järv och lo är väl representerade. Den fridlysta och utrotningshotade fjällräven finns också här. Jakten och fisket har under årtusenden varit avgörande för människors överlevnad. Turismen spelar stor roll för ekonomin både sommar och vinter. Några av landets största vintersportorter ligger i området.

Södra Fjällen omfattar delar av kommunerna Berg, Härjedalen, Älvdalen och Malung-Sälen. Här bor cirka 18 000 personer.

Vår vision

Vi utvecklar samverkan, partnerskap och entreprenörsanda i vid mening för att skapa uthållig ekonomisk tillväxt och attraktiva livsmiljöer för alla åldrar att leva i, flytta till och besöka. Det finns bra kommunikationer och lokal service. Fler ungdomar är involverade i bygdens utveckling och livsmiljö. Vi marknadsför våra attraktiva natur- och kulturmiljöer. Det lokala inflytandet och ansvarstagandet när det gäller naturresurser är stort. Det fjällnära jordbruket och fåbodbruket utvecklas. Små och stora företag i våra turistområden samarbetar och ökar flödet av produkter och tjänster vilket skapar nya affärsmöjligheter och förlänger säsongerna. Vi utvecklar produktion, marknadsföring och distribution av lokala produkter, speciellt inom trä och livsmedel.

Våra prioriteringar

- Levande lokalsamhällen – prioritera pilotprojekt inom området lokal ekonomi, förbättra kommunikationer och lokal service, ge ungdomar möjlighet att förverkliga egna utvecklingsidéer för en förbättrad livsmiljö.
- Attraktiva natur- och kulturmiljöer – prioritera insatser som minskar antalet tomma hus och främjar ett öppet landskap, utveckla aktiviteter och koncept kring våra vackra vägar för ökad attraktivitet och nyttjande och på sikt förbättrad kvalitet, arbeta för hållbara lösningar runt skotertrafiken.
- Varumärken, ekonomi och marknader – hitta metoder för att omvandla kalla turistbäddar till varma, stödjande förstudier och pilotprojekt som berör förnybar energi.

17. Leader DalÄlvarna

DalÄlvarna omfattar norra och västra Dalarna och domineras av det vattenlandskap som bildats kring Öster- och Västerdalälven. Älvar och sjöar har haft stor betydelse för vårt landskap som består av berg, skog och vatten. Stora delar av DalÄlvarna är attraktiva för människor som söker vacker natur, stillhet, tysta omgivningar, rent vatten och frisk luft. Andra möjligheter till turism finns inom områden som jakt och fiske. Siljansområdet och Orsa Grönklitt drar också till sig stora turistströmmar. Området är till stora delar glest bebyggt med relativt små tätorter och stora landsbygdsområden. Grunden till näringslivet i området har varit småbruk. Traditionellt är jord- och skogsbruket stort. Industrin kom relativt sent till området. Småföretagande och hantverk är andra viktiga näringskällor. På senare år har det tillkommit flera satsningar på alternativa energikällor i syfte att skapa en miljövänligare bygd.

DalÄlvarna omfattar kommunerna Gagnef, Leksand, Rättvik, Mora, Orsa och Vansbro samt delar av kommunerna Malung och Älvdalen. Här bor cirka 82 000 personer.

Vår vision

Vi i DalÄlvarna har väl fungerande bygder med både kommersiell och samhällelig service. Bygdens medborgare utvecklar nya företagsformer och verksamheter så att handel, äldreomsorg och skola får fler ben att stå på. Särskilt inom besöksnäring och kulturturism uppstår fler företag och samverkanslösningar. Kommunerna i området har landsbygdsutvecklare på heltid som arbetar för att hela kommunen ska leva. Vi fokuserar på hur projekten stimulerar samhälls- och näringslivsutvecklingen så att vi hittar avtryck långt efter Leaderperiodens slut.

Våra prioriteringar

- Strategiska servicepunkter på landsbygden – utveckla samverkansformer och se till att bygderna kan bibehålla och utveckla både offentlig och kommersiell service.

- Besöksnäringen – stimulera till fler entreprenörer och nya paketslösningar för besökaren.
- Ungdomar på landsbygd – stimulera det ungdomliga entreprenörskapet.

18. Leader Falun–Borlänge

Falun och Borlänge är två syskonstäder som tillsammans bildar regionalt centrum i Dalarna. Våra båda kommuner har den rika kulturtraditionen från gruvhanteringen gemensamt. De är präglade av bergshantering och vidareförädling av malm men utgör också övergången till den mer skogsnäringspräglade delen av Dalarna. Vår landsbygd kan dels beskrivas som det tätortsnära området dels som landsbygden som karaktäriseras av småföretagande, jord, skog och ett antal industriföretag.

Falun–Borlänge omfattar delar av kommunerna Falun och Borlänge. Här bor cirka 26 000 personer.

Vår vision

Vi har en levande landsbygd med bra balans mellan verksamheter och boende, både nära tätorterna och längre därifrån. Våra boende erbjuds god offentlig och kommersiell service. Det levande kulturlivet bidrar till människors gemenskap och växande samt till bygdernas attraktionskraft. Det ger också inspiration till både samhällsintresse och företagande.

Våra prioriteringar

- Småskalig livsmedelsproduktion, distribution och konsumtion – skapa arenor där företrädare för producenter och inköpare möts, stimulera företagare att våga satsa.
- Upplevelseturism – utveckla bokningsbara upplevelsepaket eller tjänster, nätverk mellan turistaktörer.
- Hästaktiviteter – möta efterfrågan på stallplatser från tätortsbefolkning, marknadsföring och avtalsteckning.
- Hållbar byggutveckling och entreprenörskap – utveckla metoder för uppvärmning, transporter, VA-lösningar samt att identifiera entreprenörer.
- Klusterbildningar – stimulera nätverksmöten, samverkan med utbildningsanordnare, erbjuda seminarier och teknikbryggor.
- Nya servicelösningar – geografisk optimering – uppmuntra lokala initiativ för samordnade servicelösningar och studiecirklar.
- Lokal utveckling och byars attraktivitet – stödja insatser i projekt för att förverkliga lokala planer, processledning och eldsjälsvård.
- Internationella kontakter – inventera och skapa kontakter inom näringsliv och organisationer, söka områden med likartad struktur för idéutbyte och affärsrelationer.
- Ung på landet och stolt över det – engagera unga, utveckla kontaktnät med personer som arbetar med ung företagsamhet, fokusering på entreprenörskap och ansvar för genomförande, unga ordnar för unga.

19. Leader Gästrikebygden

Gästrikebygden har ett bra geografiskt läge och en god infrastruktur med närhet till Stockholm, Arlanda, Norrland och inlandet. Här finns en rik natur- och kulturmiljö med kust, stadskärnor, landsbygd och rovdjurstätta skogar. Vårt föreningsliv är starkt, särskilt inom idrott och kultur. Näringslivet domineras av internationella tillverkningsindustrier som samsas med en växande skara handels- och tjänsteföretag, offentliga aktörer och högskola. På grund av den långa industritraditionen är bruksandan fortfarande stark i stora delar av Gästrikebygden.

Gästrikebygden omfattar kommunerna Hofors och Ockelbo samt delar av kommunerna Gävle och Sandviken. Här bor cirka 44 000 personer.

Vår vision

Här har människorna en stark framtidstro och är stolta över det omfattande föreningslivet, det rika kulturutbudet, den vackra naturen och den goda samhällsservicen. Vår levande landsbygd samspelar väl med, och kompletterar, utbudet i regionens städer och tätorter. Genom entreprenörskap och smarta samarbeten skapas här många nya företag, framför allt inom besöksnäringen, som erbjuder arbetstillfällen för alla som kan och vill jobba. Genom den positiva utvecklingen är det nuförtiden en inflyttningsbygd där många människor aktivt väljer att bo, både de som har sina rötter här och de som vill skapa nya.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörskap och innovationer** – stimulera till fler nyskapande företag och entreprenörer som skapar morgondagens arbetsmarknad, stödja förstudier och konceptutveckling i samverkan som på sikt kan skapa arbetstillfällen.
- **Lokala initiativ och lokal samverkan** – stödja landsbygdens invånare att tillsammans arbeta för sin bygds utveckling, lokala utvecklingsplaner för att bidra till att fler människor väljer att bo, starta företag och turista på orten.
- **Besöksnäring** – stödja nytänkande satsningar på turism som tillgängliggör och paketerar upplevelser kopplade till vårt rika miljö-, kultur- och evenemangsutbud.
- **Förädling av lokalproducerat** – uppmuntra att lokalt producerade varor och tjänster förädlas så att de kan skapa ett större värde.

20. Leader Nedre Dalälven

I Nedre Dalälven är det framför allt älven som förenar större delen av området naturgeografiskt, kulturellt och historiskt. I områdets östra del bildar Dalälven sjöar och vida fjärdar åtskilda av forsområden och deltalandskap. Här möts den nordliga taigan och de yttersta utlöparna av den europeiska lövskogen. Industriverksamhet baserad på malm, skog och vattenkraft har sedan medeltiden utgjort en central del i områdets näringsliv. Jordbruksnäringen har alltjämt en stark ställning i stora delar av området. Turismen har goda förutsättningar och befinner sig i en positiv utveckling.

Nedre Dalälven omfattar delar av kommunerna Säter, Hedemora, Avesta, Sala, Heby, Tierp, Älvkarleby, Gävle och Sandviken. Här bor cirka 64 000 personer.

Vår vision

Vår vision är en hållbar bygd där människor trivs med att bo och försörjer sig genom att på ett hållbart sätt nyttja områdets rika natur- och kulturresurser. Här finns en levande social miljö med hög grad av delaktighet. Många miljöer är attraktiva för besök och bosättning för alla åldersgrupper. Den lokala kulturen är rik och livlig. Det finns ett stort inslag av närproducerade varor och tjänster med en tydligt lokal karaktär. Vi har ett rikt och varierat landskap med stor biologisk mångfald och vår miljöprofil är tydlig.

Våra prioriteringar

- **Försörjningsmöjligheter** – stödja samverkan som främjar företagande och entreprenörskap grundat på områdets rika natur- och kulturresurser. Stort avseende fästs vid långsiktighet och bestående effekter.
- **Miljö och hållbar utveckling** – prioritera insatser som har goda förutsättningar att bidra till bevarande av biologisk mångfald eller ekologiskt hållbar utveckling.
- **Attraktivitet** – utveckla, tillgängliggöra och marknadsföra områdets natur- och kulturresurser, främja inflyttning av permanentboende, lokal samverkan för att finna servicelösningar.
- **Delaktighet** – nätverksbygga, skapa möjlighet för de boende att påverka utvecklingen av bygden, välkomna inflyttare och underlätta deras integration.
- **Ungdomar** – stödja ungdomsprojekt som initieras av unga, leds och drivs av unga samt gynnar unga.

21. Leader Upplandsbygd

I Upplandsbygds kulturhistoria finns det inslag av både järn och jord, bruk och brukande, slätt- och skogsbygd, kust och inland, storstad och glesbygd. Stor potential finns i området kopplat till närheten till en stor marknad. Vårt rika natur- och kulturarv är en styrka liksom våra goda kommunikationer med omvärlden och en växande befolkning med nya perspektiv och kontakter. Här finns ett ökat intresse för närproducerad mat med ett tydligt lokalt ursprung och småskalig livsmedelsproduktion. Här finns ökade förutsättningar för turism inom till exempel grön rehabilitering samt natur och hälsa.

Upplandsbygd omfattar delar av kommunerna Knivsta, Uppsala, Sigtuna, Tierp, Östhammar. Här bor cirka 93 000 personer.

Vår vision

Vi i Upplandsbygd utvecklar ekonomin i vårt område genom nätverkande och samarbete. På så sätt kan vi som bor och verkar i området njuta av en hög livskvalitet och ett bra företagsklimat. Vi skapar ett hållbart Uppland såväl ekologiskt som ekonomiskt och socialt.

Våra prioriteringar

- **Bygdeutveckling** – ta vara på den lokala kraften och kunskapen i föreningar och grupper för en hållbar utveckling, skapa forum och nätverk.
- **Entreprenörskap och företagande** – engagera det lokala näringslivet i bygdens utveckling, utveckla konkurrenskraften och bredda företagandet.
- **Kultur** - utveckla lokal kultur och lokalt hantverk, skapa kreativa mötesplatser för upplevelseindustrin.
- **Mat och måltider** – öka samverkan mellan producenter och andra aktörer kring distribution, marknadsföring och produktutveckling av varor och tjänster.
- **Natur och miljö** – hitta balans mellan att bruka och värna naturen, utveckla en långsiktigt hållbar utveckling för naturvärden, kulturmiljöer och människor.
- **Turism** – se turism i en vid bemärkelse där flera delar av kultur- och upplevelsenäringarna omfattas, utveckla den egna bygdens lokala identitet och goda berättelser.

22. Leader UROSS

Leaderområdet Utveckla Roslagen och Stockholms Skärgård (UROSS) består av landsbygd, kustdelar och skärgård. Samtidigt som hela området är mycket attraktivt för rekreation och friluftsliv blir det på många håll i skärgården och på landsbygden allt svårare att bo och leva, då samhällets resurser för till exempel skola, service och infrastruktur krymper. Potential för ökad sysselsättning och tillväxt finns inom besöks- och turistnäringen samt häst- och jordbruksnäringen. Området har en lång tradition av samverkan mellan den sociala ekonomin, samhället och företag, vilket ger stora möjligheter att utveckla lokalsamhällena.

UROSS omfattar delar av kommunerna Östhammar, Norrtälje, Värmdö, Haninge och Nynäshamn. Här bor cirka 76 000 personer.

Vår vision

En förnygrad fast befolkning bor attraktivt på landsbygd och i skärgård. Det lokala näringslivet blomstrar och nya branscher etableras och utvecklas både på landsbygden och i skärgården. Den väl fungerande kollektivtrafiken, det kapacitetsstarka och geografiskt täckande bredbandet samt utbudet av kommersiell och kommunal service är viktiga förutsättningar för den positiva utvecklingen. UROSS stora miljövärden med öppet, småskaligt landskap med vackra sjöar, skärgård och hav värnas och utvecklas. Kretsloppstänkandet är väl förankrat och miljöfrågor har hög prioritet. Föreningslivet är aktivt, mångsidigt och ger fruktbara nätverk. Det finns gott om mötesplatser för aktiviteter.

Våra prioriteringar

- **Starkt näringsliv** – stimulera till fler landsbygds- och skärgårdsföretagare och fler lokala arbetstillfällen inom främst året-runt-turism och hästnäring samt utveckla förädling av närproducerade livsmedel.
- **Ökad livskvalitet** – öka utbudet av fritids- och kulturaktiviteter, attraktivt boende för olika behov och inom livets alla skeden samt stärka den lokala servicen och infrastrukturen.
- **Förbättrad miljö** – utveckla lokala innovativa och hållbara energi- och avloppslosningar, kompetens inom miljöområdet, bevara skärgårdsmiljön och kulturlandskapet.

23. Leader Gränslandet

Naturen i Gränslandet kännetecknas av öppna beteslandskap omväxlande med skog- och sjöområden. Däremellan finns små brukssamhällen där människor sedan långa tider arbetat med gruvsdrift, järnhantering och småskaligt jordbruk och fiske. Inom en radie av 250 km finns cirka tre miljoner människor vilket utgör en tredjedel av Sveriges population. Detta gör att våra utvecklingsmöjligheter är stora när det bland annat gäller turism, utbud av lokalproducerad mat, grön rehabilitering och småskaliga energilösningar.

Gränslandet omfattar delar av kommunerna Motala, Norrköping, Finspång, Hallsberg, Örebro, Kumla, Vingåker och Katrineholm. Här bor cirka 67 000 personer.

Vår vision

Vi arbetar på ett miljömedvetet hållbart sätt med småskaliga energilösningar, livsmedelsförädling och produktion. Vi hittar balansen mellan människa, miljö och ekonomi och lyckas engagera alla människor, unga, gamla, nya svenskar, män och kvinnor. På landsbygden finns en grundläggande service och turism i

olika former. Vårt natur- och kulturarv är tillgängligt för många målgrupper och är en viktig tillväxtfaktor på landsbygden.

Våra prioriteringar

- **Lokal livsmedelsförädling** – stimulera nätverk, stöd till lokala företag som vill producera livsmedel för en lokal marknad, utveckla samarbete mellan lantbruksuniversitet/högskola och lokala matproducenter.
- **Energi** – stimulera den gröna sektorn att utveckla energiproduktion, produktstöd till innovatörer inom energisektorn, samverkan mellan forskning inom området och energiproducenter.
- **Grundläggande service** – stimulera nätverksbyggande mellan lokala entreprenörer, föreningar och det offentliga, stimulera till småskaliga kollektiva transportlösningar.
- **Natur- och kulturarv** – prioritera ungas rätt till kultur och fritid genom att skapa möjligheter att uppleva, delta och påverka, stödja landsbygdens kulturarbetare och se dem som en resurs för tillväxt.
- **Boende** – uppmuntra kollektiva lösningar på grundläggande service, samverka till nya lösningar på kollektivtrafik.
- **Besöksnäring och turism** – skapa mötesplatser för småföretagare, inventera möjligheterna till besöksnäring i området, stimulera populationen att utnyttja rekreativsmöjligheter och upplevelser.

24. Leader Bergslagen

I Bergslagen består naturen av sjöar, vattendrag och milsvida skogar där det finns varg, lodjur och björn. Skogens dominans innebär att jordbruket kännetecknas av ett småbrutet landskap, mindre djurbesättningar och en jordbruksproduktion i huvudsak inriktad på småskalighet. Vi har en lång historia som industriellt centrum. Här finns flera århundraden av kunskap och minnen från de dagar då järnet bröts ur marken, förädlades och transporterades ut över världen. Än idag är stålindustrin stark i området. Trots traditionen inom tillverkningsindustrin kommer nya näringar på bred front och besöksnäringen ökar stadigt. Småindustrin börjar vinna mark och egenföretagarna blir allt fler.

Bergslagen omfattar kommunerna Ludvika, Smedjebacken, Norberg, Fagersta, Skinnskatteberg, Surahammar, Lindesberg, Nora, Hällefors, Ljusnarsberg samt Järle, en del av Örebro kommun. Här bor cirka 83 000 personer.

Vår vision

Bergslagen är en bra plats att bo i, verka i och besöka. Fler människor väljer att bosätta sig här. Lokala grupperingar och ungdomsgrupper med ambition och kreativa idéer driver själva projekt som utvecklar bygden. Vi är bättre på att samverka både lokalt och över hela området. Människor i Bergslagen har goda möjligheter att själva skapa sin försörjning. Det finns fler arbetstillfällen. Företagsamheten ökar och vi ställer om till en mer mångsidig näringsstruktur.

Våra prioriteringar

- **Nya försörjningsmöjligheter i Bergslagen** – ge människor möjlighet att själva skapa sin försörjning, till exempel genom att starta och driva företag, möjligheten att utbilda sig eller liknande.
- **Lokal utveckling och samverkan** – stimulera människors engagemang i byn och i Bergslagen, utveckla samverkan, både lokalt och över hela området.
- **Ökad inflyttning** – skapa förutsättningar för fler människor, från Sverige och övriga Europa ska upptäcka fördelarna och möjligheterna i Bergslagen och välja att bosätta sig här.
- **Partnerskap för ekonomisk tillväxt och ett ökat företagande** – utveckla och utnyttja nätverk, partnerskap och samverkan för utveckling.

25. Leader Norra Mälärstranden

Närheten till Mälarens norra strand är en stark gemensam nämnare för vårt område, liksom det fördelaktiga geografiska läget inom en storstadsregion. I söder präglas landskapet av slättbygd med goda jordbruksmarker, insprängt finns höjder, åsar och backar med skog. De tre västligaste kommunernas norra delar möter Bergslagen med skogsdominerad terräng genombrutet av åar och vattendrag. Mälaren, skärgården samt turism- och besöksnäringen har stor utvecklingspotential liksom närproducerade produkter. Stora förutsättningar finns att tillsammans skapa en levande landsbygd i området Norra Mälärstranden.

Norra Mälärstranden omfattar kommunerna Hallstahammar och Håbo samt delar av kommunerna Västerås och Enköping. Här bor cirka 77 000 personer.

Vår vision

Vår vision är att främja entreprenörskap för en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Vi använder oss av nya arbetssätt, vi samverkar och fångar upp innovativa nyskapande idéer och metoder. Tillsammans skapar vi en helhetssyn för att se landsbygden som en resurs för entreprenörskap, företagande, upplevelser, rekreation, kvalitativt boende, service och meningsfull sysselsättning.

Våra prioriteringar

- **Företagande och entreprenörskap** – förändra attityder till företagande och utveckla samverkan mellan företag och det kringliggande samhället.
- **Besöks- och turistnäringen** – öka attraktionskraften för besökarna och skapa fler näringstillfällen inom nya och befintliga turistföretag. Stärka kommunala och regionala nätverk och samarbeten.
- **Lokalproducerade produkter och tjänster** – främja produktion och distribution av lokala produkter. Utveckla alternativa omsorgs- och rehabiliteringsformer på landsbygden.
- **Utveckling av Mälarens stränder och skärgård** – skapa förutsättningar för året runt verksamheter och ökad infrastruktur. Utveckla nya aktiviteter och produkter som ökar turismen.
- **Ungdomar på landsbygden** – genom ungdomscheckar skapa fritidsaktiviteter och mötesplatser för ungdomar och framtida arbetstillfällen.

26. Leader Södertälje Landsbygd

Södertälje Landsbygd karaktäriseras av kreativa företag och ett starkt engagemang för sociala frågor och miljöfrågor. Många företag i området ingår i ett framväxande kluster för mat, jordbruk, upplevelse och kreativitet. Det handlar till exempel om kretsloppsjordbruk, innovativt miljötänkande, livsmedelsförädling, social ekonomi, vård, omsorg och folkbildning. Här finns många internationella nätverk och området är attraktivt för såväl tillfälliga besökare från utlandet som för invandrare med specialkompetens. Men Södertäljes landsbygd är också en traditionell landsbygd i stadens närhet. Värdet som attraktiv boendemiljö är stor och utflyttningen till den tätortsnära landsbygden i Södertälje har ökat markant sedan 80- och 90-talet.

Södertälje Landsbygd omfattar kommundelarna Hölö-Mörkö, Järna, Vårdinge och Enhörna samt områdena Tvetå, Lina, Hanstavik och Hall-Håga. Här bor cirka 17 000 personer.

Vår vision

Vår vision är en hållbar landsbygd där människor kan växa upp, bo, verka och lära hela livet. Södertälje Landsbygd är ett område som välkomnar mötet mellan stad och land och som välkomnar de möjligheter som det mångkulturella Södertälje erbjuder. Vi bevarar och utvecklar vår karaktär av landsbygd och våra unika kvaliteter. Vi är vägvisande för hur miljö- och landsbygdsutveckling går hand i hand.

Våra prioriteringar

- **Framtida miljölösningar och goda exempel** – stödja projekt med lösningar för långsiktig hållbarhet i sikte. Dit hör till exempel lokal mat som också siktar mot att sluta de ekologiska kretsloppen både inom gården och mellan gården och lokalsamhället.
- **Lärande möten mellan stad och land** – stimulera möten mellan stad och land, stödja projekt som lyfter fram hembygdsföreningarnas rika kulturarv och gör det tillgängligt för besökare. Till lärande möten hör även turism när den bedrivs med varsamhet och förståelse för områdets levande kvaliteter.
- **Bredda företagandet** – prioritera projekt som arbetar med helheter som till exempel att fördjupa arbetet med gemensam destinationsutveckling eller att bilda ett övergripande föreningsråd.

27. Leader Västra Mälardalen

Västra Mälardalen är slättland och insjöar, stad och land, kor och kräftor, gös och vete, vassvikar och susande gran skog. Det är ett område med många kontraster och olikheter men också ett område med mångfald och möjligheter. Landskapet består av uppodlad slätt, granskog och ädellövskog. Det finns stråk av myrar i barrskogsområdena. I Västra Mälardalen finns goda kommunikationer, en relativt stabil arbetsmarknad och närhet till större städer. Området är föreningsstätt med många hembygdsföreningar, kulturföreningar och idrottsföreningar. Särskilt på landsbygden har föreningslivet och det ideella engagemanget en stor betydelse för ortens sammanhållning.

Västra Mälardalen omfattar kommunerna Köping och Arboga samt delar av kommunerna Örebro och Lindesberg. Här bor cirka 43 000 personer.

Vår vision

Det är möjligt att bo, verka och leva i Västra Mälardalen. Vi har en levande landsbygd året om. Här stannar man till allt från en timme till att slå ner sina bopålar. Vi utnyttjar de kompletterande kontrasterna och mångfalden i vårt område och skapar samverkan mellan olika aktörer och verksamheter. Det finns gott om arbetstillfällen, bra boende, service, näringsverksamhet och övrig livsmiljö.

Våra prioriteringar

- **Lokal livsmedelsproduktion** – utveckla koncept inom livsmedelsproduktion och profilera lokalproducerad mat.
- **Bygdutveckling** – ta vara på kraften i olika initiativ från de ideella grupperna.
- **Besöksnäring** – stärka aktörer som vill utveckla verksamheter utifrån möjliga besökare, fokusera på skarp affärsutveckling där aktörerna gemensamt eller enskilt söker affärspartners.
- **Infrastruktur** – utveckla småskalig och lokal infrastruktur.
- **Ungdomar** – skapa förutsättningar för ungdomar att vara med och påverka och delta i beslutsprocesserna, skapa miljöer som gör att ungdomar återvänder till bygden.
- **Förnybar energi** – utveckla produktion av bioenergi och förnybara energilösningar med skogen och åkern som leverantörer.
- **Lokal service** – stödja lokal service och hållbara servicelösningar.
- **Företagande** – utveckla landsbygdsföretagen och nya tjänster, till exempel inom omsorg, produktion av trä och annan bioenergi.

28. Leader Inlandet

Inlandet präglas historiskt av industriföretag, bruksmiljöer och stora jordbruk. Vårt industriarv består inte bara av järn- och metallhantering utan innehåller även en rad småindustrier. Närheten till storstaden, närheten till vatten, höga naturvärden samt ett bra läge i Mälardalen gör att förutsättningarna är goda för diversifiering och utveckling av företagandet. Ett rikt föreningsliv visar att det finns en företagsam inställning bland människor i vårt område. Landskapet är rikt på småbiotoper och har en mycket rik flora. Mängden insjöstränder tillsammans med ädellövskog och ekhagar bidrar till ett rikt fågelliv. Den välbevarade bebyggelsen på bondgårdar, herrgårdar och torp är en kulturhistorisk tillgång.

Inlandet omfattar kommunerna Kungsör, Nykvarn, Flen och Gnesta samt delar av kommunerna Eskilstuna och Strängnäs. Här bor cirka 79 000 personer.

Vår vision

Vi har en livskraftig landsbygd som främjar allas livskvalitet och hållbar utveckling. Inlandet är en attraktiv plats att leva på och verka i. Det är ett område som präglas av nytänkande och som erbjuder möjligheter för alla. Här finns ett stort utbud kulturaktiviteter för alla åldrar. Som ett led i att möta klimatförändringar främjar vi närproducerade varor och tjänster och produktion av förnybar energi. Vi bevarar våra unika natur- och kulturvärden. Besöksnäringen och företagandet är starka.

Våra prioriteringar

- **Jämlikhet, mångfald, jämställdhet** – utveckla kvinnligt mentorstöd, mångfald inom kultur, boende, näringsliv och service, öka integrationen på landsbygden samt ta till vara på olika gruppers erfarenheter.
- **Innovation och kompetensutveckling** – utveckla nätverk mellan olika aktörer i olika sektorer, mentorstöd, utforma miljöer där innovation främjas och skapa tillgång till kompetenshöjande utbildningar.
- **Hållbar utveckling** – utveckla miljömedvetenhet, projekt som stärker den sociala välfärden för alla invånare och som bidrar till hållbar ekonomisk utveckling av näringslivet.
- **Ungdomar** – stimulera ungdomars lärande och utveckling samt tillvarata av ungdomars kraft.

29. Leader Kustlinjen

Kustlinjen är en väl bevarad kulturbygd där näringslivet fortfarande är präglad av traditionella verksamheter som jord- och skogsbruk samt tillverkningsindustri. Jordbruket har under senare år alltmer inriktats på växtodling, köttproduktion och hästhållning. Vårt område har en omväxlande natur med skogar, sjöar och skärgård. Detta tillsammans med stora kulturvärden erbjuder möjligheter till ett rikt och

varierande friluftsliv. Viktiga delar av infrastrukturen är gemensam för Kustlinjens område. Det gäller till exempel E4:an, järnvägen och flygplatsen Stockholm-Skavsta. Dessutom har Oxelösund en stor djuphamn.

Kustlinjen omfattar kommunerna Oxelösund och Trosa samt delar av Nyköpings kommun. Här bor cirka 45 000 personer.

Vår vision

Vi fokuserar på produktutveckling och paketering av varor, tjänster, upplevelser och aktiviteter. Med nya lösningar främjar vi skapandet av mötesplatser, både fysiska och virtuella, för klusterbildningar och affärsnätverk. Dessutom använder vi oss av ny teknik och nya metoder för distribution av varor, tjänster och personer. Vi utvecklar ekologiska lösningar för boende och näringsliv. Den lokala arbetskraften har stor kompetens. Vi främjar entreprenörskap och förnyelse av det lokala utvecklingsarbetet.

Våra prioriteringar

- **Nya produkter och/eller tjänster** – utveckla produkter, ny teknik och nya metoder för att stärka konkurrenskraften på varor och tjänster från landsbygden.
- **Nya former för samverkan och nätverk** – skapa mötesplatser, sektorsövergripande samverkan mellan till exempel jordbrukare, skogsägare, skärgårdsbefolkning, kommunerna och företrädare för hotell och researrangörer.
- **Fler arbetstillfällen** – skapa fler arbetstillfällen, nya metoder och system för att utveckla kompetensen hos den lokala arbetskraften.
- **Ta tillvara ungdomars idéer och engagemang** – ge stöd till ungdomar att själva driva projekt som utvecklar området.
- **Marknadsföring av området på nya sätt** – utveckla paketering av varor, tjänster, upplevelser och aktiviteter.
- **Skapa nya företag** – stimulera till samarbete och nätverk, utveckla befintliga företag och underlätta etablerandet av nya företag.
- **Utveckling av upplevelsenäringen** – utveckla och tillgängliggör turism och attraktiva besöksmål.

30. Leader Folkungaland

Norra Götalands slättbygder är historiskt sammanlänkade genom Vättern i väster och av vidsträckt skogsområden i övriga väderstreck. På de bördiga slättbygderna finns en omfattande potatis- och spannmålsodling. Småföretagandet i Folkungaland är utbrett. Här finns en del mindre konferensanläggningar och enstaka större turistanläggningar som kombinerar aktiviteter, övernattnin och mat. Under senare år har den fjärde storstadsregionen kommit att domineras av de stora och expansiva städerna Linköping och Norrköping som kommunikationsmässigt knyts samman av Östra stambanan och E4:an.

Folkungaland omfattar delar av kommunerna Norrköping, Linköping, Mjölby och Motala. Här bor cirka 52 000 personer.

Vår vision

En av visionerna för Folkungaland är att utveckla näringslivet. Vi har närhet till en komplett infrastruktur med storhamn, flygplatser, järnvägar och vägknutar för nationella och internationella transporter. Det finns ett antal små företag med differentierad verksamhet. Stora jordbruksföretag har en rationell spannmålsproduktion och en mindre del animalieproduktion vilket utgör en värdefull bas och innebär stora utvecklingsmöjligheter för småskalig livsmedelsproduktion.

Våra prioriteringar

- **Förnybar energi** – satsa på utbildning i informationssyfte och insatser som genererar en högre användning av biogas.
- **Friluft- och turismindustrin** – stimulera till samarbeten mellan aktörer, en gemensam turistnäring av boende, upplevelser och regional matkultur, skapa turistpaket som innehåller resa, boende och aktivitet.
- **Livskvalitet** – undersöka behov hos funktionshindrade att skapa egna företag, satsningar på projektet ”Funktionshindrad – en resurs i Folkungaland”.
- **Närmarknad för produkter, tjänster, aktiviteter och evenemang** – öka tillgängligheten på de varor, tjänster och produkter med hög kvalitet som produceras i regionen.
- **Grön rehabilitering och hälsosamt boende** – erbjuda alternativa vårdformer genom egna personliga val, delaktighet och möjligheter för den enskilde att påverka sin framtid.

31. Leader Mellansjölandet

Mellansjölandet består av skogs- och lantbruksbygder mellan de tre stora sjöarna Vänern, Vättern och Hjälmarren. Delar av Kilsbergen, Tiveden och Tylöskog finns här liksom Närkeslätten med ett levande jordbruk i ett vackert kulturlandskap. Vårt område är till stor del skogs- och mellanskogsbygd med gamla kulturinslag där skogen möter slättlandet. Här finns en rik och växlande natur med historiska marker och många sevärdheter. Området fungerar som en knutpunkt i olika avseenden för människor och gods med stora transportleder, Europavägar och järnvägar.

Mellansjölandet omfattar kommunerna Askersund, Degerfors, Lekeberg och Laxå samt delar av kommunerna Hallsberg, Karlskoga, Kumla och Örebro. Här bor cirka 60 000 personer.

Vår vision

Landsbygden inom Mellansjölandet har en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling med en god livskvalitet. Vi utvecklar uthålliga samarbetsformer genom lokal förankring och inflytande. Miljö, klimat och hållbar utveckling är den röda tråden. Allt vårt arbete utgår från den lokala nivån. Det är genom människors engagemang att påverka sin nära vardag vi når konkreta resultat och gör skillnad.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörskap och företagsamhet** – stimulera till nya nära arbetstillfällen och stärka den lokala ekonomin och innovativa företagsidéer. Stimulera lokal odling, förädling och marknadsföring av naturliga lokala råvaror, nya nätverk och samarbetsformer.
- **Natur- och kulturarv** – bevara, använda och/eller utveckla områdets natur- och kulturarv, stimulera lokal odling, förädling och marknadsföring av naturliga råvaror samt främja en hållbar livsstil.
- **Service, boende och infrastruktur** – stimulera innovativa, lokalt anpassade lösningar, nya mötesformer runt aktuella frågor, främja nya attityder och förändrad utvecklingskultur.
- **Lokal småskalig förnybar energi och klimatskonande insatser** – stimulera nyttjande av lokala förnybara resurser, nya nätverk och samarbetsformer, kompetensutveckling och kompetensutbyte.
- **Främja områdets attraktivitet och en god livskvalitet** – främja inflyttning, stödja eldsjälar, skapa delaktighet och verka för en hållbar livsstil.

32. Leader Värmlands BergsLAG

Området Värmlands BergsLAG har historiskt kännetecknats av teknisk och ekonomisk utveckling, exportinkomster, attraktionskraft och inflyttning. Allt tack vare områdets naturtillgångar i form av rika malmfyndigheter, skog, vattenkraft och transportleder. Under det senaste århundradet har de ekonomiska förutsättningarna förändrats radikalt med nedläggning av bergsbruk, industrier, jordbruksmark och med vikande befolkningstal som följd. Lantbruket finns främst kvar i jordbruksbygderna vid Vänern medan stora delar av Bergslagen präglas av fjärrstyrt ägande av skog, vattenkraft och industrier.

Värmlands BergsLAG omfattar kommunerna Filipstad, Storfors och Kristinehamn samt delar av Karlskoga kommun. Här bor cirka 18 000 personer.

Vår vision

Vi har en ekonomisk, social och miljömässigt positiv utveckling i våra bygder. Näringslivet breddas och landsbygdsföretagens konkurrenskraft förstärks, inte minst inom turistområdet. Föreningslivet och det ideella engagemanget har stor betydelse för sammanhållningen i bygden. Det är attraktivt att bo och verka i vårt område. Vi har en tilltalande boendemiljö som leder till ökad inflyttning. Våra ungdomar stannar kvar eller återvänder till hembygden efter att ha skaffat sig utbildning och vidgad kompetens. Deras perspektiv, delaktighet och engagemang är viktiga för framtiden. Våra invånare har en ökad tilltro till framtiden och den egna förmågan.

Våra prioriteringar

- **Utveckling av näringslivet** – öka samverkan, företagsutveckling och entreprenörskap, förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbruket, utveckla kompletterande verksamheter till lantbruk.
- **Turism** – utveckla turism, företagande och entreprenörskap, öka samverkan mellan småföretag och de kommunala och regionala turistorganen, utveckla bokningssystem och paketerbjudanden.
- **Attraktivt boende och livskvalitet** – öka samverkan mellan olika aktörer inom boende och byggande, servicebostäder för äldre, utveckla grundläggande service, bevara natur- och kulturmiljöer.

- Ung på landet – främja entreprenörskap, ansvarstagande och självtillit bland ungdomar.
- Kompetensutveckling – behovsanpassa kompetensutveckling som till exempel kurser, studieresor, erfarenhetsutbyte, mentorsverksamhet och företagspraktik.
- Nationellt och transnationellt samarbete – samarbeta med andra LAG-grupper för idéer, stimulans och erfarenhetsutbyte.

33. Leader Närheten

Leaderområdet Närheten består av tätortsnära landsbygd med många likartade problem och möjligheter. Områdets regionala centrum Karlstad ger en bred arbetsmarknad med arbetstillfällen inom pendlingsavstånd. Vi har nära till mycket, till exempel utbildning och avsättningsmöjligheter för lokalt producerade varor och tjänster. Dessutom är det nära till naturen med öppet landskap, skog och mark, nära till Väner och andra sjöar och vattendrag. Här finns närhet mellan människor.

Närheten omfattar kommunerna Forshaga, Grums, Hammarö och Kil och Karlstad förutom Karlstad stad. Här bor cirka 70 000 personer.

Vår vision

Vår vision är ett ökat entreprenörskap och eget företagande som stärker den lokala ekonomin och skapar nya arbetstillfällen. Det är lätt att skapa nätverk och nya samarbetsformer. Engagemanget hos ungdomar, invandrare och kvinnor stimuleras. Inflyttningen av familjer och företag i området är stor. Vi bevarar och utvecklar natur- och kulturarvet. Det finns en livskvalitet och framtidstro hos människorna i området.

Våra prioriteringar

- Utveckling av näringslivet – förbättra konkurrenskraften i jord- och skogsbruket, entreprenörskap och företagande, kompletterande verksamhet till jordbruk samt turism.
- En attraktiv boendemiljö – utveckla infrastruktur och service, natur- och kulturmiljö samt fysiska och sociala mötesplatser.
- Kompetensutveckling – ge behovsanpassade insatser som stärker kompetensen inom främst företagande, service och lokal utveckling.

34. Leader Växtlust Värmland

I Växtlust Värmlands verksamhetsområde finns en tradition av småföretagande varvat med påverkan från tider med glas-, pappers- och järnbruk. Vi har ett starkt föreningsliv, flera intressanta besöksattraktioner och ett varierande landskap som bidrar till områdets karaktär. Västra och norra Värmland består av ett skogslandskap med delvis betydande jordbruk, men även ren vildmark. Skogsbruket är, liksom sågverk och skogsindustri, naturliga delar av vårt näringsliv. Alla sjöar, vattendrag och snösäkra höjder ger förutsättningar för turism året runt. Här finns också större hotell och annan besöksnäring, grafisk industri liksom olika tillverkningsindustrier.

Växtlust Värmland omfattar kommunerna Arvika, Eda, Hagfors, Sunne, Säffle och Torsby. Här bor cirka 90 000 personer.

Vår vision

Med gemensamma krafter formar vi tillsammans levande bygder med ekonomisk och ekologisk bärkraft. Den energi vi genererar ur idériedom, den odlade jorden och ett vidgat näringsliv skapar lust och välbefinnande hos boende i alla åldrar. Vår värdegrund och vårt förhållningssätt blir framgångsfaktorer och vi växer tillsammans. Vi utvecklar området och lockar fler yngre invånare till bygden. Vi satsar på initiativ för barn och ungdomar och värnar om ett ökat samarbetet mellan samhällssektorer, företag och föreningar.

Våra prioriteringar

- Landsbygdens företag och aktörer – utveckla hästverksamhet, turism och upplevelser, förnybar energiproduktion, småskalig livsmedelsproduktion, affärssamverkan och entreprenöranda.
- Natur och kultur – öka miljömedvetenhet, miljöanpassning av verksamheter i känsliga miljöer, främja öppna landskap, information, utbildning, folkhälsa och rekreation.
- Landsbygdsservice – förbättra infrastruktur, skolor och bostäder, samhällsinformation på flera språk, tillgänglighet, aktivitetsmiljöer.
- Ung på landsbygden – stärka och förnya lokalt föreningsliv, ungdomsprojekt, mötesplatser och idrottsanläggningar.

- Brobyggande – öka samverkan mellan företag, föreningar och kommun, samt stad och land, stimulera till inflyttning och integrering av nya landsbygdsbor och nya kulturer.

35. Leader Norra Skaraborg

Norra Skaraborg består av en bygd där den bördiga Västgötaslätten möter Tivedens vildmarker med urskog och orörd natur. Området ligger mittemellan Sveriges två största sjöar Vänern och Vättern som förbinds av Göta kanal. Vårt näringsliv utgörs mestadels av mindre tillverkande företag samt hantverks- och serviceföretag. Jord- och skogsbruket har fortfarande en stor betydelse i området. Göta kanal med dess slussar och båtliv har inneburit att mindre företag inom besöksnäringen har kunnat utvecklas.

Norra Skaraborg omfattar kommunerna Mariestad, Töreboda, Karlsborg och Gullspång. Här bor cirka 38 000 personer.

Vår vision

Vi har en positiv utveckling i Norra Skaraborg både för företagsamhet och för boende. Den ekonomiska tillväxten ökar och fler arbetstillfällen ges. De företag som utvecklas i området bidrar till en ökad inflyttning. Hos de boende är inflyttandet och delaktigheten stor när det gäller lokala utvecklingsfrågor. Framtidstron ökar, vi har en starkare ekonomi och det finns ett bättre självförtroende hos landsbygdsföretagen. Vi stödjer samverkansprojekt som fokuserar på nya produkter, försäljning och marknadsföring. Vi tar tillvara på ungdomars engagemang och intressen.

Våra prioriteringar

- **Bygdeutveckling** – skapa attraktiva miljöer för människor att bo i så att ekonomisk aktivitet kan uppstå och vidmakthållas både i form av samhällsservice och företagande. Särskilt intressant är det att stödja och tillvarata ungdomars intressen och samverkan.
- **Förnybar energi** – utveckla strukturer för samarbete, produkt- och affärsutveckla samt skapa ny kunskap.
- **Småskalig livsmedelsproduktion** – stimulera produktutveckling, marknadsföring, utveckling av befintliga företag och start av nya. Särskilt viktigt är samverka och att arbeta med hela förädlingskedjan.
- **Besöksnäring** – ta tillvara det småskaliga och satsa på hållbar utveckling, insatser som syftar till att bredda aktivitets- och boendeutbudet i området. Ett särskilt fokus skall läggas på turism kopplat till vatten.

36. Leader Dalsland och Årjäng

Inom vårt område ryms slätt, kust, sjölandskap, myrmarker, backlandskap, vildmark och fjäll. Till detta kommer Årjängs natur med sjörik skogsbygd och jordbruk i slättbygd. Vi tillhör ett av Sveriges vattenrikaste områden. Kulturlandskapet kännetecknas i hög grad av jordbruket och skogen där småskaligheten är påtaglig. Utöver naturen präglas området av industrin. Det är sedan länge en bruksbygd med bruk, smeder och brukspatroner. Järnbruken har med åren ersatts av pappersmassafabriker, pappersbruk och underleverantörer till fordonsindustrier. Stora delar av området har oförstörd natur som ger goda förutsättningar för rekreation för både boende och besökare.

Dalsland och Årjäng omfattar kommunerna Årjäng, Dals-Ed, Bengtsfors, Färgelanda, Mellerud och Åmål samt delar av Vänersborgs kommun. Här bor cirka 60 000 personer.

Vår vision

I Dalsland och Årjäng har vi en stor livskvalitet för de boende på landsbygden. Sysselsättningen ökar genom olika samverkansprojekt och området har en stark konkurrenskraft utåt. Besöksnäringen utvecklas så att nya målgrupper söker sig till området och befintliga finner ett mervärde i att återkomma. Det finns en vilja både bland beslutsfattare, organisationer, företag och enskilda att verka för områdets framtid. Vi har ett klimat med framtidstro och uppmuntrar till entreprenörskap. Vi har en hållbar och fungerande infrastruktur.

Våra prioriteringar

- **Livskvalitet** – utveckla service, nya mötesplatser och alternativa kultur- och fritidsaktiviteter, tillgängliggöra och lyfta fram kulturhistoria, hantverkstradition och natur för bofasta och besökare.
- **Infrastruktur** – integrera och utveckla infrastrukturen med syfte att främja tillväxt, arbeta för att alla ska ha tillgång till säker el, telefoni och bredband med hög standard.

- **Besöksnäring** – ta vara på naturpotentialen, satsa på marknadsföring och underlätta samordning på lokal nivå, utveckla befintlig turism och satsa på ny turism av upplevelse-, aktivitets-, och kunskapskaraktär.
- **Entreprenörskap** – stimulera till entreprenörskap, samarbete genom partnerskap, kluster, nätverk eller erfarenhetsutbyte.

37. Leader Ranrike Norra Bohuslän

I Ranrike Norra Bohuslän har vi kustlandskap med kala klippor, fjordar och karg skärgård. Det finns också natursköna skogar, sjöar, slätter och vildmark. Vårt näringsliv präglas av många små företag inom bland annat hantverk, service, tillverkning och handel. Fisket och jordbruket svarar fortfarande för en relativt stor andel av företagen. I Strömstad och Tanum påverkas näringslivet mycket av relationen och närheten till Norge och en stark gränshandel. Området har en växande turistnäring.

Ranrike Norra Bohuslän omfattar kommunerna Lysekil, Munkedal, Sotenäs, Tanum och Strömstad. Här bor cirka 58 000 personer.

Vår vision

Våra invånare har en god social service med närhet till skolor och barnomsorg. Antalet helårsboende har ökat. Det finns gott om praktikplatser och lärlingsarbeten för ungdomar. En stor del av de nybildade företagen är startade av ungdomar och kvinnor. Turistnäringen kopplar samman kust, inland, kultur och hälsa i kreativa och innovativa kombinationer. Lärande naturupplevelser ger människor förståelse för miljön samtidigt som nya tjänster inom besöksnäringen utvecklas. Det finns ett intresse för bygdens kultur och historia, inte minst bland ungdomarna som har en önskan bo kvar på landsbygden eller återkomma efter högre studier.

Våra prioriteringar

- **Attraktiva och levande samhällen** – stärka samhörighet och lokal identitet, etablera mötesplatser, utveckla landsbygdsskolor och ta tillvara kulturminnen.
- **Besöksnäringen som tillväxtfaktor** – stimulera till kompetensutveckling, utveckla nya produkter och turistpaket, satsa på infrastruktur och tjänster samt samarbetsprojekt med andra Leaderområden.
- **Kultur som tillväxtfaktor** – öka samverkan och utveckla nätverk mellan kulturutövare och andra näringsidkare.
- **Engagerade barn och ungdomar** – ta tillvara ungdomars engagemang, utveckla ledarskap och entreprenörskap, samarbete mellan skola och näringsliv samt erbjuda mentorskap.
- **Miljö och energi** – utveckla nätverk, kunskapsspridning, samverkan kring minskat näringsämnesläckage, energiomställning och lokal matproduktion.
- **Vitaliserat näringsliv** – erbjuda stöd till entreprenörer, egenföretagare, övrigt näringsliv och offentlig sektor.

38. Leader Terra et Mare

Terra et Mare består av en del av västkusten, från Göteborgs södra skärgård till Uddevalla i norr. Vårt område präglas av sina kontraster mellan stad och landsbygd, kust och inland, jord-, skogsbruk och fiske, tillverkningsindustri och tjänstesektor. Området har många små enmansföretag. Företeelser som företagarsamverkan, sociala företag och kooperativ har ökat men inte alls i samma takt som i till exempel Göteborg.

Terra et Mare omfattar kommunerna Orust, Tjörn och Öckerö, delar av kommunerna Uddevalla, Stenungsund och Kungälv samt Göteborgs södra skärgård. Här bor cirka 100 000 personer.

Vår vision

I vår vision har vi utvecklat hela området så att det är attraktivt att bo, verka och leva på landsbygden året om. Vi utnyttjar mångfalden, som vi kallar kompletterande kontraster, och skapar samverkan mellan olika aktörer och verksamheter. Det är just kontrasterna och olikheterna som skapar förutsättningar för en tillväxt på landsbygden. På så sätt får vi nya möjligheter till sysselsättning, boende, service, näringsverksamhet, utbildning och övrig livsmiljö.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörsutveckling** – prioritera nyskapande idéer som skapar tillväxt i form av arbetstillfällen och/eller nya företag.
- **Lokal närproduktion och lokal försäljning** – utveckla närproduktion och lokal försäljning av livsmedel och konsthantverk.
- **Besöksnäring** – sträva efter att fylla varumärket Bohuslän med attraktion, skapa fler besöksmål och fler övernattningsplatser på till exempel hotell, camping och i gästhamnar.
- **Ungdomar** – ge stöd till ungdomar att själva skapa och driva ungdomsaktiviteter.

39. Leader Göta Älv

Göta Älv ligger i Västra Götalands län. Rakt igenom området från norr till söder går Göta Älv och E45:an. Här finns många gamla bruksorter och en mångfald av naturtyper. Det växlande landskapet innehåller kust-, jordbruks- och skogsbygd. Antalet sjöar och vattendrag i området är stort.

Tillverkningsindustrin har en lång tradition i området och sysselsätter många människor. I övrigt domineras Göta Älv av många små företag. Saab och Volvo är två stora företag i Trollhättans tätort vars framtid har betydelse för landsbygden dels direkt som arbetsplats men även indirekt för företag som är underleverantörer. Hela området har ett aktivt föreningsliv där hembygdsföreningar, idrottsföreningar och studieförbund satsar mycket på att kunna ge invånarna ett varierat utbud.

Göta Älv omfattar kommunerna Ale och Lilla Edet samt delar av kommunerna Trollhättan och Vänersborg. Här bor cirka 56 000 personer.

Vår vision

I vår vision skapar vi ekonomisk tillväxt och därmed fler arbetstillfällen. Människor bor kvar i bygden och en större inflyttning underlättas. De som väljer att bosätta sig på landsbygden utgör en resurs i form av nya kunskaper och nya perspektiv på jordbruk, livsmedel och företagande. Vi hittar och stödjer nya former för samarbete som ger ett högre förädlingsvärde på produkter och tjänster. Vi tar till vara på de resurser som människor av olika kön, ålder och olika kulturell bakgrund utgör.

Våra prioriteringar

- **Entreprenörskap** – stimulera samarbete för effektivare transporter, marknadsföring och produktutveckling, bilda och vidareutveckla nätverk, anordna seminarier, utbildning, studiebesök och erfarenhetsutbyte.
- **Livs kvaliteten** – skapa mötesplatser, nyttja naturen som en tillgång för boende och en entreprenörs möjlighet, ge ungdomar möjlighet att utveckla kultur- och fritidsaktiviteter, bevara och utöka service.
- **Besöksnäring** – hitta metoder för samverkan, marknadsföring, stimulera till ökad utbildning och bildandet av nätverk mellan olika aktörer.

40. Leader Göteborgs Insjörike

I Göteborgs Insjörike finns ett stort antal sjöar och vattendrag. Kring dessa sjöar finns stora möjligheter till rika natur och kulturupplevelser för både kropp och själ. Vattendragen har också präglat området historiskt och skapat intressanta miljöer i form av slott, herrgårdar och bruksmiljöer. Detta stärker den lokala identiteten och erbjuder upplevelser och skönhet för både besökare och bofasta. Näringslivet är mångfacetterat med ett stort antal små företag, både tjänsteföretag och tillverkningsföretag. Det finns många fina anläggningar för konferens- och festarrangemang. De flesta företag i kommunerna är tjänsteföretag inom till exempel handel, ekonomi, vetenskap och teknik.

Göteborgs Insjörike omfattar delar av kommunerna Lerum, Härryda, Partille, Mölndal och Alingsås. Här bor cirka 99 000 personer.

Vår vision

Göteborgs Insjörike är ett område som man mår bra av att besöka och leva i. Här finns stor tillgång på aktiviteter med hälsoprofil under hela året för alla. Konferensgäster kommer från när och fjärran för att kunna kombinera arbete med kvaliteter som denna bygd erbjuder i form av kultur, natur och rekreation. Semestrande familjer från hela Europa har upptäckt hur de kan få både storstad och skönt lantliv under samma vecka. Andra upptäcker området genom något av alla våra kultur- och idrottsevenemang. Genom

allt det nya som händer där föreningar, företag och kommuner samarbetar utifrån lokala behov finns stort utrymme för människor att bidra, påverka och uppleva gemenskap och tillhörighet.

Våra prioriteringar

- **Turism** – utveckla besöksnäring, upplevelser och rekreation, börja bygga områdets identitet som besöksmål.
- **Hälsa** – utveckla koncept som har med livskvalitet, välbefinnande och hälsa att göra, både för de som bor och lever i området och för besökare.

41. Leader Västra Skaraborg

Västra Skaraborg består av landsbygd, slätt, platåberg och Vänern. Vårt näringsliv kännetecknas i huvudsak av små företag och består främst av lantbruk och tillverkande industri. Det finns en stor variation av attraktiva boendemiljöer till bra priser. Inom området har vi ett omfattande kultur- och naturliv. Dessutom finns det rikligt med fornlämningar och historiska byggnader i riktigt spännande miljöer.

Västra Skaraborg omfattar kommunerna Essunga, Grästorp, Götene, Skara, Vara och Lidköping förutom Lidköping stad. Här bor cirka 70 000 personer.

Vår vision

Vi vill utveckla landsbygden och satsa på näringslivet genom att stödja innovativa idéer och uppmuntra samverkan. Vi tar också tillvara på det småskaliga och satsar på en hållbar utveckling och ett hållbart nyttjande av landsbygdens resurser. Dessutom vill vi utveckla landsbygden med högre livskvalitet för både boende och besökare i området.

Våra prioriteringar

- **Orts- och bygdegårdsutveckling** – skapa attraktiva miljöer för människor att bo i, stimulera ekonomisk aktivitet och vidmakthålla samhällsservice och företagande.
- **Innovativt företagande och samverkan på landsbygden** – satsa på produktutveckling, samverkan och marknadsföring, utveckla befintliga företag och starta nya företag för att öka sysselsättningsgraden.
- **Besöksnäring** – utveckla turismen och besöksnäringen.
- **Förnybar energi** – skapa strukturer för samarbete och förmedla nya kunskaper eller produkter.
- **Livsmedel** – utveckla förädlingen av lokalt producerade livsmedel.
- **Hästnäring** – stimulera tillväxt i ett hästrik område.

42. Leader Östra Skaraborg

I Östra Skaraborg har vi ett långvarigt jord- och skogsbruk som fortfarande präglar näringslivet. Livsmedelsproduktionen har en lång historik med jordbruket och de småskaliga förädlingsföretagen. Det finns också industriföretag inom trähantering och underleverantörer inom den mekaniska industrin. Här finns även goda möjligheter till produktion av förnybar energi såsom biogas, vindkraft och odling av råvaror till energiframställning. Vårt område är känt för sitt kulturlandskap med bevarade megalitgravar i Falbygden, stora naturvärden med Hökensås långa urbergsrygg, platåbergen runt Skövde och Falköping, Hornborgasjön med sitt rika fågelliv och den lilla kommunen Hjo med sin småstadsidyll intill ett av våra innanhav Vättern.

Östra Skaraborg omfattar kommunerna Falköping, Hjo, Tibro, Tidaholm, Habo och Mullsjö samt delar av Skövde kommun. Här bor cirka 96 000 personer.

Vår vision

Vi skapar ekonomisk tillväxt genom att stimulera ett diversifierat företagande och öka arbetstillfällena. Vi vidareutvecklar vårt attraktiva landskap genom att öka människors möjlighet till boende, rekreation och utvecklingsmöjligheter på landsbygden. Allt utvecklingsarbete har sin utgångspunkt i de lokala förutsättningarna med de lokala aktörerna.

Våra prioriteringar

- **Närproducerade livsmedel** – prioritera produktutveckling och marknadsföring, utveckling av befintliga företag, start av nya företag, samverkan och arbete med hela förädlingskedjan.
- **Förnybar energi** – skapa strukturer för samarbete, produkt- och affärsutveckling samt ny kunskap inom området.

- **Besöksnäring** – stimulera produktutveckling, samverkan och marknadsföring, ta tillvara det småskaliga, och satsar på hållbar utveckling.
- **Bygdeutveckling** – stimulera samverkan, centrumutveckling och handel för att skapa livskraftiga knutpunkter.

43. Leader Sommenbygd

Sommenbygd ligger på båda sidor om gränsen mellan Östergötland och Småland. Vi ligger mitt emellan två expansiva storstadsområden, Jönköping och Linköping/ Norrköping. Här finns starka lokala varumärken som Gränna och Vadstena, spännande naturområden som Östra Vätterbranterna, Omberg och Uknadalen. Det finns en lång tradition av fysiska handels- och marknadsplatser, till exempel gamla torg- och marknadsplatser i Adelöv, Lommaryd, Kisa och Ödeshög. Vi har handelsstäderna Vadstena, Gränna och Tranås samt en mängd lokala producenter och gårdsbutiker på landsbygden i hela området. Det finns dessutom många natur- och kulturtillgångar som kan utvecklas till attraktiva produkter och tjänster.

Leader Sommenbygd omfattar kommunerna Vadstena, Ödeshög, Boxholm, Ydre, Kinda, Tranås, Aneby, Åtvidaberg samt delar av Jönköpings kommun. Här bor cirka 80 000 personer.

Vår vision

År 2013 är vi en av Europas mest dynamiska och kreativa landsbygdsregioner. Vi arbetar systematiskt och framgångsrikt med att utveckla landsbygden och omvandla dess möjligheter i attraktiva varumärken, produkter och erbjudanden. Vi arbetar enbart med aktiviteter som är långsiktigt hållbara och som begränsar belastningen på miljön.

Våra prioriteringar

- **Kultur och kulturarv som bas för kommersiell utveckling** – inspirera entreprenörer och föreningar, innovativa lösningar som innebär en minskad miljöbelastning, nätverk och samverkan, nytänkande och utveckling av nya attraktioner och besöksmål med koppling till aktuella resmotiv inom besöksnäringen.
- **Naturen som en resurs** – utveckla grön rehabilitering, naturturism, produktion med lokala råvaror som bas eller olika evenemang och aktiviteter med naturen som arena.
- **Gemensam attraktivitet och lokal utveckling** – stimulera till lokalt engagemang och lokala partnerskap för att utveckla innovativa lösningar kring landsbygdens service, infrastruktur, mötesplatser och gränsöverskrivande arrangemang.
- **Samarbete med andra Leaderområden** – samverka för ökad kunskap, kreativ utveckling och nya aktiviteter, skapa ekonomisk tillväxt och bidra till ökad bredd av företagandet på landsbygden.

44. Leader Astrid Lindgrens Hembygd

Astrid Lindgrens Hembygd i nordöstra Småland kännetecknas av gränsbygd som är glesbefolkad och har en negativ befolkningsutveckling. Många människor här är sysselsatta inom traditionella näringar som trä, gjuterier, livsmedel, jord och skog. Dessutom arbetar relativt många inom vård och omsorg. Människorna är områdets viktigaste resurs vid sidan av det småländska landskapet, det kulturella arvet och starka varumärken som musik, teater, berättelser och animation.

Astrid Lindgrens Hembygd omfattar kommunerna Vimmerby, Eksjö och Hultsfred samt delar av Oskarshamns kommun. Här bor cirka 48 000 personer.

Vår vision

Om tio år har vårt område en större folkmängd och ett blomstrande näringsliv där det unika förstärks och nya näringar utvecklas. Vi är en förebild för hur en bygd kan skapa en hållbar utveckling. Området genomsyras av ett tolerant, öppet och kreativt samhällsklimat där det är lätt att testa och förverkliga idéer och där det är tillåtet att både lyckas och misslyckas. Allt enligt grundtanken att entreprenörskap är ett lekfullt förhållningssätt som kan appliceras på näringslivsutveckling men också i ett rikt kulturliv, inom lokal och ekologisk mat och kring barns lek och lärande.

Våra prioriteringar

- **Framtidsforum** – prioritera insatsområden där arbetet fokuseras på hållbar utveckling, kunskapsspridning och dialog om sambandet mellan globala trender, lokala visioner, ansvar och handlingar.
- **Långsiktig entreprenörsutveckling** – stimulera nya och befintliga lokala grupper att ta nya tag för sin bygds utveckling, integration, mötesplatser, mentorskap och möjlighet till inflytande.

- Småskalig företags- och näringslivsutveckling – hitta nya utvecklingsmetoder, utveckla företagsidéer och nätverk inom de gröna näringarna, turism, kultur, kvinnors företagande, lokala och ekologiska livsmedel.
- Projektrådgivning och projektutveckling – stimulera till projekt genom uppsökande verksamhet, inspiration, vägledning, projektupplägg och finansiering, uppföljning och utvärdering.

45. Leader Kustlandet

Kustlandet består av Östergötland och Kalmar läns kust- och skärgårdsområde från Bråviken ner till norra Kalmarsund. Stora delar av vårt relativt oexploaterade område har stora natur- och kulturmiljövärden av riksintresse. De flesta av våra invånare bor i småorter och på ren landsbygd både längst kusten och inne i skogs- och jordbrukstäta områden. Näringslivet domineras av naturbruk, tillverkning och turism. De flesta företagen på landsbygden är små och ofta enmansföretag. Företagarna är inte bara entreprenörer i sitt eget företag, utan engagerar sig dessutom i det lokala arbetet och känner ett stort ansvar för att hålla bygden levande.

Kustlandet omfattar kommunerna Mönsterås, Västervik, Valdemarsvik och Söderköping samt delar av kommunerna Norrköping och Oskarshamn. Här bor cirka 60 000 personer.

Vår vision

I vår vision är Kustlandet ett tillväxt- och framtidsområde. Det finns livskraftiga och hållbara förutsättningar för boende och verkande i området. Rika natur- och kulturmiljöer bevaras, brukas och utvecklas. Området är tillgängligt för verksamheter, bofasta och besökare. Företagsnätverk skapas, den småskaliga besöksnäringen utvecklas och unga människor inspireras till entreprenörskap. Vi ställer om till ett hållbart samhälle med förnybar energi och vi ser att övergödningen minskar.

Våra prioriteringar

- Företagsamhet och arbetstillfällen – utveckla entreprenörskap och nätverk, öka och utveckla turismen, förnybar energi, lokalproducerade varor och destinationsutveckling.
- Miljö och livskvalitet – satsa på miljöteknik, utveckla kulturmiljöer, levande kust och skärgård, minska övergödning, skapa bostäder för unga och äldre, förbättra pendlingsmöjligheterna.
- Unga – skapa delaktighet och inflytande, särskilda satsningar på ungas ta-sig församhet.

46. Leader KalmarÖland

Naturmiljön inom området spänner över olika naturtyper, från slättmarker och skogsbygder på fastlandet till alvarmark och sjöängar på Öland och hundra mil lång kuststräcka. Gemensamt för hela området är att det finns unika natur- och kulturmiljöer som har både nationell och internationell status. Jord- och skogsbruket är viktigt för sysselsättningen på landsbygden och har en större andel av den förvärvsarbetande befolkningen inom jord- och skogsbruk än landet i övrigt. Besöksnäringen har länge haft en viktig roll i området som med tiden fått en allt större betydelse och är en av KalmarÖlands viktigaste tillväxtnäringar. Majoriteten av näringsverksamheten bygger på en småföretagarstruktur.

KalmarÖland omfattar kommunerna Borgholm och Mörbylånga på Öland samt delar av Kalmar kommun. Här bor cirka 50 000 människor.

Vår vision

I vår vision skapas livskraftiga och hållbara förutsättningar för människor och företag inom vårt område. Lokala initiativ, drivkrafter och innovativa arbetsformer bidrar positivt till en utveckling som är ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar och en landsbygd som genomsyras av lust, glädje, delaktighet och ökad livskvalitet.

Våra prioriteringar

- Rena vatten- och kustmiljöer –statuera goda och pedagogiska exempel på samarbete mellan kommun, näringsliv och ideella krafter för att uppnå en förbättrad vattenkvalitet i områdets kust och hav.
- Turism och näringslivsutveckling – lyfta fram och utveckla områdets många småföretagare som goda exempel för nya entreprenörer och företagare på väg mot en stark hållbar tillväxt i området.
- Social mobilisering och byutveckling –främja förutsättningarna för den ideella sektorns framväxt och utveckla nya metoder för att bättre tillvarata frivilligkrafterna som en resurs i samhällsutvecklingen. Stimulera nya lokala lösningar och samarbeten för att skapa fler attraktiva boendemiljöer på landsbygden.

- Kultur – lyfta fram de stora ideella insatser som redan görs, för att skapa långsiktiga och hållbara förutsättningar för kulturutövande i alla dess former i området.

47. Leader Västra Småland

Området Västra Småland i Jönköpings län har en spännande variation av olika naturtyper. Här samsas trollskogar och mossar med sjöar, betesmarker och ängar. Vi har en rad unika natur- och kulturmiljöer som är i behov av ett aktivt skydd och bevarande. De är även en resurs för utveckling av turism- och besöksnäringen och en potential för attraktiv livsmiljö genom till exempel gott om utrymme, natur, tystnad och frisk luft. Magra marker och kärvt klimat gör att det i stora delar av vår region har varit svårt att livnära sig på enbart jordbruk. Här har uppfinningsrika entreprenörer funnit andra sätt att försörja sig på. De många småföretagen och Gnosjöandans entreprenörskap vittnar om detta.

Västra Småland omfattar kommunerna Gnosjö, Gislaved och Vaggeryd samt södra delarna av Jönköpings kommun. Här bor cirka 85 000 personer.

Vår vision

Vår vision 2013 är att människor lever, trivs och försörjer sig på landsbygden. Det finns nya mötesplatser och samarbetsformer i en tillåtande miljö med stort utrymme för kreativitet och experimenterande. Samarbetsprojekt både nationellt och internationellt är en viktig del av vårt arbete. Näringsverksamheten är stark med ökad diversifiering och fler nya företag. Vi har en positiv befolkningsutveckling. Det finns gott om intressanta och utvecklande arbeten för de ungdomar som i allt högre grad återvänder efter avslutad utbildning. Bygden är ännu attraktivare att besöka och att bo i.

Våra prioriteringar

- Gnosjöandans entreprenörskap – utnyttja och utveckla områdets förutsättningar samt tradition av entreprenörskap för att främja ökad sysselsättning och företagande.
- Utveckling tillsammans med barn och ungdomar – tillvarata barn och ungdomars kreativitet genom delaktighet och inflytande i att utveckla en attraktiv livsmiljö.
- Natur och kultur – utveckla områdets natur- och kulturarv, resurser för ökat företagande och en attraktiv livsmiljö.

48. Leader Mitt i Småland

Vår gemensamma nämnare är den småländska tillhörigheten, den traditionella småskaligheten i jord-, skogsbruk och företagsamhet som nu är under utveckling mot modernt företagande i en levande bygd. Näringslivet består till stor del av tillverkningsindustri, träindustri och mekanisk industri. I övrigt domineras vårt område av jord- och skogsbruket med dess småbrutna landskap. Vår identitet och kulturutveckling sammanflätas historiskt med Emån som handels-, transport- och kommunikationsled. Vi är alla inlandskommuner med pendlingsavstånd till de regionala storstäderna.

Mitt i Småland omfattar Högsby kommun samt delar av kommunerna Nässjö, Sävsjö och Vetlanda. Här bor cirka 73 000 personer.

Vår vision

I vår vision ser vi en levande, attraktiv och socialt väl fungerande landsbygd med ett livskraftigt företagande inom olika branscher. Vi skapar ett välkomnande näringslivsklimat vilket medför fler arbetstillfällen. Turismnäringen blomstrar och är en viktig bransch. Representanter från offentlig, ideell och privat sektor har starka nätverk som gemensamt utvecklar entreprenörskapet. Livskvaliteten för landsbygdens befolkning och boendet är stor. Den befintliga befolkningen har möjligheten att bo kvar i sin hembygd samtidigt som nya invånare lockas till området och kan njuta av tystnaden, utrymmet och ensamheten som landsbygden bland annat kan erbjuda. Området präglas av öppenhet och mångfald. Projekten skapar samhörighetskänslor och utvecklar såväl natur- och kulturmiljöer som mötesplatser och evenemang.

Våra prioriteringar

- Ett ökat företagande – stimulera nya sätt att bedriva affärsverksamhet, öka lokal produktion av varor och tjänster, nätverk och samverkan.
- Fler boende i nya eller befintliga hus – förbättra förutsättningarna för boende på landsbygden.
- Hållbara lösningar – öka förutsättningarna för kommunikation och infrastruktur.
- Öppenhet för nya idéer – gynna nya former av samarbeten både internationellt och nationellt.

49. Leader Sjuhärad

Sjuhärad är en historiskt geografisk indelning med rötter i 1600-talet. Naturen är skogrik och här finns många sjöar och vattendrag. Kulturlandskapet omfattar vackra, öppna dalgångar och bevarade hagmarker. Området är präglad av tekoindustrin och småföretagande. Invånarna har efter olika kriser, så som tekoindustrins fall och regementsnedläggning, formats till att bli innovatörer och överlevare. Ett historiskt arv är knalleandan som fortfarande lever kvar eftersom en sjuhäring tycker om att göra affärer. Det textila kulturarvet är den sammanhållande länken i området men delar av området har också blivit känt för tillverkning av köksmöbler, bleckplåtsprodukter, hinkar och husgerådsartiklar.

Sjuhärad omfattar delar av kommunerna Borås, Ulricehamn, Mark, Svenljunga, Tranemo, Bollebygd, Herrljunga och Vårgårda. Här bor cirka 100 000 personer.

Vår vision

Vår vision är att det finns en levande landsbygd i Sjuhärad. Den formas genom samverkan, diversifiering av företagandet, delaktighet, samverkan och hållbar utveckling såväl ekonomiskt som ekologiskt och socialt. Det går att försörja sig i området och ha en rik fritid. Det finns ett nära samarbete mellan företag, arbetstagare, kommuner, högskola, föreningar, organisationer och de boende.

Våra prioriteringar

- **Energi och miljö** – prioritera hållbara miljö- och energiprojekt som möjliggör omställning till ett mer miljöanpassat levnadssätt.
- **Lokal utveckling** – stimulera engagemang, samordning och kreativitet för att skapa konkurrenskraft, så det blir mer attraktivt att bo och verka i området.
- **Entreprenörskap** – ge möjlighet till kompetensutveckling, rådgivning, inspiration och kontakter för nya och växande företag som blir en motor för tillväxt i hela Sjuhärad.
- **Turism** – möjliggöra nätverkande mellan entreprenörer, kommuner och föreningar som leder till samverkan och samarbete.

50. Leader Kustbygd Halland

Kustbygd Halland är ett relativt tätbefolkat område med tätortsnära landsbygd. I söder domineras kusten av långa sandstränder och i norr består kusten av klippor, vikar och skär. Våra långa stränder lockar många turister till området under sommaren och upplevelsenäringen har blivit en allt viktigare näring för oss i Kustbygd Halland. Innanför kustlandet breder jordbrukslandskapet ut sig och området har gamla jordbrukstraditioner. Specialisering och storleksrationalisering inom jordbruket har medfört att natur- och kulturvärden i odlingslandskapet är hotade och att byggnader, som är en viktig del av kulturhistorien, förfaller. Det produceras utmärkta råvaror som dock inte vidareförädlas i Halland. En utmaning kan ligga i att kombinera upplevelseindustrin med råvaruförädlingen, att kombinera tjänster och upplevelser till produkten.

Kustbygd Halland omfattar delar av kommunerna Kungsbacka, Varberg, Falkenberg, Halmstad och Laholm. Här bor cirka 90 000 personer.

Vår vision

Vår vision är ett livskraftigt företagande på landsbygden. Det finns fler företag på landsbygden som producerar och förädlar råvaror. Attraktionskraften i vårt område är stärkt genom destinationsutveckling och paketering av landsbygdsupplevelser året om där service åt besökaren, särskilt mat och måltid är en viktig del. Kustbygd Halland är en del av den gemensamma utvecklingen i regionen, till exempel när det gäller utformandet av mötesplatser och nätverkandet mellan företag och andra aktörer. Vi är en drivande kraft när det gäller samarbetet mellan inblandade aktörer för att gemensamt utveckla Halland inom våra prioriteringar.

Våra prioriteringar

- **Turism och upplevelser** – utveckla besöksnäringen med nya och spännande besöksmål samt helhetslösningar av upplevelser där service åt besökare, särskilt mat och måltid, är en viktig del.
- **Råvaruproduktion och förädling** – genomföra insatser för förädling av våra råvaror. Till exempel att öka mervärdet på våra matprodukter genom att knyta an till upplevelser, utveckla delikatesser eller att satsa på närproducerade och ekologiska produkter.

51. Leader Landsbygd Halland

Landsbygd Halland kännetecknas av en landsbygd med en rik och omväxlande natur. Närheten till Leader Kustbygd Halland med tätare befolkning och högre besökstal är utmärkande för området. Här finns gamla jord- och skogsbrukstraditioner och den areella näringen har stor betydelse för området än idag. Det finns utmärkta råvaror och dessa behöver förädlas för att stärka arbetsmarknaden i Halland. Branschbredden är stor bland de företag som verkar i området. De centrala och västra delarna domineras av småföretag medan majoriteten av företagen i de östra delarna är medelstora.

Landsbygd Halland omfattar Hylte kommun samt delar av kommunerna Kungsbacka, Varberg, Falkenberg, Halmstad och Laholm. Här bor cirka 99 000 personer.

Vår vision

Vi har ett livskraftigt företagande på landsbygden med attraktiva boendemiljöer. Attraktionskraften har ökat genom destinationsutveckling, paketering och marknadsföring av områdets landsbygdsupplevelser året om där särskilt mat och måltid är en viktig del. Genom attraktiva boendemiljöer lockas även fler företag att flytta in. Vi i Landsbygd Halland är en del av den gemensamma utvecklingen i regionen, till exempel vid utformandet av mötesplatser och nätverkandet mellan företag och andra aktörer. Vi är en drivande kraft när det gäller samarbetet mellan inblandade aktörer för att gemensamt utveckla Halland inom våra prioriteringar.

Våra prioriteringar

- **Turism och upplevelser** – utveckla besöksnäringen med nya och spännande besöksmål, skapa helhetslösningar av upplevelser där service åt besökare, särskilt mat och måltid, är en viktig del.
- **Boendebaserat småföretagande** – skapa ett attraktivt boende på landsbygden som ökar köpkraften och attraherar företagare och deras anställda.
- **Råvaruproduktion och förädling** – genomföra insatser för förädling av våra råvaror. Till exempel att öka mervärdet på våra matprodukter genom att knyta an till upplevelser, utveckla delikatesser eller att satsa på närproducerade och ekologiska produkter.

52. Leader Linné

I Linné har vi en typisk småländsk natur med mycket skog, öppna marker och många sjöar. Stormen Gudrun härjade som värst just i vår bygd, vilket medförde att det idag finns stora skogsområden som är helt kala. Vårt näringsliv består till största delen av tillverkningsindustri, framför allt verkstadsindustri. Lågkonjunkturen har slagit mycket hårt mot arbetsmarknaden i vårt område. Andra utmärkande drag för Linné är betoningen på trä, glas, konst och design. Ingvar Kamprad föddes strax utanför Älmhult och byggde upp det världsomspännande imperiet IKEA. Det första IKEA-varuhuset finns idag i centrala Älmhult.

Linné omfattar kommunerna Alvesta, Markaryd och Älmhult samt delar av kommunerna Växjö, Ljungby och Värnamo. Här bor cirka 92 000 personer.

Vår vision

Vi utvecklar områdets unika värden, stöttar företagsamma människor och lägger grunden för ett hållbart och kreativt samhälle. Vi är ett område som sprudlar av verksamhet och kreativitet. Här finns företagsamma människor, drivande och engagerade personer. Det finns en stor potential i området i form av resurser och unika värden inom till exempel natur och kultur. Vi tar tillvara på dessa unika värden och utvecklar dem ytterligare. Det görs på ett sätt som är hållbart för framtiden, både ur ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt perspektiv.

Våra prioriteringar

- **Ungdomars delaktighet** – fånga upp ungdomars engagemang, åsikter och intressen.
- **Miljö- och klimatarbete** – gynna kompetensinsatser inom förnybar energi och ekologiska produkter.
- **Företagsutveckling** – synliggöra och marknadsföra turistföretagen på en lokal och global marknad.
- **Nytänkande** – gynna nytänkande vid projektbedömning.
- **Integration** – öka integrationen så att alla känner sig som en del av samhället.

53. Leader Småland Sydost

Vi i Småland Sydost har en stark inriktning på jord- och skogsbruk samt besöksnäring. Även jakt, fiske och vattenfrågor är viktiga gemensamma nämnare. Genom historien finns en röd tråd av entreprenörskap inom bland annat hantverk och kultur, som vi vill ta tillvara och utveckla. Hantverket och kulturen var tidigare det som möjliggjorde mycket av denna entreprenörsanda som fanns på landsbygden. Man tillverkade helt enkelt själv det som behövdes för att kunna bedriva sin näring. Skogen, vattendragen och myrarna var här viktiga vid järnframställning men senare även för glaset och slöjden, som kom att prägla vårt område.

Småland Sydost omfattar kommunerna Emmaboda, Lessebo, Nybro, Tingsryd, Torsås och Uppvidinge. Här bor cirka 66 000 personer.

Vår vision

Småland Sydost är ett starkt och utvecklat område för alla. Utbudet är väl synligt och tillgängligt. Våra lokalsamhällen är starka och aktiva med engagerade människor i en väl integrerad landsbygd. Vi främjar en god utveckling och stark initiativkraft. Tillsammans skapar vi en livskraftig landsbygd som gynnar livskvalitet och hållbar utveckling.

Våra prioriteringar

- **Besöksnäring** – prioritera nytänkande besöksnäring som bidrar till att främja de sociala kvaliteterna i en by eller ett grannskap, öka tillgängligheten.
- **Slöjd, konst och hantverk** – sprida kunskap om slöjd-, konst- och hantverksyrken, ta tillvara yrkeskunskaper, utveckla en modell för lärlingsutbildning.
- **Mat och livsmedel** – stimulera lokal livsmedelsproduktion, vidareförädling och produktutveckling, satsningar som innebär att små- och medelstora lantbruksföretag kan breddas.
- **Byutveckling** – satsningar som leder till att byar får en mer levande bykärna, gynna barnfamiljer, stimulera permanentboende och inflyttning, främja kommunikationer.
- **Skog och skogsbruk** – stimulera skogsägare och andra verksamheter som förädlar skogsråvara, utveckla gröna företag för framställning av olika biobränslen och småskalig energiproduktion.
- **Natur, vatten och kulturarv** – stimulera skola, förskola och föreningsliv samt stöd till bildningsprojekt om lokalsamhällets historia, dess natur- och kulturarv.

54. Leader Skånes Ess

I Skånes Ess har vi alla skånska landskapskaraktärer. Här finns trolska skogar, glittrande vatten, öppna slätter, åsar och dalar. Det är glest befolkat i norr och tätbefolkat i söder. Området associeras också med snapphanebygd, stor och småskalig livsmedelsproduktion och smakupplevelser. Vårt näringsliv har till stor del sitt ursprung i de areella näringarna. Jord- och skogsbruk är de största branscherna med mer än 2 000 företag. Sambanden mellan dessa verksamheter och modern industri är många. Sprit-, stärkelse och annan livsmedelstillverkning, byggnadsindustri och träförädling samt stenindustri och papperstillverkning är några exempel på detta. Tillverkningsindustrin dominerar det privata näringslivet i området.

Skånes Ess omfattar kommunerna Osby, Bromölla och Östra Göinge samt delar av Kristianstads kommun. Här bor cirka 92 000 personer.

Vår vision

Vi attraherar boende, företagande och besökande. Vi har en positiv och hållbar landsbygdsutveckling inom hela området. Utifrån områdets egna resurser och förutsättningar stödjer och bedriver vi ett utvecklingsarbete som präglas av lokalt engagemang, lokalt inflytande, samverkan, samsyn, ömsesidig respekt och gemensamt ansvarstagande.

Våra prioriteringar

- **Bo och trivas** – utforma miljöer så det blir attraktivt och enkelt att bo på landsbygden.
- **Verka och utvecklas** – stimulera ökat företagande med bas på landsbygden och gynna åtgärder för ökad lönsamhet.
- **Besöka och uppleva** – uppmuntra aktörer inom besöksnäringen att bedriva en aktiv satsning på ökad turism.

55. Leader Blekinge

Leaderområdet Blekinge går från skärgårdsbygd i söder till skogsbygd i norr. Här finns ett betydande samarbete mellan de lokala utvecklingsgrupperna, de offentliga organisationerna och näringslivet – där vi idag befinner oss mellan den gamla industristrukturen och den nya ekonomins IT-företag. Begreppet ”från järnbruk till hjärnbruk” har myntats. Ur ett Europaperspektiv är vi ansiktet mot de nya länderna i öst.

Blekinge omfattar kommunerna Karlskrona, Ronneby, Karlshamn, Olofström och Sölvesborg. Här bor cirka 61 000 personer.

Vår vision

Livskvaliteten på den blekingska landsbygden och i skärgården är säkrad. Människor väljer att bo kvar, inflyttning av barnfamiljer till byarna främjas. Vi utvecklar både stad och land parallellt. Vi fångar upp nya kreativa idéer för metoder och lösningar på de lokala behoven samt eliminerar hinder. Vi prioriterar projekt som involverar flera aktörer och där var och en ensam inte kan lösa problemen. Nya metoder och användningen av ny teknik är en del av vårt framgångskoncept.

Våra prioriteringar

- **Lokal matproduktion** – underlätta för entreprenörer att utveckla och sälja sina produkter, utveckla samarbetsprojekt inom lagstiftning, utformning av lokaler, produktutveckling, logistik och marknadsföring.
- **Fiskeområden** – utveckla nya former för entreprenörskap, nya produkter och tjänster kring fisket.
- **Turism** – utveckla nya samarbetsformer och nya produkter inom turism, nya IT lösningar för bokningar och betalningar samt marknadsföring, gärna på europeisk nivå.
- **Region Baltic** – utveckla samarbeten över gränserna mellan olika former av entreprenörskap.
- **Miljö och energi** – skapa nya former av entreprenörskap kring utvecklingen av miljövänlig produktion samt bevara kulturhistoriska platser.

56. Leader Skåne Nordväst Norra

I Skåne Nordväst Norra har vi ett attraktivt landskap med unik natur- och kulturmiljö. Området består av hav, skog, jordbruksmark och många intressanta bymiljöer. Här finns möjligheter till ett rörligt friluftsliv, allt från rehabilitering och rekreation till äventyrssporter. Området ligger nära flera storstadsområden, Danmark och kontinenten. De urbana miljöerna som Malmö-Lundregionen och Köpenhamn-Helsingörregionen sätter sin prägel med till exempel ett omfattande kommunikationsnät av vägar och järnvägar.

Skåne Nordväst Norra omfattar kommunerna Bjuv, Båstad, Klippan, Åstorp, Ängelholm, Örkelljunga samt delar av Svalövs kommun. Här bor cirka 88 000 personer.

Vår vision

Starka och aktiva lokalsamhällen tillsammans med en väl integrerad landsbygd garanterar en god utveckling och en stark initiativkraft. Människans välbefinnande är en avgörande livskvalitet. Vi har unika resurser för boende, friluftsliv, hälsa och rekreation. Skåne Nordväst Norra är Sveriges främsta mötesplats för lokal produktion och konsumtion av livsmedel. God matkultur med hälsosamma och rena råvaror är ett signum för vårt område. Skåne Nordväst Norra är en matregion med fokus på naturtillgångar och det lilla samhället, attraktivt både för besökare och för åretruntboende.

Våra prioriteringar

- **Natur- och kulturturism som tillväxtmotor** – förädla natur- och kulturlandskapets unika värden som den främsta resursen för områdets besöksnäring.
- **Sveriges mest självförsörjande matregion** – satsa på variation i utbud, småskalig förädling och smart distribution.
- **Renässans för byn som boendemiljö** – utveckla byarna på landsbygden till områdets mest attraktiva boendemiljöer med förutsättningar för livskvalitet.
- **Skogsförädling och naturvård i lönsam kombination** – via samverkan och förädling utveckla den småskaliga skogsnäringen till en lönsam verksamhet med fokus på naturvård och biologisk mångfald.
- **Stolthet över den egna hembygden** – stimulera intresset för den egna hembygden och öka områdets natur- och kulturarv.

57. Leader Skåne Nordväst Södra

Hela Skåne Nordväst Södra består av landsbygd nära storstaden. Staden erbjuder stora möjligheter till utbildning, arbete, rekreation och konsumtion för oss på landsbygden. Samtidigt kan landsbygden erbjuda varor, tjänster, rekreation och upplevelser för stadens invånare. Här finns många uppskattade attraktioner och naturområden som till exempel slottsmiljöerna, flera skyddade naturområden och andra lokala besöksmål. Vatten är en viktig faktor i området, både genom den långa, varierade kuststräckan och Ven samt genom områdets åar och vattendrag. Dessa spelar en viktig roll för natur- och friluftslivet.

Skåne Nordväst Södra omfattar kommunerna Höganäs, Helsingborg, Landskrona och Svalöv förutom Kågeröd-Röstånga församling och tätorterna Landskrona och Helsingborg. Här bor cirka 75 000 personer.

Vår vision

Visionen i Skåne Nordväst Södra är att vårt rika natur- och kulturarv är väl förvaltad och utvecklat och skapar goda miljöer för oss som bor och verkar i området och för våra besökare. Företagandet ökar, liksom nya nätverk och mötesplatser. Inflyttningen är stor. Vi satsar på välbefinnande, besöksnäring och friluftsliv med leder av alla slag.

Våra prioriteringar

- Det brukade landskapet – bevara, utveckla och använda natur- och kulturlandskapet.
- Det goda livet – stimulera landsbygdsutveckling för hälsa och välbefinnande.
- Entreprenörskap – skapa och gynna möjligheter till entreprenörskap genom nätverk, samverkan och kompetensutveckling.
- Tillgänglighet och synlighet för oss själva och andra – utveckla lokala varumärken, skapa fysiska och kunskapsmässiga vägar ut i landskapet, förbättra allmänna kommunikationer och IT, öka tillgängligheten till landskapet.
- Återväxten, den sociala grunden för livet på bygden – utveckla en livskraftig service, skapa möjligheter för jämlikhet, integration och samhörighet, utveckla varierade boendemöjligheter.

58. Leader Lundaland

Lundaland sträcker sig från Öresund i väst till den skogsbeklädda Romeleåsen i öst. Här finns slott och herresäten, vandringsleder, ridleder, cykelvägar och golfbanor. Vår natur består av hav, insjöar, åar, slätter, skogar och åsar. Här finns även Uppåkras unika arkeologiska fyndplats, Skandinavians äldsta stenkyrka i Dalby och mycket annat. Mitt i området ligger kultur- och kunskapsstaden Lund med sin smittande kreativitet och innovationskraft.

Området omfattar kommunerna Kävlinge och Staffanstorps samt delar av kommunerna Lund, Eslöv och Lomma. Här bor cirka 80 000 personer.

Vår vision

Vi har en stark gemenskap och identitet över hela området. Landsbygden är stark, entreprenörskapet stimuleras och besöksnäringen är stor. Innovationer och företag har utrymme att växa fram på ett sätt som leder till nya arbetstillfällen, bättre livskvalitet och bättre folkhälsa på landet. Boende på landsbygden har stora möjligheter att upptäcka bygden, utvecklas och förverkliga nya idéer. Lundaland är ett starkt varumärke som är lätt att komma ihåg och som har ett rikt innehåll. Kraft, kunskap, kommunikation, kreativitet och kultur står i centrum för vårt arbete i området.

Våra prioriteringar

- Lokal utveckling – utveckla bygdemenskap, mötesplatser, lokal service, när demokrati och stimulera ett lokalt ansvarstagande.
- Jobb på landet – skapa länkar mellan det offentliga, privata och ideella som gör att fler kan få arbete, arbetsträning eller rehabilitering.
- Entreprenörskap på landet – stimulera entreprenörskap och ge stöd till företagande på landsbygden.
- Lundalandkraft – stärka innovationskraften och samverkan mellan det ideella, privata och offentliga.
- Upplevelser – utveckla evenemang och besöksmål samt öka besöksnäringen.
- Lundalandhälsa – skapa gemenskap, engagemang och mötesplatser med fokus på hälsa och miljö.
- Natur- och kulturarv – bevara naturområden, göra dem tillgängliga och lyfta fram viktiga kulturarv.
- Se Lundaland – göra området mer synligt och attraktivt som besöksmål via olika medier, med Lundalandmärkta varor, via Internet samt i nätverk av turistbyråer.

59. Leader Lag PH i Snapphanebygd

Lag PH i Snapphanebygd ligger i norra Skåne som en gång i tiden var gräns mellan Sverige och Danmark. Vårt område är relativt homogent med odlade och betade marker kring sjöar och vattendrag, öppen odlingsbygd och flera åsar. De vanligaste branscherna i området är jord- och skogsbruk, handel, bygg, verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap, teknik och tillverkning.

Lag PH i Snapphanebygd omfattar kommunerna Hässleholm och Perstorp. Här bor cirka 57 000 personer.

Vår vision

Lag PH i Snapphanebygd är ett attraktivt landsbygdsområde för människor och företag att bo och verka i. Vi utnyttjar vårt områdes mångfald, som vi kallar kompletterande kontraster. Vi vänder hot till möjligheter. Hoten mot det småbrutna landskapet, mot vårt lantbruk och en befolkad bygd med god service. Vi skapar möjligheter på en levande landsbygd med samverkan mellan olika aktörer och verksamheter. På så sätt får vi tillväxt och nya möjligheter i form av ökad syssel-sättning, boende, service, näringsverksamhet, utbildning och övrig livsmiljö.

Våra prioriteringar

- **Konkurrenskraft** – stimulera konkurrenskraft inom jord och skogsbruk, kompetensutveckling och nätverksbyggande som stödjer entreprenörskap.
- **Infrastruktur** – stimulera bättre kommunikationer för invånare och företagare samt skapa möjligheter för pendling och distansarbete.
- **Miljö och landskap** – skapa möjligheter att odla grödor för energiändamål och en hållbar energiförsörjning, bevara våtmarker, mossar och värna om ängs- och hagmarker.
- **Biologisk mångfald och omväxlande natur** – utveckla hästverksamheter med öppna marker, återskapande av betesmarker, öka kompetensen inom miljöområdet samt öka värdet för rekreation.
- **Diversifiering och livskvalitet** – stimulera till ett mångfacetterat näringsliv, samhällsservice, infrastruktur, attraktiva boendemiljöer och tillgång till tysta rekreationsområden.
- **Affärsutveckling i mikroföretag** – öka rådgivning, ledarskapsutveckling och mentorsverksamhet.
- **Turism** – öka samverkan mellan turistföretag, utveckling av upplevelse-, fiske- och naturturism.
- **Ungdomarna på landsbygden** – skapa möjlighet för ungdomar att bo kvar på landet och driva företag.

60. Leader MittSkåne

Landsbygden i södra delen av MittSkåne karaktäriseras av det skånska slättlandskapet med dess många lantbruk. I områdets mitt ligger Ringsjöarna som spelar en viktig roll för näringsliv, friluftsliv och rekreation. Ringsjöarna utgör även en sammanbindande länk och en symbol för MittSkåne. Hela området präglas av tätortsnära landsbygd och vacker natur. Norra delen av MittSkåne karaktäriseras av skogslandskap och här försörjer sig många på turism. De många slotten och herresätena ger landskapet en kulturhistorisk prägel, liksom de många medeltida kyrkorna. De gamla skogs- och jordbrukstraditionerna och de intressanta kultur- och naturupplevelserna utgör tillsammans med besöksnäringen en god grund för fortsatt utveckling i landsbygdsområdet.

MittSkåne omfattar kommunerna Höör och Hörby samt delar av Eslövs kommun. Här bor ca 56 000 personer.

Vår vision

Vår landsbygd lever och utvecklas i vår framtidsvision. Vår natur och våra kulturella värden värnas om, vårdas och visas. Kunskapen ökar om landsbygdsutvecklingens alla aspekter. Landsbygdens förnyelse och ekonomiska utveckling främjas. Området attraherar boende och företagandet breddas. Ungdomar är engagerade och utnyttjar kraften i mångfald och föreningsliv. Vi skapar upplevelser. Natur och kulturvärdena utvecklas och vi har en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling.

Våra prioriteringar

- **Lokal tillväxt** – prioritera landsbygdens konkurrenskraft och utveckling, bildande av småföretag, öka mångfalden och de lokala utbudet av aktiviteter.
- **Natur- och kulturupplevelser** – stimulera till god miljö och hållbar utveckling, biologisk mångfald, rent vatten, upplevelsevärden knutna till en småskalig produktion inom jordbruks- och besöksnäringen, förmedling av vår historia och kulturella värden, ökad tillgänglighet till naturen och den småskaliga turismen.

- **Ungdomsfrågor** – prioritera aktiv och meningsfull fritid för ungdomar genom främjande av fysisk aktivitet, skapa positiva mötesplatser, stimulera och stödja till initiativtagande och kreativt tänkande, samt främja ökad integration och förståelse.

61. Leader Ystad-Österlenregionen

Naturen i Skånes sydöstra hörn är mångfacetterad med Österlenslätten, ett mosaikartat backlandskap av sädesfält, fruktodlingar och lövskog. I söder och öster finns hav och strand. I landskapet förekommer många, ofta starka, småbyar och utspridda gårdar. Vårt kulturarv är rikt och väl synligt och har många historiska kopplingar. Näringslivet utmärks av en stor andel ensam- och småföretagande. De dominerande branscherna är lantbruk, handel, hantverk, fiske, besöksnäring, mat och flera olika kulturformer.

Ystad-Österlenregionen omfattar kommunerna Simrishamn, Sjöbo, Tomelilla och Ystad. Här bor cirka 78 000 personer.

Vår vision

I ett framtidsperspektiv är Ystad-Österlenregionen helt unik med vår natur, odlingsbygd, klimat, näringslivsprofil, upplevelsebas, sevärdheter och kulturhistoria. Regionen är det ideala bosättnings- och verksamhetsområdet med närhet till allt, inklusive storstadsområden och kontinenten. Människor har inflytande över den egna bygdens utveckling och skapar engagemang, glädje och delaktighet. Ungdomar har särskilda möjligheter att engagera sig och påverkar på så sätt sin egen utveckling.

Våra prioriteringar

- **Den företagsamma Ystad-Österlenregionen** – stärka entreprenörer, öka företagsamheten, öka kompetensen kring företagande och få igång samverkan och forskning.
- **Den hållbara Ystad-Österlenregionen** – uppmuntra fokus på hållbar utveckling och kretsloppstänkande.
- **Den kreativa och aktiva Ystad-Österlenregionen** – förstärka bygden bland annat genom att ta vara på regionens tradition av kreativitet och skapande.
- **Den välkomnande Ystad-Österlenregionen** – utveckla regionen som ett attraktivt besöksmål, med ökad tillgänglighet och förlängd besöksäsong.
- **Den närande Ystad-Österlenregionen** – utveckla den småskaliga lokala livsmedelsproduktionen och upplevelsen av mat och primärproduktionen.

62. Leader Söderslätt

I Sveriges sydligaste leaderområde möter himlen havet och de böljande fälten längs en vid horisont. Söderslätt är också den storstadsnära landsbygden med Trelleborg i söder och Malmö-Köpenhamnregionen i väster. Det innebär att storstadslivet på många sätt påverkar oss som lever och verkar inom området. Samtidigt erbjuder landsbygden lättillgänglig rekreation, avkoppling och möjligheter att ta del av varor, tjänster och upplevelser för våra stadsbor. Öresundsregionens snabba utveckling innebär också att det sker en jämn och hög inflyttning till hela området.

Söderslätt omfattar kommunerna Skurup, Svedala och Vellinge samt delar av kommunerna Trelleborg och Malmö. Här bor cirka 98 000 personer.

Vår vision

Vi på Söderslätt har en stark identitet, ett fungerande vardagsliv och en livskraftig företagsamhet samtidigt som vi framgångsrikt marknadsför vårt landskap. Allt hänger samman, en levande landsbygd där människor kan bo och verka utgör grunden för ett levande landskap och för de attraktioner och aktiviteter som lockar besökare.

Våra prioriteringar

- **Ett gott liv på bygden** – stimulera till bostadsnära rekreation och naturupplevelser, nya mötesplatser och samverkansgrupper, lokala aktiviteter och arrangemang, service och omsorg.
- **Landskapet och dess kännetecken** – öka kompetens, mentorskap, rådgivning kring jord- och skogsbrukets kultur- och naturbevarande, biologisk mångfald, ekologiskt odlade arealer och produkter, förbättra vattenkvaliteten, lokal energiproduktion och energiförsörjning.
- **Företagsamhet** – öka produktion och konsumtion av lokala varor och tjänster, mentorskap och kompetensutveckling, skapa möjlighet att verka inom traditionella hantverk, nätverk och

samverkansorgan mellan företagare, diversifiera och utveckla jord- och skogsbruket, fiskenäringen samt öka samverkan.

- **Relationer till staden** – stimulera stadsnära rekreation, öka tillgången till allmänna eller kollektiva resor och miljöanpassade varutransporter, samverkan mellan föreningar, företag och branscher och öka tillgången till relevant utbildning och kompetenshöjning.
- **Besökarnas Söderslätt** – skapa samverkansorgan inom service, upplevelse och aktivitet, öka tillgången till landskapet för besökare, skapa paketlösningar och öka tillgången till allmänna eller kollektiva resor.

63. Leader Gotland

På den gotländska landsbygden finns det öppna odlingslandskapet med åkrar, ängar, beteshagar, betad skog och strandängar. Här finns klintar, raukar, hällmarker, alvar, sandstränder och fiskelägen. Ön används som en rekreationsplats för boende och turister. På landsbygden finns ett starkt differentierat näringsliv med ett stort antal branscher representerade. Kulturlivet på Gotland är mycket omfattande med både statliga och regionala institutioner, ett lokalt föreningsliv samt ett stort utbud av utbildningar på olika nivåer och inom olika genrer. Gotländsk design är ett nationellt begrepp och det återspeglas genom att många kreativa, professionella och kulturintresserade människor väljer att etablera sig på Gotland.

Gotland omfattar Gotlands kommun förutom Visby. Här bor cirka 36 000 personer.

Vår vision

Gotland är ett hållbart samhälle med ett starkt lokalt engagemang. Jord- och skogsbruksföretag samt andra företagare på landsbygden har möjlighet att samverka om gemensamma behov och förutsättningar för utveckling av området och företagandet. Vi diversifierar landsbygdens näringsliv och främjar sysselsättning, en högre livskvalitet för oss som bor på landsbygden samt ett hållbart nyttjande av landsbygdens samlade resurser.

Våra prioriteringar

- **Förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft** – öka förädlingsgraden och produktutvecklingen, stärka mikroföretag, stimulera till nya lösningar inom förnyelsebar energi.
- **Förbättra miljön och landsbygdens markområden** – stimulera till nya samverkanslösningar inom hållbar mark-, vatten- och energianvändning samt utveckling av nya energilösningar.
- **Förbättra livskvaliteten, bredda företagandet och främja utvecklingen av landsbygdsekonomin** – stimulera till sektorsöverskridande samverkan inom bygdeutveckling, utveckla nya verksamheter inom boende och upplevelser, utveckla innovativa boende- och serviceformer, utveckla nya finansieringslösningar samt fokuserat målgruppsorienterat arbete gentemot ungdomar.

Bilaga 2

Sammansättning på LAG i leaderområdena

Leaderområde	Antal personer (ordinarie)				
	Totalt	Privat	Ideell	Offentlig	
1. Leader Polaris	15	5	5	5	
2. Leader Mare Boreale	15	5	5	5	
3. Leader Tornedalen	15	4	4	4	+ 2 från arbetsmarknadsområde, 1 från samisk befolkning
4. Leader URnära	18	6	6	6	
5. Leader Spira Fyrkanten	12	4	4	4	
6. Trekom Leader	11	3	4	4	
7. Leader Höga Kusten	15	4	7	4	
8. Leader Lappland	24	8	8	8	
9. Leader Timråbygd	9	3	3	3	
10. Leader Sollefteå	7	2	2	2	+ 1 ungdom
11. Leader 3sam	15	5	5	5	
12. Leader Storsjöbygden	12	4	4	4	
13. Leader Åres Gröna Dalar	7	2	2	3	
14. Leader Mittland	18	6	6	6	
15. Leader Hälsingebygden	12	4	4	4	
16. Leader Södra Fjällen	9	3	3	3	
17. Leader DalÄlvarna	8				
18. Leader Falun-Borlänge	12				
19. Leader Gästrikebygden	14	4	4	5	+ 1 ungdomsrepresentant
20. Leader Nedre Dalälven	21				
21. Leader Upplandsbygd	18	6	6	6	
22. Leader UROSS	20	6	8	6	
23. Leader Gränlandet	25				
24. Leader Bergslagen	13	4	4	4	+ 1 ungdomsmandat
25. Leader Norra Mäljarstranden	17	6	6	5	
26. Leader Södertälje Landsbygd	9	3	3	3	
27. Leader Västra Mälardalen	19	5	5	5	+ 4 ungdom
28. Leader Inlandet	18	6	6	6	
29. Leader Kustlinjen	12				
30. Leader Folkungaland	13	4	4	4	+ ordförande
31. Leader Mellansjölandet	22	7	8	7	
32. Leader Värmlands BergsLAG	12	2	3	4	+ ordförande, 2 ungdom
33. Leader Närheten	12	3	3	5	+ 1 ungdomsrepresentant
34. Leader Växtlust Värmland	10	3	3	4	
35. Leader Norra Skaraborg	14	5	4	5	
36. Leader Dalsland och Årjäng	9	2	3	4	
37. Leader Ranrike Norra Bohuslän	14	4	4	5	+ ordförande
38. Leader Terra et Mare	21	7	7	7	
39. Leader Göta Älv	12	4	4	4	
40. Leader Göteborgs Insjörike	15	5	5	5	
41. Leader Västra Skaraborg	18	6	6	6	
42. Leader Östra Skaraborg	21	7	7	7	
43. Leader Sommenbygd	36	9	9	9	+ 9 ungdomsrepresentanter
44. Leader Astrid Lindgrens Hembygd	40				
45. Leader Kustlandet	16	2	6	5	+ ordförande, 2 mix ideell/privat
46. Leader KalmarÖland	15	4	6	4	+ 1 ungdomsrepresentant
47. Leader Västra Småland	18	5	8	5	

48. Leader Mitt i Småland	12	4	4	4	
49. Leader Sjuhärad	24	8	8	8	
50. Leader Kustbygd Halland	20	6	6	8	
51. Leader Landsbygd Halland	23	7	7	9	
52. Leader Linné	12	4	4	4	
53. Leader Småland Sydost	15	4	5	6	
54. Leader Skånes Ess	15	5	5	5	
55. Leader Blekinge	22	7	7	8	
56. Leader Skåne Nordväst Norra	11				
57. Leader Skåne Nordväst Södra	13	4	4	4	+ ordförande
58. Leader Lundaland	15	5	5	5	
59. Leader LagPH i Snapphanebygd	33	11	11	11	
60. Leader MittSkåne	12	4	4	4	
61. Leader Ystad-Österlenregionen	13	4	4	5	
62. Leader Söderslätt	15	5	5	5	
63. Leader Gotland	20	7	6	6	
Totalt	1 009				

Bilaga 3

Statistiska uppgifter om leaderområdena

Tabell 1 Folkmängd den 31 december 2007

Leaderområde	Omr. nr.	0-10 år	11-20 år	21-30 år	31-40 år	41-50 år	51-60 år	61-70 år	71-80 år	81-90 år	91-	Totalt
Äres Gröna dalar	13	1 038	1 221	1 029	1 242	1 315	1 136	901	565	337	64	8 848
Södertälje Landsbygd	26	2 649	2 485	1 336	2 679	2 597	2 242	1 998	796	360	58	17 200
Södra Fjällen	16	1 752	2 186	1 454	1 883	2 388	2 444	2 388	1 706	1 069	142	17 412
Timråbygd	09	2 224	2 381	1 498	2 417	2 426	2 433	2 346	1 346	723	78	18 872
3sam	11	1 729	2 436	1 455	1 772	2 448	2 759	2 538	1 945	1 152	181	18 415
Sollefteå	10	2 052	2 597	1 821	2 001	2 739	3 097	2 790	2 086	1 273	204	20 660
Tornedalen	03	2 265	3 036	1 722	2 086	2 919	3 694	3 411	2 541	1 175	168	23 017
Falun-Borlänge	18	3 171	3 771	2 064	3 278	3 702	4 128	3 510	1 780	1 050	128	26 582
Spira Fyrkanten	05	3 866	4 242	2 421	4 004	4 237	4 601	3 910	2 583	1 218	177	31 259
Trekom	06	3 936	4 909	2 557	3 827	4 585	5 010	4 343	2 838	1 489	168	33 662
Gotland	63	3 603	5 074	2 829	3 785	4 916	5 137	4 636	2 755	1 397	230	34 362
Storsjöbygden	12	4 462	5 229	2 813	4 434	4 961	5 304	4 359	2 614	1 558	243	35 977
Mittland	14	4 218	4 949	2 569	4 466	5 129	5 373	4 959	3 059	1 758	261	36 741
Norra Skaraborg	35	3 793	5 083	3 334	4 063	5 100	5 480	5 203	3 399	2 093	305	37 853
Kustlinjen	29	4 685	5 395	3 092	4 761	5 459	5 850	5 709	2 937	1 311	170	39 369
Mare Boreale	02	5 038	5 726	3 083	5 335	5 751	6 187	5 154	3 018	1 433	159	40 884
Värmlands BergsLAG	32	4 224	5 375	3 597	4 696	5 632	6 258	5 588	3 744	2 244	329	41 687
Gästrikbygden	19	4 886	5 892	3 214	5 434	6 188	6 369	5 914	3 386	1 854	226	43 363
Västra Mälardalen	27	4 817	5 823	4 295	5 171	6 083	6 102	5 874	3 538	2 130	352	44 185
Lappland	08	4 605	5 895	4 077	4 563	5 812	6 421	5 974	4 652	2 586	370	44 955
Astrid Lindgrens Hembygd	44	5 002	6 739	4 325	5 241	6 415	6 913	6 010	4 279	2 631	347	47 902
Kalmar Öland	46	6 269	7 143	3 792	6 260	6 744	7 284	6 582	3 863	2 153	342	50 432
Höga kusten	07	5 864	7 100	3 881	5 877	7 073	8 431	7 666	4 690	2 523	341	53 446
MittSkåne	60	7 000	7 969	5 676	7 388	7 875	7 401	6 262	3 959	2 407	400	56 337
Lag PH i Snapphanebygd	59	6 415	7 887	5 906	6 993	7 487	7 258	6 898	4 503	2 674	441	56 462
Göta Älv	39	7 426	8 509	5 046	7 832	8 332	7 590	6 534	3 472	1 776	237	56 754
Ranrike Norra Bohuslän	37	5 837	7 569	5 046	6 401	7 602	8 653	7 977	5 259	3 056	491	57 891
Polaris	01	6 167	7 735	5 524	6 851	8 577	8 781	7 716	5 536	2 371	306	59 564
Mellansjöländet	31	6 921	8 236	4 970	7 321	8 328	8 859	7 795	4 416	2 612	344	59 802
Dalsland och Ärjäng	36	6 389	8 227	5 088	6 804	8 103	8 717	8 104	5 532	3 178	530	60 672
Kustlandet	45	6 753	8 549	4 289	7 049	8 490	9 553	8 758	4 574	2 493	361	60 869
Nedre Dalälven	20	6 864	9 151	5 027	7 215	9 163	9 495	8 186	4 916	2 720	394	63 131
Närheten	33	7 997	9 376	5 014	8 447	9 373	9 185	8 040	4 724	2 377	334	64 867
Gränslandet	23	8 398	9 515	4 651	8 554	9 250	9 723	8 622	4 348	2 412	370	65 843
Småland Sydost	53	6 871	8 954	5 882	7 378	8 792	9 249	8 632	6 065	3 739	664	66 226
URNära	04	8 926	10 075	5 874	8 970	9 077	9 172	7 801	4 772	2 602	368	67 637
Folkungaland	30	10 068	10 627	4 930	10 095	10 323	9 085	7 443	3 786	1 839	269	68 465
Mitt Småland	48	8 338	10 318	6 930	8 500	9 609	9 784	8 589	6 028	3 910	584	72 590
UROSS	22	8 909	10 458	5 667	9 249	10 876	11 652	10 649	4 900	2 395	321	75 076
Skåne Nordväst Södra	57	10 524	10 614	5 681	10 673	10 724	10 038	9 332	4 941	2 552	388	75 467
Blekinge	55	9 569	10 152	5 995	9 724	10 613	11 034	10 516	6 170	3 074	431	77 278
Ystad-Österlenregionen	61	8 081	9 874	6 944	8 624	10 353	11 373	10 655	7 138	4 020	557	77 619
Norra Mälarstranden	25	10 925	11 628	5 869	11 379	11 555	10 367	9 347	4 465	2 128	292	77 955
Inlandet	28	10 385	11 141	5 743	10 321	11 320	11 392	10 465	5 081	2 644	394	78 886
Västra Skaraborg	41	9 467	11 591	6 925	9 848	10 974	11 081	9 450	5 700	3 333	546	78 915
Sommenbygd	43	9 375	11 469	6 459	9 522	10 490	11 223	10 407	6 683	4 005	628	80 261
Skånes Ess	54	9 710	11 453	6 827	10 044	11 004	11 548	10 564	6 235	3 587	591	81 563
Dal Älvarna	17	8 745	11 170	7 014	9 062	10 708	12 195	11 127	7 313	4 496	639	82 469
Lundaland	58	12 624	11 606	6 685	12 701	11 933	10 292	9 698	4 553	2 108	301	82 501
Bergslagen	24	8 713	11 510	6 919	9 418	11 569	12 809	12 085	7 218	4 132	592	84 965
Västra Småland	47	11 775	12 831	7 814	11 840	11 899	10 698	9 072	5 553	3 087	495	85 064
Skåne Nordväst Norra	56	10 562	12 344	8 081	11 292	12 231	12 053	10 959	6 528	3 835	688	88 573
Växtlust Värmland	34	9 011	11 876	7 984	10 050	12 223	12 767	11 617	8 820	5 063	709	90 120
Hälsingebygden	15	9 767	12 397	7 246	10 308	12 278	14 349	12 412	7 885	4 567	631	91 840
Kustbygd Halland	50	13 434	13 643	6 258	12 609	13 369	12 869	12 076	6 251	2 962	399	93 870
Östra Skaraborg	42	11 574	13 495	8 703	11 717	12 681	12 787	11 137	7 132	4 051	643	93 920
Linné	52	11 510	13 186	8 589	11 568	12 787	13 718	11 175	7 282	4 307	729	94 851
Landsbygd Halland	51	12 547	14 425	8 408	12 532	13 824	13 089	11 250	6 716	3 768	619	97 178
Göteborgs insjörike	40	14 563	15 240	7 667	14 390	15 019	12 653	10 366	5 343	2 475	374	98 090
Söderslätt	62	14 242	13 809	7 519	14 497	14 417	13 236	12 110	5 869	2 741	442	98 882
Terra et Mare	38	13 194	14 854	7 661	13 217	14 754	14 357	12 721	6 808	3 450	486	101 502
Sjuhärad	49	12 871	14 881	8 225	12 932	14 276	14 601	12 190	7 051	4 117	644	101 788
Upplandsbygd	21	15 599	16 301	8 364	14 747	15 650	14 166	11 246	5 498	2 760	405	104 736
												3 896 562

Tabell 2 Folkmängd efter ålder (andelar i %) den 31 december 2007

Leaderområde	Omr. nr.	0-30 år	31-60 år	60 år-
Upplandsbygd	21	38,44	42,55	19,01
Göteborgs insjörike	40	38,20	42,88	18,92
Västra Småland	47	38,11	40,48	21,40
Södertälje Landsbygd	26	37,62	43,71	18,67
Lundaland	58	37,47	42,33	20,19
Folkungaland	30	37,43	43,09	19,48
Åres Gröna dalar	13	37,16	41,74	21,10
Göta Älv	39	36,97	41,85	21,18
URNära	04	36,78	40,24	22,98
MittSkåne	60	36,65	40,23	23,13
Norra Mälärstranden	25	36,46	42,72	20,82
Landsbygd Halland	51	36,41	40,59	23,00
Söderslätt	62	35,97	42,63	21,40
Östra Skaraborg	42	35,96	39,59	24,45
Lag PH i Snapphanebygd	59	35,79	38,50	25,71
Skåne Nordväst Södra	57	35,54	41,65	22,81
Kustbygd Halland	50	35,51	41,38	23,10
Västra Skaraborg	41	35,46	40,43	24,11
Sjuhärad	49	35,35	41,07	23,58
Mitt Småland	48	35,25	38,43	26,33
Terra et Mare	38	35,18	41,70	23,12
Linné	52	35,09	40,14	24,77
Skåne Nordväst Norra	56	34,98	40,17	24,85
Storsjöbygden	12	34,76	40,86	24,39
Inlandet	28	34,57	41,87	23,56
Närheten	33	34,51	41,63	23,86
Skånes Ess	54	34,32	39,96	25,72
Gränslandet	23	34,27	41,81	23,92
Timråbygd	09	34,15	40,71	25,14
Kalmar Öland	46	34,11	40,23	25,66
Sommenbygd	43	34,02	38,92	27,07
Falun-Borlänge	18	33,88	41,79	24,33
Trekom	06	33,87	39,87	26,26
Mare Boreale	02	33,87	42,25	23,88
Västra Mälardalen	27	33,80	39,28	26,92
Spira Fyrkanten	05	33,68	41,08	25,23
Mellansjöländet	31	33,66	40,98	25,36
Astrid Lindgrens Hembygd	44	33,54	38,76	27,70
Gotland	63	33,48	40,27	26,24
Kustlinjen	29	33,46	40,82	25,72
UROSS	22	33,34	42,33	24,33
Nedre Dalälven	20	33,33	40,98	25,69
Blekinge	55	33,28	40,59	26,13
Småland Sydost	53	32,78	38,38	28,84
Dal Älvarna	17	32,65	38,76	28,59
Polaris	01	32,61	40,64	26,74
Dalsland och Årjäng	36	32,48	38,94	28,59
Lappland	08	32,43	37,36	30,21
Gästrikebygden	19	32,27	41,49	26,24
Norra Skaraborg	35	32,26	38,68	29,06
Kustlandet	45	32,19	41,22	26,59
Ystad-Österlenregionen	61	32,08	39,10	28,82
Växtlust Värmland	34	32,04	38,88	29,08
Hälsingebygden	15	32,02	40,22	27,76
Bergslagen	24	31,94	39,78	28,28
Mittland	14	31,94	40,74	27,32
Ranrike Norra Bohuslän	37	31,87	39,14	28,99
Värmlands BergsLAG	32	31,65	39,79	28,56
Höga kusten	07	31,52	40,00	28,48
Sollefteå	10	31,32	37,93	30,75
Södra Fjällen	16	30,97	38,57	30,47
3sam	11	30,52	37,90	31,58
Tornedalen	03	30,51	37,79	31,69
Totalt		34,51	40,58	24,90

Tabell 3 Folkmängd efter kön den 31 december 2007

Leaderområde	Omr. nr.	Män	Kvinnor	Totalt	%andel	
					Män	Kvinnor
Ystad-Österlenregionen	61	38 258	39 361	77 619	49,29	50,71
Sollefteå	10	10 249	10 411	20 660	49,61	50,39
Kalmar Öland	46	25 114	25 318	50 432	49,80	50,20
Söderslätt	62	49 374	49 508	98 882	49,93	50,07
Dal Älvarna	17	41 194	41 275	82 469	49,95	50,05
Lag PH i Snapphanebygd	59	28 214	28 248	56 462	49,97	50,03
MittSkåne	60	28 177	28 160	56 337	50,02	49,98
Värmlands BergsLAG	32	20 866	20 821	41 687	50,05	49,95
Ranrike Norra Bohuslän	37	29 000	28 891	57 891	50,09	49,91
Lundaland	58	41 345	41 156	82 501	50,11	49,89
Östra Skaraborg	42	47 096	46 824	93 920	50,14	49,86
Sommenbygd	43	40 263	39 998	80 261	50,17	49,83
Skånes Ess	54	40 918	40 645	81 563	50,17	49,83
Skåne Nordväst Södra	57	37 887	37 580	75 467	50,20	49,80
Västra Mälardalen	27	22 196	21 989	44 185	50,23	49,77
Göteborgs insjörike	40	49 293	48 797	98 090	50,25	49,75
Norra Skaraborg	35	19 026	18 827	37 853	50,26	49,74
Kustbygd Halland	50	47 187	46 683	93 870	50,27	49,73
Växtlust Värmland	34	45 308	44 812	90 120	50,28	49,72
Skåne Nordväst Norra	56	44 556	44 017	88 573	50,30	49,70
Närheten	33	32 633	32 234	64 867	50,31	49,69
Astrid Lindgrens Hembygd	44	24 104	23 798	47 902	50,32	49,68
Västra Skaraborg	41	39 774	39 141	78 915	50,40	49,60
Mitt Småland	48	36 612	35 978	72 590	50,44	49,56
Inlandet	28	39 892	38 994	78 886	50,57	49,43
Bergslagen	24	42 971	41 994	84 965	50,57	49,43
Kustlinjen	29	19 913	19 456	39 369	50,58	49,42
Landsbygd Halland	51	49 170	48 008	97 178	50,60	49,40
Västra Småland	47	43 049	42 015	85 064	50,61	49,39
Upplandsbygd	21	53 018	51 718	104 736	50,62	49,38
Timråbygd	09	9 050	8 822	17 872	50,64	49,36
URNära	04	34 257	33 380	67 637	50,65	49,35
Norra Mälarstranden	25	39 522	38 433	77 955	50,70	49,30
Småland Sydost	53	33 577	32 649	66 226	50,70	49,30
Folkungaland	30	34 716	33 749	68 465	50,71	49,29
Lappland	08	22 800	22 155	44 955	50,72	49,28
Hälsingebygden	15	46 581	45 259	91 840	50,72	49,28
Dalsland och Årjäng	36	30 783	29 889	60 672	50,74	49,26
Åsam	11	9 347	9 068	18 415	50,76	49,24
Mellansjölandet	31	30 366	29 436	59 802	50,78	49,22
Gotland	63	17 458	16 904	34 362	50,81	49,19
Trekom	06	17 116	16 546	33 662	50,85	49,15
Terra et Mare	38	51 645	49 857	101 502	50,88	49,12
Södertälje Landsbygd	26	8 754	8 446	17 200	50,90	49,10
Kustlandet	45	30 983	29 886	60 869	50,90	49,10
Sjuhärad	49	51 846	49 942	101 788	50,94	49,06
Göta Älv	39	28 934	27 820	56 754	50,98	49,02
Linné	52	48 366	46 485	94 851	50,99	49,01
Storsjöbygden	12	18 349	17 628	35 977	51,00	49,00
Gränslandet	23	33 603	32 240	65 843	51,04	48,96
Höga kusten	07	27 280	26 166	53 446	51,04	48,96
Polaris	01	30 434	29 130	59 564	51,09	48,91
Blekinge	55	39 540	37 738	77 278	51,17	48,83
Åres Gröna dalar	13	4 530	4 318	8 848	51,20	48,80
Falun-Borlänge	18	13 626	12 956	26 582	51,26	48,74
Södra Fjällen	16	8 928	8 484	17 412	51,27	48,73
Gästrikbygden	19	22 235	21 128	43 363	51,28	48,72
Spira Fyrkanten	05	16 038	15 221	31 259	51,31	48,69
Mittland	14	18 855	17 886	36 741	51,32	48,68
Nedre Dalälven	20	32 405	30 726	63 131	51,33	48,67
UROSS	22	38 631	36 445	75 076	51,46	48,54
Mare Boreale	02	21 108	19 776	40 884	51,63	48,37
Tornedalen	03	11 916	11 101	23 017	51,77	48,23
Totalt		1 970 236	1 926 326	3 896 562	50,56	49,44

Tabell 4 Befolkningsförändring år 2007

Leaderområde	Omr. nr.	Folk mängd	Födelseöverskott	Flyttningsöverskott			Befolkningsförändring	% -ändring
				Män	Kvinnor	Totalt		
Söderslätt	62	98 882	360	742	704	1 446	1 806	1,86
Lundaland	58	82 501	483	450	467	917	1 400	1,73
Kustbygd Halland	50	93 870	300	585	623	1 208	1 508	1,63
Åres Gröna dalar	13	8 848	9	75	56	131	140	1,61
Terra et Mare	38	101 502	387	467	643	1 110	1 497	1,50
Södertälje Landsbygd	26	17 200	76	82	74	156	232	1,37
URNära	04	67 637	70	345	388	733	803	1,20
Upplandsbygd	21	104 736	474	379	374	753	1 227	1,19
UROSS	22	75 076	136	354	389	743	879	1,18
Skåne Nordväst Södra	57	75 467	199	404	270	674	873	1,17
Skåne Nordväst Norra	56	88 573	31	459	485	944	975	1,11
Göteborgs insjörike	40	98 090	517	228	301	529	1 046	1,08
Norra Mälärstranden	25	77 955	297	298	220	518	815	1,06
Inlandet	28	78 886	86	288	372	660	746	0,95
Folkungaland	30	68 465	348	112	174	286	634	0,93
MittSkåne	60	56 337	47	232	227	459	506	0,91
Lag PH i Snapphanebygd	59	56 462	-34	256	210	466	432	0,77
Ystad-Österlenregionen	61	77 619	-202	381	391	772	570	0,74
Storsjöbygden	12	35 977	15	109	130	239	254	0,71
Kalmar Öland	46	50 432	-14	164	155	319	305	0,61
Sjuhärad	49	101 788	144	208	244	452	596	0,59
Göta Älv	39	56 754	169	88	63	151	320	0,57
Västra Småland	47	85 064	290	62	92	154	444	0,52
Gästrikbygden	19	43 363	-53	133	98	231	178	0,41
Västra Skaraborg	41	78 915	-1	169	120	289	288	0,37
Linné	52	94 851	29	174	102	276	305	0,32
Landsbygd Halland	51	97 178	127	90	52	142	269	0,28
Falun-Borlänge	18	26 582	25	63	-19	44	69	0,26
Skånes Ess	54	81 563	56	42	93	135	191	0,23
Kustlinjen	29	39 369	107	2	-27	-25	82	0,21
Gränslandet	23	65 843	24	83	-9	74	98	0,15
Timråbygd	09	17 872	-36	62	-3	59	23	0,13
Östra Skaraborg	42	93 920	37	30	14	44	81	0,09
Västra Mälardalen	27	44 185	-111	108	35	143	32	0,07
Sommenbygd	43	80 261	-188	136	97	233	45	0,06
Närheten	33	64 867	30	9	-17	-8	22	0,03
Trekorn	06	33 662	-56	71	-9	62	6	0,02
Ranrike Norra Bohuslän	37	57 891	-217	89	119	208	-9	-0,02
Mitt Småland	48	72 590	-259	99	96	195	-64	-0,09
Mare Boreale	02	40 884	30	-11	-61	-72	-42	-0,10
Dal Älvarna	17	82 469	-238	27	116	143	-95	-0,12
Blekinge	55	77 278	20	-83	-69	-152	-132	-0,17
Kustlandet	45	60 869	-73	0	-34	-34	-107	-0,18
Höga kusten	07	53 446	-141	2	15	17	-124	-0,23
Nedre Dalälven	20	63 131	-101	-71	9	-62	-163	-0,26
Bergslagen	24	84 965	-281	108	-56	52	-229	-0,27
Växtlust Värmland	34	90 120	-448	145	53	198	-250	-0,28
Mellansjölandet	31	59 802	-88	14	-102	-88	-176	-0,29
Värmlands BergsLAG	32	41 687	-185	32	1	33	-152	-0,36
Hälsingebygden	15	91 840	-374	41	-6	35	-339	-0,37
Småland Sydost	53	66 226	-276	46	-46	0	-276	-0,42
Astrid Lindgrens Hembygd	44	47 902	-211	22	-15	7	-204	-0,42
Norra Skaraborg	35	37 853	-196	-16	46	30	-166	-0,44
Dalsland och Årjäng	36	60 672	-274	-46	5	-41	-315	-0,52
Spira Fyrkanten	05	31 259	-16	-98	-75	-173	-189	-0,60
Gotland	63	34 362	-25	-84	-116	-200	-225	-0,65
Polaris	01	59 564	-178	-109	-126	-235	-413	-0,69
Sollefteå	10	20 660	-160	1	-6	-5	-165	-0,79
Mittland	14	36 741	-147	-20	-141	-161	-308	-0,83
3sam	11	18 415	-173	9	3	12	-161	-0,87
Södra Fjällen	16	17 412	-155	23	-29	-6	-161	-0,92
Lappland	08	44 955	-235	-62	-192	-254	-489	-1,08
Tornedalen	03	23 017	-227	-63	-20	-83	-310	-1,33
Totalt		3 896 562	-450	7 935	6 948	14 883	14 433	0,37

Tabell 5 Familjer 20 + efter antal barn 0-21 år 2007

Leaderområde	Omr. nr.	%andel familjer med					%andel av barnen i familjer med					Medelantal barn i familjer med barn
		0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4+ barn	0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4+ barn	
Göteborgs insjörike	40	61,47	13,39	18,76	5,41	0,97	0,00	18,78	52,65	22,75	5,81	1,85
Folkungaland	30	62,79	12,15	18,19	5,77	1,11	0,00	17,23	51,62	24,55	6,61	1,89
Upplandsbygd	21	63,72	12,08	16,81	5,95	1,43	0,00	17,32	48,20	25,60	8,88	1,92
Lundaland	58	63,90	12,44	17,53	5,08	1,05	0,00	18,51	52,18	22,68	6,62	1,86
Kustbygd Halland	50	64,30	11,64	17,46	5,49	1,10	0,00	17,18	51,52	24,31	6,99	1,90
Söderslätt	62	64,54	12,86	17,22	4,49	0,89	0,00	19,91	53,35	20,87	5,88	1,82
Södertälje Landsbygd	26	65,37	12,55	15,73	5,03	1,31	0,00	19,43	48,70	23,37	8,49	1,87
Norra Mäljarstranden	25	65,95	12,15	15,72	4,90	1,28	0,00	19,04	49,26	23,01	8,69	1,87
Skåne Nordväst Södra	57	66,52	12,01	15,84	4,52	1,11	0,00	19,33	50,98	21,84	7,85	1,86
Terra et Mare	38	66,87	11,71	15,34	5,08	1,01	0,00	18,90	49,51	24,58	7,01	1,87
Västra Småland	47	66,87	10,96	14,95	5,75	1,47	0,00	16,99	46,35	26,73	9,93	1,95
Göta Älv	39	67,72	11,89	14,42	4,76	1,21	0,00	19,73	47,88	23,72	8,67	1,87
Landsbygd Halland	51	68,37	11,29	13,86	5,14	1,34	0,00	18,77	46,08	25,64	9,52	1,90
URnära	04	68,75	10,93	13,71	5,12	1,49	0,00	18,18	45,62	25,54	10,67	1,92
Sjuhärad	49	69,07	10,76	13,77	5,02	1,38	0,00	18,11	46,36	25,33	10,20	1,92
Gränslandet	23	69,15	10,75	14,10	4,71	1,29	0,00	18,32	48,03	24,07	9,58	1,90
Kalmar Öland	46	69,37	11,22	13,64	4,55	1,22	0,00	19,55	47,52	23,80	9,13	1,87
Falun-Borlänge	18	69,58	11,42	13,29	4,72	0,99	0,00	20,24	47,07	25,07	7,62	1,86
Inlandet	28	69,66	11,03	13,51	4,49	1,31	0,00	19,28	47,25	23,52	9,95	1,89
Närheten	33	70,14	11,35	13,18	4,33	0,99	0,00	20,65	47,94	23,63	7,78	1,84
Västra Skaraborg	41	70,35	10,78	13,34	4,47	1,06	0,00	19,44	48,10	24,20	8,26	1,87
Mare Boreale	02	70,38	10,68	13,64	4,29	1,01	0,00	19,32	49,33	23,29	8,06	1,87
Storsjöbygden	12	70,66	10,65	12,57	4,73	1,38	0,00	19,05	44,99	25,39	10,58	1,91
Skånes Ess	54	70,90	10,97	12,86	4,11	1,17	0,00	20,30	47,58	22,80	9,33	1,86
Blekinge	55	70,97	10,88	13,02	4,09	1,04	0,00	20,29	48,57	22,90	8,25	1,85
Östra Skaraborg	42	71,16	10,46	12,63	4,50	1,25	0,00	19,12	46,18	24,68	10,02	1,90
Linné	52	71,32	10,37	12,59	4,57	1,16	0,00	19,11	46,39	25,27	9,23	1,89
Trekom	06	71,37	9,92	12,30	5,25	1,18	0,00	17,90	44,40	28,41	9,29	1,93
Spira Fyrkanten	05	71,38	10,65	12,34	4,44	1,19	0,00	19,80	45,91	24,74	9,54	1,88
MittSkåne	60	71,59	10,55	12,54	3,94	1,38	0,00	19,71	46,87	22,10	11,32	1,88
Kustlinjen	29	71,63	10,75	12,70	3,93	0,99	0,00	20,61	48,69	22,61	8,09	1,84
Gotland	63	71,69	10,63	12,17	4,35	1,17	0,00	20,04	45,91	24,58	9,47	1,87
Timråbygd	09	71,72	11,75	12,07	3,35	1,11	0,00	23,17	47,61	19,82	9,39	1,79
UROSS	22	71,94	10,49	12,23	4,17	1,18	0,00	19,95	46,53	23,78	9,74	1,87
Kustlandet	45	72,05	10,31	12,39	4,18	1,08	0,00	19,72	47,40	24,01	8,86	1,87
Skåne Nordväst Norra	56	72,09	10,64	12,01	3,99	1,27	0,00	20,38	46,00	22,94	10,68	1,87
Sommenbygd	43	72,67	9,52	12,12	4,43	1,27	0,00	18,09	46,06	25,24	10,60	1,92
Nedre Dalälven	20	72,71	10,43	11,58	4,06	1,23	0,00	20,40	45,29	23,83	10,48	1,87
Mellansjöländet	31	72,79	10,40	11,72	4,00	1,09	0,00	20,56	46,37	23,72	9,35	1,86
Mittland	14	72,79	10,83	11,61	3,73	1,04	0,00	21,71	46,56	22,44	9,29	1,83
Gästrikbygden	19	72,91	11,13	11,70	3,45	0,81	0,00	23,00	48,31	21,39	7,31	1,79
Mitt Småland	48	73,56	9,32	11,36	4,44	1,33	0,00	18,22	44,43	26,03	11,31	1,93
Höga kusten	07	73,75	10,02	10,77	4,30	1,16	0,00	20,27	43,57	26,12	10,03	1,88
Lag PH i Snapphanebygd	59	73,93	10,05	10,93	3,86	1,22	0,00	20,57	44,74	23,72	10,96	1,87
Hälsingebygden	15	74,39	10,52	10,46	3,58	1,06	0,00	22,47	44,70	22,96	9,87	1,83
Åres Gröna dalar	13	74,40	9,80	10,99	4,17	0,64	0,00	20,84	46,71	26,60	5,85	1,84
Dal Älvarna	17	74,64	10,19	10,65	3,51	1,02	0,00	21,83	45,65	22,54	9,98	1,84
Västra Mälardalen	27	74,93	10,05	10,96	3,13	0,94	0,00	22,19	48,38	20,71	8,72	1,81
Astrid Lindgrens Hembygd	44	74,95	9,57	10,64	3,67	1,17	0,00	20,37	45,30	23,48	10,85	1,87
Dalsland och Ärljäng	36	75,31	9,40	10,56	3,72	1,00	0,00	20,42	45,84	24,25	9,49	1,87
Ystad-Österlenregionen	61	75,38	10,10	10,51	3,12	0,89	0,00	22,81	47,46	21,14	8,59	1,80
Ranrike Norra Bohuslän	37	75,51	9,82	10,53	3,28	0,85	0,00	22,10	47,42	22,17	8,31	1,81
Småland Sydost	53	75,52	9,23	10,72	3,53	1,00	0,00	20,17	46,87	23,14	9,81	1,87
Bergslagen	24	75,84	9,82	9,94	3,36	1,04	0,00	22,15	44,82	22,74	10,30	1,84
Polaris	01	75,84	10,39	9,55	3,20	1,02	0,00	23,86	43,83	22,01	10,30	1,80
Norra Skaraborg	35	76,04	9,28	10,12	3,56	1,00	0,00	20,83	45,42	23,94	9,82	1,86
Växtlust Värmland	34	76,45	9,60	9,97	3,14	0,85	0,00	22,52	46,79	22,11	8,57	1,81
Lappland	08	76,84	9,01	9,28	3,77	1,11	0,00	20,58	42,40	25,81	11,21	1,89
Värmlands BergsLAG	32	76,89	9,55	9,74	2,94	0,88	0,00	22,95	46,82	21,17	9,06	1,80
Södra Fjällen	16	76,98	8,72	10,15	3,36	0,80	0,00	20,48	47,69	23,67	8,17	1,85
3sam	11	77,58	8,96	9,00	3,45	1,01	0,00	21,55	43,29	24,92	10,24	1,85
Sollefteå	10	77,64	9,29	8,77	3,29	1,00	0,00	22,58	42,65	24,01	10,76	1,84
Tornedalen	03	78,69	8,50	7,25	3,60	1,95	0,00	19,41	33,09	24,68	22,82	2,06
Totalt		70,99	10,72	12,86	4,30	1,13	0,00	19,75	47,39	23,77	9,09	1,87

Tabell 6 Befolkningens fördelning efter födelseland (andelar i %)

Leaderområde	Omr. nr.	Sverige (1)	Norden utom Sverige (2)	EU 27 utom Sverige och Norden (3)	Övriga världen inkl uppgift saknas (4)	(3) + (4)
Västra Småland	47	87,7	2,6	1,9	7,7	9,65
Lag PH i Snapphanebygd	59	88,9	2,4	2,8	5,9	8,75
MittSkåne	60	88,7	2,6	2,5	6,2	8,74
Skåne Nordväst Norra	56	88,3	3,8	3,2	4,7	7,91
Mitt Småland	48	90,7	1,5	2,0	5,8	7,88
Småland Sydost	53	90,3	1,9	3,3	4,5	7,77
Skåne Nordväst Södra	57	89,7	2,8	3,0	4,5	7,48
Linné	52	90,5	2,3	2,9	4,3	7,20
Södertälje Landsbygd	26	86,7	6,3	4,0	3,0	7,00
Landsbygd Halland	51	91,3	2,2	2,2	4,3	6,49
Västra Mälardalen	27	88,4	5,3	1,3	5,0	6,37
Göta Älv	39	89,5	4,1	1,8	4,6	6,34
Astrid Lindgrens Hembygd	44	92,4	1,5	2,0	4,1	6,14
Göteborgs insjörike	40	91,8	2,3	2,2	3,7	5,90
Lundaland	58	92,1	2,1	2,8	3,1	5,87
Söderslätt	62	90,7	3,5	2,8	3,0	5,77
Upplandsbygd	21	91,8	2,7	1,5	3,9	5,43
Ystad-Österlenregionen	61	92,6	2,1	2,6	2,8	5,38
Skånes Ess	54	92,9	1,9	2,3	2,9	5,23
Norra Mälarstranden	25	89,7	5,2	1,8	3,4	5,14
Östra Skaraborg	42	93,1	1,8	1,4	3,7	5,06
Värmlands BergsLAG	32	91,4	3,6	1,5	3,4	4,97
Kustlinjen	29	90,3	4,8	2,0	2,9	4,92
Ranrike Norra Bohuslän	37	90,0	5,2	1,5	3,3	4,87
Inlandet	28	90,3	4,9	1,7	3,1	4,78
Bergslagen	24	89,7	5,5	1,5	3,3	4,75
Dalsland och Årjäng	36	89,9	5,4	1,6	3,1	4,67
Kustbygd Halland	50	93,8	1,7	1,9	2,6	4,55
Sommenbygd	43	94,1	1,4	1,4	3,1	4,52
Sjuhärad	49	92,2	3,4	1,7	2,7	4,40
Norra Skaraborg	35	92,8	2,8	1,5	2,9	4,36
Växtlust Värmland	34	90,9	4,8	1,8	2,5	4,33
Västra Skaraborg	41	94,1	1,7	1,3	2,9	4,22
Mellansjöländet	31	93,1	2,7	1,3	2,9	4,18
Kalmar Öland	46	94,9	1,0	1,7	2,5	4,12
UROSS	22	91,9	4,0	1,8	2,3	4,05
Sollefteå	10	94,5	1,6	1,0	2,9	3,94
Timråbygd	09	93,5	2,6	0,6	3,2	3,88
Blekinge	55	94,8	1,6	1,8	1,8	3,59
3sam	11	94,2	2,2	1,2	2,4	3,58
Lappland	08	95,2	1,3	1,1	2,4	3,47
Gränsländet	23	93,9	2,6	1,3	2,2	3,47
Terra et Mare	38	94,8	1,8	1,4	2,0	3,40
Närheten	33	94,1	2,5	1,2	2,2	3,35
Dal Älvarna	17	95,0	1,9	1,2	2,0	3,16
Kustlandet	45	95,3	1,7	1,3	1,7	3,05
Polaris	01	92,8	4,3	0,6	2,3	2,92
Nedre Dalälven	20	94,1	3,0	1,1	1,8	2,89
Gästrikabygden	19	94,0	3,2	0,8	2,0	2,87
Åres Gröna dalar	13	94,0	3,2	1,2	1,6	2,80
Södra Fjällen	16	94,5	2,7	1,3	1,4	2,79
Folkungaland	30	95,9	1,3	1,0	1,7	2,70
Hälsingebygden	15	95,7	1,7	0,8	1,8	2,61
Storsjöbygden	12	95,8	1,7	0,7	1,9	2,58
Spira Fyrkanten	05	95,6	1,9	0,5	2,0	2,54
Mare Boreale	02	93,9	3,7	0,5	2,0	2,49
Höga kusten	07	95,6	1,9	0,8	1,7	2,45
Mittland	14	95,8	1,8	0,6	1,8	2,43
URNära	04	95,7	1,9	0,7	1,7	2,43
Trekom	06	96,4	1,2	0,5	1,9	2,39
Gotland	63	96,7	1,1	1,0	1,2	2,21
Falun-Borlänge	18	95,9	2,0	0,9	1,2	2,05
Tornedalen	03	75,2	22,9	0,5	1,4	1,89
Totalt		92,3	2,9	1,7	3,1	4,84

Tabell 7 Personer 20+ år efter nettoinkomst 2007

Leaderområde	Omr. nr.	% andel med nettoinkomst				Nettoinkomst, kr median	Rel. tal
		Låg	Medellåg	Medelhög	Hög		
Göteborgs insjörike	40	18,25	21,63	25,96	34,16	198 719	100
Lundaland	58	18,51	21,78	24,76	34,95	197 513	99,4
Kustbygd Halland	50	19,37	22,02	24,40	34,21	195 970	98,6
Södertälje Landsbygd	26	19,58	22,17	26,39	31,86	194 208	97,7
Söderslätt	62	22,08	21,04	24,38	32,50	191 185	96,2
Upplandsbygd	21	21,08	21,90	25,32	31,70	190 968	96,1
Norra Mälarstranden	25	20,09	23,09	27,00	29,82	189 692	95,5
Folkungaland	30	20,09	22,87	28,23	28,82	188 673	94,9
Terra et Mare	38	21,46	22,71	24,85	30,98	188 433	94,8
Skåne Nordväst Södra	57	22,11	22,87	24,70	30,32	185 992	93,6
Kustlinjen	29	20,12	24,98	25,66	29,23	185 494	93,3
Inlandet	28	22,00	23,97	26,62	27,41	183 202	92,2
Västra Småland	47	20,76	24,79	31,16	23,30	182 842	92,0
Göta Älv	39	21,47	25,11	28,12	25,30	181 461	91,3
UROSS	22	23,59	24,23	24,32	27,86	179 474	90,3
Linné	52	24,09	24,19	28,20	23,52	177 836	89,5
Mare Boreale	02	22,35	26,14	28,59	22,92	177 184	89,2
URnära	04	22,98	25,50	28,44	23,09	177 001	89,1
Sjuhärad	49	23,91	25,13	28,86	22,10	175 889	88,5
Gränslandet	23	23,82	25,51	27,93	22,74	175 505	88,3
Västra Skaraborg	41	24,34	25,04	28,48	22,14	175 396	88,3
Falun-Borlänge	18	23,50	26,02	28,16	22,32	174 991	88,1
Polaris	01	23,13	26,42	26,89	23,55	174 931	88,0
Landsbygd Halland	51	24,02	25,58	26,67	23,73	174 925	88,0
Gästrikebygden	19	23,56	26,06	26,64	23,73	174 767	87,9
Närheten	33	24,41	26,08	27,04	22,47	172 917	87,0
Skånes Ess	54	25,06	25,57	26,22	23,15	172 595	86,9
Östra Skaraborg	42	24,97	25,80	29,24	19,98	172 397	86,8
Mellansjöländet	31	24,19	26,76	27,99	21,06	172 138	86,6
Timråbygd	09	23,13	27,78	27,97	21,11	172 020	86,6
Kalmar Öland	46	25,55	26,08	27,03	21,34	170 484	85,8
Blekinge	55	25,19	26,38	27,07	21,36	170 481	85,8
Kustlandet	45	26,28	25,55	26,97	21,20	169 847	85,5
Spira Fyrkanten	05	24,78	27,21	27,43	20,58	169 751	85,4
Trekom	06	25,90	26,39	29,55	18,16	169 373	85,2
MittSkåne	60	26,64	25,49	25,05	22,83	168 996	85,0
Mitt Småland	48	26,32	26,14	28,42	19,11	168 828	85,0
Skåne Nordväst Norra	56	27,18	25,14	24,66	23,02	168 626	84,9
Sommenbygd	43	26,13	26,72	27,46	19,69	168 249	84,7
Västra Mälardalen	27	26,05	26,71	27,11	20,13	168 008	84,5
Höga kusten	07	26,42	26,64	27,25	19,69	167 558	84,3
Storsjöbygden	12	26,85	26,51	28,68	17,96	167 370	84,2
Mittland	14	26,99	26,35	27,63	19,02	167 184	84,1
Nedre Dalälven	20	27,28	26,37	26,47	19,88	166 268	83,7
Åres Gröna dalar	13	27,49	26,94	27,44	18,14	165 061	83,1
Bergslagen	24	26,51	27,45	27,01	19,03	164 862	83,0
Astrid Lindgrens Hembygd	44	27,90	26,39	27,73	17,97	164 711	82,9
Ystad-Österlenregionen	61	27,72	26,30	23,88	22,09	164 563	82,8
Småland Sydost	53	28,51	25,70	27,07	18,72	164 449	82,8
Ranrike Norra Bohuslän	37	28,35	26,56	24,92	20,16	162 961	82,0
Lag PH i Snapphanebygd	59	28,73	26,48	24,99	19,80	162 141	81,6
Dal Älvarna	17	28,04	28,26	26,52	17,18	161 710	81,4
Norra Skaraborg	35	28,57	27,57	26,90	16,95	161 035	81,0
Hälsingebygden	15	28,32	28,36	26,96	16,37	160 636	80,8
Värmlands BergsLAG	32	29,12	27,98	26,65	16,26	158 904	80,0
Växtlust Värmland	34	31,02	26,99	25,57	16,41	156 650	78,8
Lappland	08	30,41	29,10	26,54	13,95	155 743	78,4
Gotland	63	31,73	28,10	25,17	15,01	154 792	77,9
Sollefteå	10	30,70	29,89	25,35	14,06	154 494	77,7
Dalsland och Årjäng	36	32,37	27,06	25,03	15,54	153 607	77,3
Södra Fjällen	16	31,28	29,01	24,84	14,87	153 476	77,2
3sam	11	32,37	29,26	25,52	12,85	151 359	76,2
Tornedalen	03	34,48	27,04	24,39	14,10	149 847	75,4

Tabell 8 Förrävsarbetande 16- år med arbetsplats i området efter sektor, procentandelar (Exkl pendlare från Danmark och Norge)

Leaderområde	Omr. nr.	Statlig Förvaltning Statliga Affärsverk Statligt ägda företag och organisationer Övriga offentliga institutioner	Primärkommunal Förvaltning Landsting Kommunalt ägda företag och organisationer	Aktiebolag, ej offentligt ägda Övriga företag, ej offentligt ägda Övriga Organisationer
Södertälje Landsbygd	26	2,3	15,2	82,5
Sjuhärads	49	1,3	20,4	78,3
Västra Småland	47	1,9	20,2	77,8
Landsbygd Halland	51	1,4	21,1	77,5
Linné	52	3,0	19,7	77,4
Terra et Mare	38	2,1	21,9	76,0
Gästrikbygden	19	3,2	21,6	75,2
Kustbygd Halland	50	2,0	22,9	75,1
Skåne Nordväst Södra	57	1,4	23,7	74,9
Västra Skaraborg	41	2,3	23,5	74,2
Åres Gröna dalar	13	2,5	23,8	73,7
UROSS	22	6,7	19,8	73,5
Upplandsbygd	21	10,2	16,4	73,4
Höga kusten	07	2,0	24,7	73,3
Falun-Borlänge	18	4,4	22,5	73,1
Skåne Nordväst Norra	56	2,4	24,9	72,7
Skånes Ess	54	3,0	24,7	72,3
Kustlandet	45	2,7	25,3	72,0
Småland Sydost	53	2,3	25,8	72,0
Söderslätt	62	4,6	24,2	71,3
Södra Fjällen	16	4,3	24,8	70,9
Hälsingebygden	15	2,7	26,6	70,7
Gotland	63	3,8	25,5	70,7
Nedre Dalälven	20	3,4	26,0	70,5
Mare Boreale	02	2,3	27,2	70,5
Gränslandet	23	1,2	29,3	69,5
Sommenbygd	43	2,9	27,6	69,5
Norra Mälarstranden	25	3,4	27,2	69,4

Östra Skaraborg	42	3,1	27,6	69,3
Blekinge	55	8,0	22,9	69,1
Inlandet	28	4,6	27,3	68,1
Värmlands BergsLAG	32	5,4	26,6	68,0
Folkungaland	30	7,9	24,2	67,9
Trekom	06	4,1	28,0	67,9
Mellansjöländet	31	8,1	24,3	67,6
Ranrike Norra Bohuslän	37	4,4	28,7	67,0
Bergslagen	24	4,6	28,6	66,8
Mitt Småland	48	6,9	26,5	66,6
Lag PH i Snapphanebygd	59	4,7	29,0	66,3
Ystad-Österlenregionen	61	5,1	29,1	65,7
Kustlinjen	29	5,3	29,0	65,7
MittSkåne	60	3,8	30,6	65,6
Västra Mälardalen	27	4,9	30,2	64,9
Göteborgs insjörike	40	4,5	30,7	64,8
Närheten	33	2,5	33,1	64,4
Kalmar Öland	46	2,4	33,3	64,2
Växtlust Värmland	34	4,0	31,8	64,1
Dalsland och Årjäng	36	4,7	31,5	63,7
Dal Älvarna	17	3,6	32,7	63,7
Lundaland	58	9,3	27,2	63,5
Astrid Lindgrens Hembygd	44	8,8	27,8	63,4
Göta Älv	39	2,2	36,5	61,3
Norra Skaraborg	35	9,0	30,0	61,0
3sam	11	5,3	34,0	60,7
URnära	04	5,8	33,9	60,3
Timråbygd	09	4,8	36,1	59,1
Storsjöbygden	12	6,0	36,7	57,2
Mittland	14	8,8	34,5	56,7
Tornedalen	03	11,3	35,2	53,5
Lappland	08	8,9	39,8	51,4
Polaris	01	15,5	33,4	51,0
Spira Fyrkanten	05	1,8	49,9	48,3
Sollefteå	10	11,0	41,1	47,9
Totalt		4,6	26,9	68,5

Tabell 9 Förfärsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren, procentandelar (tabelldel 1)

Leaderområde	Omr. nr	1.Jordbruk, skogsbruk och fiske	2. Utvinning	3.Livsmedelstillverkning	4.Textil-,beklädnads- och lädervarutillverkning	5.Trävaruindustri	6.Massa- och papperindustri	7.Trafisk produktion	8.Petroleumprodukter	9.Kemikalietillverkning	10.Läkemedelstillverkning	11.Gummi- och plastvaruindustri	12.Jord- och stenvaruindustri	13.Stål- och metallverk	14.Metallindustri	15.Tillverkning av maskiner och apparater	16.Transportmedelsindustri	17.Övrig industri	18.Reparationer av maskiner och apparater	19.Energiförsörjning	20.Vattenförsörjning och avloppsrörning	21.Avfallshandling och sanering	22.Byggverksamhet	23.Handel samt rep av motorfordon	24.Parthandel	25.Detailhandel	26.Transport och magasinering
Polaris	01	2,40	12,86	0,37	0,15	0,68	0,00	0,08	0,00	0,14	0,06	0,19	0,21	0,69	3,03	1,48	0,28	0,27	1,18	1,12	0,07	0,21	8,14	1,77	1,85	5,45	4,54
Måre Boreale	02	3,16	0,06	1,57	0,06	3,20	4,11	0,28	0,01	0,08	0,00	0,21	0,19	8,51	2,34	3,34	1,09	0,22	1,29	0,12	0,02	0,14	10,52	0,54	2,97	3,33	7,85
Torneådeln	03	5,39	2,61	1,64	0,48	2,34	0,00	0,03	0,00	0,03	0,00	0,52	0,01	0,00	1,58	1,37	0,93	0,32	0,13	0,37	0,05	0,29	6,12	0,94	1,66	10,07	4,44
Ufnära	04	5,65	0,08	1,73	0,19	4,83	2,05	0,07	0,02	1,20	0,00	1,22	0,32	0,00	3,44	5,26	0,41	0,51	0,61	0,37	0,10	0,14	6,09	0,89	2,48	4,59	8,89
Sjöra Fyrkanten	05	7,27	0,23	4,08	0,12	4,49	0,01	0,07	0,00	0,02	0,00	0,00	0,19	0,00	0,94	0,11	0,32	1,38	0,42	0,14	0,15	0,00	6,52	0,74	1,44	4,20	5,65
Trekom	06	6,84	5,51	1,76	0,05	10,97	0,01	0,04	0,00	0,02	0,00	6,50	0,73	0,44	2,70	5,35	1,60	0,16	0,55	0,54	0,18	0,02	8,24	0,91	1,27	3,83	5,39
Höga kusten	07	6,18	0,12	2,35	0,22	2,98	9,06	0,30	0,00	0,30	0,00	0,68	1,00	0,71	4,64	5,48	7,72	0,40	0,57	0,26	0,07	0,22	6,57	1,26	2,04	3,75	5,37
Lappland	08	5,58	1,34	0,64	0,22	2,13	0,00	0,12	0,00	0,01	0,00	0,50	0,07	0,33	2,08	1,37	1,31	1,30	0,17	1,23	0,04	0,18	6,04	1,79	0,98	6,52	4,94
Timråbygd	09	3,10	0,02	0,44	0,97	0,46	9,54	0,00	0,00	0,11	0,00	0,40	0,25	0,74	1,85	2,63	3,50	0,11	1,31	0,13	0,00	0,59	9,08	1,54	3,73	4,40	8,09
Sollefteå	10	4,88	0,35	0,65	0,31	0,58	0,00	0,10	0,00	0,00	0,00	0,24	1,45	0,16	0,94	0,00	0,23	0,31	1,49	0,01	0,13	6,85	1,98	1,08	5,92	4,34	
3sam	11	7,55	0,25	0,91	0,09	4,66	0,04	0,04	0,01	0,01	0,00	0,57	2,47	0,00	1,89	7,55	0,61	0,10	0,31	0,98	0,06	0,03	6,09	1,89	0,73	5,98	4,23
Storsjöbygd	12	9,21	0,35	0,71	0,07	3,00	0,23	0,50	0,00	0,01	0,08	0,08	0,15	0,00	2,70	2,17	0,11	3,46	1,18	0,26	0,04	0,17	11,06	1,03	1,02	4,36	4,50
Åres Gröna delar	13	3,15	0,61	1,43	0,54	1,13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,16	0,00	4,75	0,02	0,02	0,54	0,02	0,23	0,00	0,28	7,78	0,96	1,81	8,48	3,29
Mittland	14	8,24	0,01	0,59	0,10	3,75	0,35	0,21	0,00	1,36	1,17	0,42	0,11	1,46	2,96	1,50	0,04	0,12	1,11	0,53	0,05	0,01	8,02	1,04	1,48	4,72	10,01
Hälsingsbygd	15	7,02	0,39	0,63	0,22	7,28	4,59	0,11	0,09	0,56	0,00	0,38	0,46	0,24	5,11	2,95	1,36	1,33	0,61	1,38	0,13	0,38	8,08	1,32	2,07	5,50	5,22
Södra Fjällen	16	5,19	0,28	1,00	0,04	3,72	0,00	0,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	1,16	1,30	0,30	0,58	0,09	1,76	0,59	0,15	7,27	1,62	0,91	7,24	2,85
Del Älvarna	17	4,48	0,16	1,38	0,40	4,54	0,04	0,25	0,00	0,03	0,00	0,45	0,61	0,15	4,99	3,06	0,91	1,12	0,26	0,81	0,25	0,19	8,36	1,82	3,13	8,42	3,14
Falun-Borlänge	18	6,72	0,00	0,05	0,07	3,19	9,52	0,04	0,00	0,05	0,00	0,05	0,15	0,00	3,15	2,28	3,55	0,35	0,35	0,07	0,00	0,91	9,67	1,09	3,02	9,25	6,99
Gästrikbygd	19	3,78	0,12	0,87	0,20	2,11	1,81	0,11	0,00	0,10	0,00	0,20	0,38	11,66	3,99	3,70	0,31	0,16	3,59	0,16	0,01	0,66	7,34	1,23	2,83	6,21	4,68
Nedre Dalälven	20	7,03	2,12	1,43	0,46	3,15	3,82	0,17	0,00	0,27	0,00	0,77	0,90	4,66	4,23	5,69	1,69	1,17	0,78	0,68	0,10	0,12	6,68	1,19	2,40	4,70	4,34
Uppplandsbygd	21	2,76	0,06	0,25	0,07	0,47	0,10	0,06	0,00	1,37	0,01	0,12	0,08	0,40	4,71	0,98	0,74	0,22	3,06	2,55	0,03	0,41	6,32	1,12	2,61	4,16	25,22
URÖSS	22	3,53	0,23	0,53	0,16	0,78	5,59	0,11	0,00	0,30	0,00	0,70	0,90	0,63	1,54	0,74	0,48	0,26	1,35	0,50	0,04	0,25	13,05	1,50	1,92	5,06	6,97
Grämndet	23	7,93	0,14	6,22	2,98	2,26	0,13	0,42	0,00	0,89	0,00	1,18	0,62	0,27	5,42	1,46	0,01	0,26	0,33	0,12	0,08	1,59	8,34	1,36	2,90	4,53	4,95
Bergslagen	24	2,10	0,13	1,94	0,05	1,27	2,42	0,30	0,00	1,51	0,00	1,53	0,45	6,00	10,53	11,71	3,66	0,18	0,74	0,31	0,07	0,32	5,68	0,86	1,93	4,03	2,69
Norra Mälardalen	25	5,29	0,06	2,58	0,09	0,56	0,00	0,13	0,00	0,52	0,00	0,74	2,34	5,35	4,08	2,30	1,83	0,73	0,43	0,07	0,01	1,55	9,29	1,29	3,14	6,83	3,87
Södertälje Landsbygd	26	2,69	0,27	5,52	0,15	0,42	0,00	0,10	0,00	0,29	0,00	0,21	0,06	0,00	4,56	0,08	0,06	2,42	0,23	0,00	0,02	1,85	8,14	0,87	6,52	3,02	2,14
Västra Mälardalen	27	2,65	0,16	0,17	0,10	0,67	0,37	0,10	0,00	1,22	0,00	1,17	1,21	1,07	5,48	0,83	1,778	1,29	0,87	0,54	0,11	0,19	6,32	1,44	4,17	4,99	2,06
Inlandet	28	5,27	0,09	1,71	0,11	0,79	0,00	0,07	0,00	1,26	0,05	0,88	2,14	0,23	1,84	6,55	3,10	0,83	0,46	0,06	0,22	0,05	9,58	2,17	3,05	4,75	3,59
Kustlinjen	29	3,55	0,05	0,33	0,11	0,25	0,00	0,97	0,01	0,20	0,00	0,28	0,90	22,29	2,16	6,28	0,20	0,26	0,47	0,26	0,02	0,96	6,17	0,84	2,63	4,58	5,73
Folkungaland	30	7,97	0,06	3,96	0,48	0,79	5,20	0,05	0,00	0,05	0,00	0,27	0,41	0,01	2,41	5,86	4,42	0,24	0,75	0,91	0,06	0,27	5,88	1,38	3,86	4,04	4,30
Mellansjöländet	31	3,62	1,52	0,63	0,40	1,11	0,97	0,19	0,00	0,25	0,23	1,53	1,32	4,27	3,46	12,00	1,09	0,39	0,79	0,25	0,09	0,57	6,21	1,36	6,01	8,68	6,89
Värmland Bergs-LAG	32	2,74	0,14	4,71	0,11	0,51	2,35	0,07	0,00	2,00	0,00	0,16	0,22	5,53	4,31	5,01	2,26	0,12	0,60	0,54	0,19	0,57	5,75	2,17	1,35	5,92	5,60

Tabell 9 Förvärsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren, procentandelar (tabelldel 2)

Leiderområde	Omr. nr	27. Post	28. Hotell- och restaurangverksamhet	29. Förlagsverksamhet och film, radio och TV	30. Tele	31. Dataverksamhet och informationstjänster	32. Finansiell verksamhet	33. Försäkringar	34. Stödfrånstäm till försäkringar och finansiell verksamhet	35. Fastighetsverksamhet	36. Juridisk och ekonomisk konsultverksamhet	37. Företagskonsulter	38. Teknisk konsultverksamhet	39. Forskning och utveckling	40. Reklam och marknadsundersökningar	41. Andra företagsstäm inkl. leasing	42. Uthyrning och bemanningsföretag	43. Arbetsförmedling och bemanningsföretag	44. Resbyråer, bokningsstäm mm	45. Offentlig förvaltning	46. Utbildning	47. Hälso- och sjukvård	48. Vård och omsorg med boende	49. Öppna sociala instanser	50. Kultur, nöje och fritid	51. Annan serviceverksamhet och personliga tjänster	52. Ökänd bransch	TOTALT
Polaris	01	0,72	4,11	0,93	0,10	0,58	0,80	0,00	1,44	0,46	0,72	1,11	0,31	0,19	0,48	0,18	0,41	1,32	3,74	5,77	9,08	8,30	5,27	3,33	1,73	1,58	0,42	100,00
Mare Boreale	02	0,15	3,80	0,07	0,01	0,93	0,16	0,01	0,07	0,60	0,23	0,43	1,60	1,10	0,48	0,17	0,35	0,05	0,95	6,93	11,91	1,93	7,28	1,29	1,49	2,04	0,77	100,00
Torneåalen	03	0,57	2,43	0,37	0,04	0,12	0,61	0,00	0,01	1,61	0,56	0,21	3,64	0,01	0,08	0,19	0,17	0,64	3,64	6,40	14,56	5,35	7,18	5,52	1,53	2,43	0,78	100,00
URnätra	04	1,69	1,43	0,09	0,16	0,24	0,38	0,01	0,02	0,65	0,31	0,25	0,64	0,58	0,19	0,22	0,28	0,20	0,68	3,47	16,06	2,80	10,85	2,59	1,51	2,13	1,41	100,00
Spira Fyrkanten	05	0,18	1,17	0,07	0,10	0,19	0,42	0,06	0,02	1,29	0,12	0,28	1,01	0,00	0,03	0,03	0,19	0,06	1,26	11,86	29,29	6,99	0,98	1,25	1,84	1,47	100,00	
Trekrom	06	0,47	1,06	0,08	0,03	0,19	0,31	0,01	0,01	0,56	0,24	0,19	0,92	0,00	0,03	0,17	0,03	0,15	0,67	1,33	12,00	3,06	8,43	1,89	1,73	1,94	0,82	100,00
Höga kusten	07	0,11	1,42	0,10	0,07	0,15	0,24	1,89	0,01	0,49	0,24	0,86	0,85	0,20	0,18	0,20	0,34	0,12	0,85	0,95	9,55	3,07	9,47	2,32	0,99	2,04	1,08	100,00
Lappland	08	0,60	3,71	0,56	0,23	0,51	0,55	0,05	0,07	1,38	0,68	0,39	1,80	0,02	0,09	0,12	0,31	0,54	3,53	6,30	13,46	7,50	11,85	2,16	1,72	2,29	0,63	100,00
Timråbygd	09	0,67	1,47	0,08	0,53	0,36	0,59	0,06	0,00	0,97	0,17	0,11	1,18	0,00	0,38	0,55	0,40	0,29	1,77	4,49	14,19	5,24	4,27	4,17	2,80	1,71	0,59	100,00
Sollefteå	10	0,80	1,43	0,44	0,23	0,64	0,50	0,05	0,00	1,70	0,59	0,24	1,81	0,01	0,19	0,13	0,28	1,36	5,81	6,23	10,28	12,58	13,18	1,13	2,14	3,65	1,03	100,00
Sam	11	0,79	1,85	0,09	0,10	1,86	0,52	0,64	0,07	0,54	0,65	0,25	0,49	0,00	0,07	0,12	0,10	0,52	2,93	3,27	10,90	6,09	11,52	3,59	1,58	3,23	1,15	100,00
Storsjöbygden	12	0,48	1,35	0,16	0,06	0,76	0,47	0,00	0,01	1,29	0,24	0,68	1,21	0,07	0,15	0,30	0,06	0,34	2,84	3,16	15,88	5,02	7,91	5,88	1,08	2,66	1,45	100,00
Ares Gröna dalar	13	0,49	23,51	0,40	0,16	0,28	0,52	0,00	0,02	1,76	0,33	0,45	0,54	0,05	1,27	0,78	0,59	0,54	3,99	3,43	10,88	2,51	2,04	6,44	1,67	1,57	0,54	100,00
Mittland	14	1,93	1,94	0,17	0,00	0,15	0,47	0,08	0,06	0,57	0,33	0,33	0,75	0,07	0,08	0,14	0,40	0,21	1,87	4,34	13,36	4,06	11,17	1,59	3,01	2,22	1,32	100,00
Hälsingebygden	15	0,34	2,47	0,74	0,07	0,26	0,41	0,07	0,01	1,09	0,57	0,66	0,81	0,03	0,42	0,26	0,14	0,22	2,55	2,14	10,11	2,94	9,63	1,69	1,57	2,29	1,09	100,00
Södra Fjällen	16	0,46	11,48	0,08	0,09	0,06	0,41	0,00	0,27	1,23	0,32	0,13	0,27	0,00	0,35	0,23	0,50	0,22	7,18	2,97	8,78	4,62	7,05	0,77	13,25	1,85	0,91	100,00
Dalälvarna	17	0,52	3,86	0,49	0,09	0,38	0,70	0,08	0,09	1,70	0,82	0,46	0,66	0,02	0,13	0,23	0,11	0,38	1,87	3,60	11,12	8,07	8,19	2,36	2,16	2,30	0,63	100,00
Faun-Boirdänge	18	0,40	2,18	0,05	0,53	0,82	0,33	0,04	0,24	0,29	0,49	0,91	0,87	0,00	0,15	0,40	0,31	0,29	1,38	1,55	11,85	2,53	5,50	1,22	3,08	2,62	1,26	100,00
Gästrikhebygden	19	0,37	2,29	0,25	0,59	1,03	0,27	0,04	0,02	1,91	0,50	0,43	0,93	0,33	2,29	0,33	0,21	0,34	2,07	1,92	9,87	2,08	8,05	1,40	2,16	3,33	0,75	100,00
Nedre Dalälven	20	0,30	2,06	0,12	0,00	0,35	0,40	0,00	0,11	0,70	0,15	0,23	1,23	0,54	0,13	0,24	0,19	0,15	1,90	0,84	10,63	4,15	8,23	3,64	1,46	2,19	1,50	100,00
Upplandsbygd	21	0,86	4,93	0,51	0,18	0,67	0,37	0,00	0,19	0,71	0,49	0,63	0,71	0,16	0,11	0,47	0,69	1,03	3,63	2,65	11,33	1,40	5,47	1,67	1,08	1,41	0,76	100,00
URÖSS	22	0,56	5,80	0,27	0,16	0,73	0,47	0,02	0,09	1,27	0,84	0,83	1,33	0,59	0,36	1,01	0,16	0,27	2,29	2,39	14,43	2,31	8,49	1,93	1,54	3,15	1,56	100,00
Grenslandet	23	0,26	1,31	0,17	0,01	0,26	0,31	0,01	0,03	0,63	0,35	0,56	0,61	0,19	0,18	0,34	0,01	0,08	0,89	0,93	14,61	2,32	13,91	1,72	1,61	2,72	1,59	100,00
Bergslagen	24	0,54	1,95	0,20	0,04	0,24	0,47	0,01	0,02	0,60	0,30	0,17	0,47	0,21	0,20	0,13	0,09	0,20	1,71	3,44	10,31	5,00	7,94	2,24	1,09	1,65	0,48	100,00
Norra Mjalarstranden	25	0,32	2,54	0,21	0,04	0,59	0,38	0,01	0,08	0,76	0,60	0,68	1,31	0,02	0,20	1,27	0,46	0,37	1,31	2,91	15,86	1,66	8,86	1,11	2,04	2,09	1,22	100,00
Södertälje Länbygd	26	0,69	1,54	0,19	0,00	0,31	0,25	0,04	0,00	0,75	0,50	0,44	0,73	0,27	0,19	0,33	0,27	0,02	1,02	6,69	12,45	5,56	19,72	3,14	2,19	2,46	0,63	100,00
Västra Mjalaröden	27	0,86	1,93	0,52	0,06	1,74	0,70	0,06	0,03	1,42	0,40	0,36	1,02	0,21	0,21	0,16	0,09	0,99	1,71	5,74	9,93	5,05	7,26	2,06	0,98	2,08	0,68	100,00
Inlandet	28	0,43	3,08	0,19	0,07	0,38	0,40	0,01	0,02	1,04	0,40	0,87	1,15	0,23	0,28	0,52	0,16	0,21	2,88	3,53	15,15	2,90	9,63	2,36	1,87	2,32	1,13	100,00
Kustlinjen	29	0,38	2,61	0,42	0,00	0,38	0,38	0,02	0,04	1,44	0,26	0,63	3,05	0,02	0,11	0,26	0,41	0,03	0,64	1,54	11,20	1,82	8,04	2,24	1,43	2,59	0,53	100,00
Folkungaland	30	0,28	2,37	0,11	0,01	0,56	0,15	0,00	0,05	0,64	0,39	0,48	0,78	0,30	0,17	0,50	0,41	0,22	2,02	6,07	13,87	1,61	7,18	1,84	2,07	2,75	1,50	100,00
Mellansjöländet	31	0,30	2,15	0,26	0,03	0,25	0,36	0,00	0,01	1,09	0,30	0,39	0,49	0,01	0,12	0,21	0,29	0,26	1,44	4,10	9,51	1,79	7,15	2,10	1,08	1,73	0,72	100,00
Värmlands BergsLAG	32	0,52	1,81	0,29	0,06	0,36	0,47	0,04	0,03	0,98	0,43	0,22	1,21	0,01	0,01	0,24	0,09	0,95	3,11	4,80	11,34	4,79	7,39	2,02	1,26	3,93	0,74	100,00

Tabell 9 Förfärsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren, procentandelar (tabelldel 3)

Leaderområde	Omr. nr	1 Jordbruk, skogsbruk och fiske	2 Utvinning	3 Livsmedelstillverkning	4. Text-, beklädnads- och lädvarutillverkning	5. Trävaruindustri	6. Massa- och papperindustri	7. Grafisk produktion	8. Petroleumprodukter	9. Kemikalietillverkning	10. Läkemedelstillverkning	11. Gummi- och plastvaruindustri	12. Jord- och stenvaruindustri	13. Stål- och metallverk	14. Metallindustri	15. Tillverkning av maskiner och apparater	16. Transportmedelsindustri	17. Övrig industri	18. Reparationer av maskiner och apparater	19. Energiförsörjning och avloppsvrning	20. Vattenförsörjning och avfallshantering och sanering	22. Byggtverksamhet	23. Handel samt rep av motorfordon	24. Parthandel	25. Detaljhandel	26. Transport och magasinering	
Folkungaland	30	7,97	0,06	3,96	0,48	0,79	5,20	0,05	0,00	0,05	0,00	0,27	0,41	0,01	2,41	5,86	4,42	0,24	0,75	0,91	0,06	0,27	5,88	1,38	3,86	4,04	4,30
Mjällansjöländet	31	3,62	1,52	0,63	0,40	1,11	0,97	0,19	0,00	0,25	0,23	1,53	1,32	4,27	3,46	12,00	1,09	0,39	0,79	0,25	0,09	0,57	6,21	1,36	6,01	8,68	6,89
Värmlands BergsLAG	32	2,74	0,14	4,71	0,11	0,51	2,35	0,07	0,00	2,00	0,00	0,16	0,22	5,53	4,31	5,01	2,26	0,12	0,60	0,54	0,19	0,57	5,75	2,17	1,35	5,92	5,60
Närheten	33	3,67	0,00	0,45	0,07	2,37	13,13	0,05	0,00	1,47	0,00	0,30	0,56	0,68	4,01	1,21	0,24	0,19	1,55	0,25	0,14	0,36	7,22	1,20	2,78	5,20	3,61
Västlist Värmland	34	4,44	0,17	0,54	0,18	2,93	2,56	0,46	0,00	0,01	0,00	0,84	0,06	4,48	4,21	9,33	1,56	0,22	0,61	0,56	0,18	0,27	5,51	1,89	1,63	7,44	2,92
Norra Skaraborg	35	4,37	0,01	1,23	0,05	3,24	4,68	0,10	0,00	0,30	0,00	1,33	0,24	0,30	6,36	8,47	1,28	0,57	0,23	0,86	0,14	0,18	6,74	1,48	2,13	5,66	2,82
Dalsland och Ärljäng	36	5,43	0,06	1,39	0,36	1,18	4,44	0,16	0,00	0,32	0,00	0,72	0,80	0,01	3,07	3,14	5,63	1,23	1,05	0,13	0,11	0,36	6,04	1,87	2,00	7,88	3,75
Ranrike Norra Bohuslän	37	3,09	0,17	3,51	0,44	1,75	1,81	0,71	3,18	0,13	0,15	0,81	0,80	0,14	2,17	1,78	2,44	0,37	0,81	0,11	0,36	8,03	1,62	3,32	10,21	4,34	
Terra et Mare	38	2,19	0,03	0,90	0,23	0,44	0,00	0,23	0,00	8,03	0,00	0,09	0,53	0,01	3,21	1,60	3,65	0,38	1,87	0,39	0,04	0,63	12,50	1,96	6,82	5,60	6,38
Göta Älv	39	2,68	0,21	0,08	0,24	0,52	7,93	0,14	0,50	4,17	0,00	0,21	0,62	1,90	2,57	1,65	0,27	0,11	1,02	1,26	0,09	0,43	10,24	2,19	3,23	5,32	5,64
Göteborgs insjörike	40	1,29	0,17	0,58	0,12	1,14	0,16	1,21	0,22	0,20	0,00	0,38	0,40	0,00	1,49	2,43	0,60	1,33	0,34	0,48	0,22	0,13	8,80	1,15	5,38	4,60	13,09
Västra Skaraborg	41	5,19	0,18	11,34	0,10	1,65	0,10	0,19	0,00	0,20	0,00	1,96	1,89	0,14	3,27	8,52	2,10	1,29	0,27	0,88	0,05	0,41	7,02	1,62	3,73	5,96	4,38
Östra Skaraborg	42	4,55	0,26	1,16	0,65	1,15	0,21	0,64	0,00	0,56	0,00	1,61	0,11	0,19	4,99	4,28	5,26	9,42	0,36	0,44	0,26	0,22	4,93	1,37	4,78	5,00	4,20
Sommenbygd	43	5,64	0,06	1,39	0,26	2,41	2,53	0,50	0,00	0,77	0,00	0,72	0,36	1,38	2,45	11,33	0,94	4,20	0,20	0,32	0,03	0,12	6,28	1,64	3,33	4,90	4,25
Astrid Lindgräns Hembbygd	44	4,21	0,04	2,47	0,04	8,95	0,00	0,71	0,00	0,55	0,00	0,45	0,29	4,67	3,47	3,28	0,63	0,92	0,36	0,70	0,03	0,30	4,31	1,50	1,97	5,20	3,07
Kustlandet	45	7,63	0,14	0,68	1,50	1,87	7,90	0,06	0,00	0,97	0,00	0,92	0,90	1,34	5,85	2,97	0,87	1,33	0,37	5,59	0,02	0,79	6,68	0,82	1,50	3,21	3,50
Kalmar Öland	46	11,32	0,30	4,15	0,38	2,00	0,00	0,08	0,00	0,00	0,00	0,57	1,38	0,00	1,10	0,51	0,15	0,13	0,32	0,28	0,08	0,19	8,69	1,14	2,38	6,68	3,94
Västra Småland	47	1,86	0,04	0,36	0,45	2,05	1,58	1,11	0,04	0,07	0,01	6,45	0,18	0,96	14,61	5,61	3,66	5,93	0,49	0,30	0,01	0,42	5,16	1,48	5,55	4,23	7,19
Mitt Småland	48	3,62	0,12	0,85	0,14	8,56	0,89	1,04	0,00	0,21	0,00	0,16	0,51	3,39	6,85	2,70	0,35	4,02	0,35	0,28	0,38	0,39	7,25	1,79	4,62	6,04	4,26
Stuhärad	49	5,09	0,03	1,18	3,42	3,62	0,94	0,51	0,04	1,08	0,00	2,08	4,21	0,24	2,81	8,66	3,63	1,47	0,33	0,20	0,08	0,33	8,59	1,40	5,17	6,83	4,79
Kustbygd Halland	50	3,93	0,04	5,23	3,11	2,16	1,73	1,12	0,00	0,03	0,01	1,60	0,19	0,16	2,07	2,17	0,36	0,62	0,38	6,70	0,45	0,25	9,02	1,23	6,28	5,45	3,43
Landsbygd Halland	51	6,11	0,18	1,22	0,72	2,04	3,96	1,10	0,00	0,24	0,00	0,77	2,56	0,12	3,70	2,43	2,56	2,20	0,28	0,84	0,03	1,03	7,79	1,80	6,83	9,70	4,50
Linné	52	4,23	0,12	0,40	0,17	2,89	0,69	0,24	0,06	0,03	0,00	3,07	1,03	0,75	5,79	13,17	3,16	4,48	0,39	0,19	0,06	0,30	5,48	1,37	4,04	6,45	5,93
Småland Sydost	53	5,81	0,36	4,56	0,14	4,23	3,58	0,05	0,00	0,16	0,00	0,40	4,16	0,00	3,63	2,98	1,96	1,45	0,30	0,07	0,07	0,45	7,83	2,19	4,54	5,18	4,76
Skånes Ess	54	6,69	0,33	2,90	0,22	1,79	2,88	0,22	0,00	0,34	0,00	4,50	0,36	0,12	4,15	6,15	3,63	0,65	0,41	1,06	0,24	0,89	8,47	1,13	2,80	3,76	6,41
Skåne Norväst Norra	56	4,24	0,13	6,49	0,12	2,43	1,14	0,45	0,00	1,00	0,26	1,93	3,24	1,56	3,59	1,43	0,81	0,77	0,42	0,31	0,14	0,38	8,94	1,53	4,10	6,39	6,11
Skåne Nordväst Södra	57	6,18	0,00	3,03	0,05	0,22	0,33	0,12	0,00	0,42	0,00	0,37	0,97	0,04	1,57	1,57	0,08	0,33	0,21	0,18	0,05	0,21	7,21	1,21	9,71	10,96	3,93
Lundaländ	58	4,80	0,32	3,80	0,18	0,60	0,09	0,10	0,00	0,11	0,00	0,77	1,40	0,22	2,04	4,04	1,94	3,45	0,22	0,50	0,19	0,19	8,25	1,74	6,63	5,72	4,19
Lag PH i Snapphanebygd	59	2,91	0,60	0,18	0,16	2,38	0,13	0,81	0,00	4,85	0,00	0,80	1,13	0,01	1,50	3,03	0,36	1,18	0,65	0,27	0,33	0,45	8,15	2,17	4,69	5,27	3,52
MittSkåne	60	4,77	0,17	4,66	0,23	0,16	1,54	0,56	0,01	0,01	0,00	0,80	1,33	0,01	1,57	1,83	1,30	1,38	0,47	0,26	0,14	0,21	9,28	2,30	3,75	2,99	3,95
Ystad-Österlenregionen	61	6,06	0,09	2,27	0,30	0,50	0,70	0,28	0,00	0,86	0,00	0,73	0,21	0,03	1,57	1,83	1,38	1,38	0,47	0,26	0,14	0,21	9,28	2,30	3,75	2,99	3,95
Södersåst	62	3,79	0,07	1,19	0,43	0,51	0,00	0,54	0,04	0,20	0,09	0,74	0,45	0,88	1,30	4,59	0,39	0,54	0,90	0,05	0,12	0,03	8,14	1,74	6,04	6,04	8,84
Gotland	63	14,74	1,56	2,29	0,41	1,42	0,00	0,02	0,00	0,02	0,00	1,02	3,70	0,00	0,41	0,71	0,40	0,19	0,60	0,20	0,10	0,03	13,00	0,85	1,81	5,53	3,10
TOTALT		4,67	0,57	1,96	0,42	2,51	1,88	0,37	0,07	0,76	0,03	1,12	1,03	1,57	3,95	4,43	2,03	1,50	0,68	0,73	0,12	0,39	7,52	1,48	3,62	5,90	5,60

Tabell 9 Förvärsarbetande 16- år med arbetsställe i området efter näringsgren, procentandelar (tabelldel 4)

Leaderområde	Omr. nr	27 Post	28 Hotell- och restaurangverksamhet	29 Föreläsning och film, radio och TV	30 Tele	31. Dataverksamhet och informationstjänster	32. Finansiering	33. Försäkringar	34. Stödjourer till försäkringar och finansiell verksamhet	35. Fastighetsverksamhet	36. Juridisk och ekonomisk konsultverksamhet	37. Föreläsning	38. Teknisk konsultverksamhet	39. Forskning och utveckling	40. Reklam och marknadsundersökningar	41. Andra tjänster inkl. förhållningsverksamhet	42. Uthyrning och leasing	43. Arbetsförmedling och bemanningsföretag	44. Resebyråer, bokningsföretag mm	45. Offentlig förvaltning	46. Utbildning	47. Hälso- och sjukvård	48. Vård och omsorg med boende	49. Öppna sociala instanser	50. Kultur, nöje och fritid	51. Annan serviceverksamhet och personliga tjänster	52. Ökänd bransch	TOTALT	
Folkungaland	30	0,28	2,37	0,11	0,01	0,56	0,15	0,00	0,05	0,64	0,39	0,48	0,78	0,30	0,17	0,50	0,41	0,22	2,02	6,07	13,87	1,61	7,18	1,84	2,07	2,75	1,50	100,00	
Mellansjöländet	31	0,30	2,15	0,26	0,03	0,25	0,36	0,00	0,01	1,09	0,40	0,39	0,49	0,01	0,12	0,21	0,29	0,26	1,44	4,10	9,51	1,79	7,15	2,10	1,08	1,73	0,72	100,00	
Värmlands BergsLAG	32	0,52	1,81	0,29	0,06	0,36	0,47	0,04	0,03	0,98	0,43	0,22	1,21	0,01	0,11	0,24	0,09	0,93	3,11	4,80	11,34	4,79	7,39	2,02	1,26	3,93	0,74	100,00	
Närheten	33	0,45	1,95	0,11	0,05	0,33	0,39	0,01	0,02	1,12	0,33	0,51	0,98	0,02	0,11	0,28	0,28	0,30	1,21	1,41	2,78	15,29	2,37	10,19	3,64	2,04	2,40	1,02	100,00
Värdist Värmland	34	0,56	3,08	0,26	0,11	0,28	0,65	0,09	0,03	1,36	0,67	0,27	0,59	0,02	0,07	0,13	0,16	0,50	2,02	4,71	10,25	5,98	7,88	2,50	1,60	2,32	0,92	100,00	
Norra Skaraborg	35	0,62	2,26	0,36	0,25	0,59	0,50	0,12	0,05	1,19	0,49	0,22	0,48	0,00	0,09	0,25	0,08	0,22	2,08	8,68	9,72	3,44	6,92	4,09	1,62	1,97	0,96	100,00	
Dalsland och Älfring	36	0,60	2,27	0,37	0,05	0,12	0,73	0,04	0,02	1,46	0,56	0,22	0,70	0,23	0,11	0,39	0,07	0,29	3,82	3,16	12,38	4,09	10,49	1,59	1,36	2,41	1,33	100,00	
Ranrike Norra Bohuslän	37	0,56	6,51	0,19	0,08	0,22	0,70	0,11	0,02	1,25	0,67	0,44	0,84	0,24	0,07	0,18	0,20	0,28	2,15	3,71	10,48	4,01	7,97	1,56	1,92	1,77	1,05	100,00	
Terra et Mare	38	0,45	3,38	0,40	0,08	0,94	0,50	0,04	0,08	1,30	0,65	0,74	2,39	0,03	0,19	0,30	0,31	0,10	2,25	2,18	12,05	1,74	5,76	1,81	1,29	2,16	1,16	100,00	
Göta Älv	39	0,33	1,39	0,13	0,27	0,35	0,38	0,02	0,04	1,09	0,29	0,30	1,06	0,05	0,11	0,42	0,13	0,44	1,52	2,35	16,08	3,24	9,09	3,54	1,14	2,29	0,78	100,00	
Göteborgs insjörikte	40	1,02	3,25	0,18	0,26	0,91	0,37	0,02	0,04	0,92	0,59	0,59	1,94	0,06	0,36	0,61	0,59	0,33	1,98	6,22	16,38	2,58	7,46	2,99	1,99	2,18	0,55	100,00	
Västra Skaraborg	41	0,45	2,02	0,49	0,03	0,58	0,64	0,05	0,01	1,49	0,60	0,21	0,74	0,39	0,04	0,62	0,14	0,10	0,87	1,90	9,62	2,07	7,42	1,76	1,78	2,69	1,25	100,00	
Östra Skaraborg	42	0,82	1,60	0,35	0,07	0,16	0,48	0,16	0,01	1,02	0,50	0,17	0,75	0,00	0,18	0,25	0,10	0,15	0,92	3,41	11,52	5,17	8,10	2,60	1,10	2,45	1,35	100,00	
Sommenbygd	43	0,55	2,88	0,27	0,06	0,46	0,61	0,03	0,01	1,24	0,64	0,45	0,57	0,00	0,15	0,25	0,17	0,43	1,51	2,62	11,01	3,19	9,32	2,10	1,38	2,84	1,27	100,00	
Astrid Lindgrens Hembygd	44	0,90	1,80	0,85	0,07	0,21	0,64	0,05	0,02	1,17	0,50	0,19	0,38	0,01	0,48	0,13	0,04	0,22	1,10	6,41	10,30	10,46	9,39	2,38	1,49	1,93	0,75	100,00	
Kustlandet	45	0,23	2,59	0,12	0,06	0,31	0,41	0,01	0,08	0,43	0,49	0,37	0,82	0,43	0,06	0,22	0,08	0,11	2,74	1,38	9,72	4,68	9,57	1,27	2,67	1,95	1,75	100,00	
Kalnar Öland	46	0,40	5,01	0,53	0,00	0,30	0,73	0,23	0,03	0,94	0,65	0,50	0,82	0,13	0,19	0,98	0,17	0,17	1,56	1,71	15,83	3,87	8,91	3,86	1,82	2,70	2,20	100,00	
Västra Småland	47	0,83	1,48	0,17	0,05	0,36	0,42	0,03	0,03	1,29	0,42	0,16	0,47	0,00	0,09	0,14	0,08	0,67	0,83	1,42	9,12	2,01	5,27	1,14	1,11	2,14	0,49	100,00	
Mlr Småland	48	2,22	1,31	0,23	0,14	0,30	0,49	0,08	0,03	0,81	0,57	0,21	0,52	0,05	0,17	0,19	0,04	0,98	1,67	2,39	9,88	3,17	8,15	4,03	0,70	2,00	0,90	100,00	
Sjuhärad	49	0,25	1,08	0,11	0,03	0,23	0,45	0,02	0,16	0,48	0,27	0,36	0,49	0,01	0,26	0,40	0,18	0,18	1,56	1,65	10,34	2,01	7,70	0,97	1,02	1,91	1,22	100,00	
Kustbygd Halland	50	0,18	3,15	0,16	0,04	0,51	0,65	0,06	0,12	1,05	0,55	0,81	1,38	0,33	0,58	0,64	0,19	0,18	3,42	0,69	12,98	2,88	4,56	2,21	1,52	2,17	1,28	100,00	
Landsbygd Halland	51	0,50	2,06	0,83	0,03	0,38	0,32	0,08	0,02	0,65	0,41	1,00	0,55	0,00	0,79	0,54	0,11	0,33	0,99	0,84	10,08	3,17	6,95	1,83	1,56	2,42	1,35	100,00	
Linné	52	1,47	1,68	0,96	0,01	0,11	0,77	0,02	0,02	0,66	0,34	0,27	0,49	0,03	0,08	0,26	0,07	0,23	1,77	1,10	8,60	1,56	7,21	2,07	0,70	1,60	1,02	100,00	
Småland Sydost	53	0,45	1,39	0,15	0,02	0,23	0,65	0,06	0,01	0,94	0,39	0,47	0,36	0,00	0,07	0,19	0,05	0,11	1,35	2,57	9,01	3,07	8,95	2,74	0,95	1,82	0,79	100,00	
Skånes Ess	54	0,37	1,82	0,12	0,04	1,20	0,53	0,00	0,02	0,82	0,32	0,41	0,59	0,05	0,09	0,37	0,08	0,28	1,23	2,17	12,65	2,12	8,63	2,54	1,26	2,37	1,08	100,00	
Blekinge	55	0,20	1,09	0,16	0,26	0,60	0,23	0,10	0,15	0,65	0,24	0,34	1,11	0,00	0,22	0,75	0,15	0,02	0,89	6,39	11,59	2,29	6,60	1,58	1,17	1,97	1,16	100,00	
Skåne Norväst Norra	56	0,39	2,83	0,41	0,01	0,34	0,58	0,02	0,04	0,94	0,38	0,40	1,06	0,10	0,52	0,47	0,52	0,31	1,63	2,71	10,88	2,68	7,80	2,51	1,49	2,22	1,04	100,00	
Skåne Nordväst Södra	57	0,28	2,72	0,28	0,11	0,47	1,37	0,25	0,04	1,45	0,73	0,99	1,17	0,19	0,35	0,84	0,09	0,11	2,78	1,47	13,57	2,28	6,88	2,51	1,78	2,35	1,01	100,00	
Lundaländ	58	0,71	2,20	0,55	0,07	0,94	0,64	0,01	0,03	1,37	0,74	0,85	1,84	2,38	0,48	0,71	0,22	0,20	2,50	6,39	16,16	1,94	4,18	3,83	2,28	3,11	0,85	100,00	
Lag PHI Snappharebygd	59	1,05	1,54	0,43	0,03	0,56	0,66	1,06	0,04	1,17	0,43	0,37	1,18	0,53	0,17	0,26	0,17	0,22	1,25	3,12	10,47	8,18	7,57	1,99	1,04	2,32	0,68	100,00	
MittSkåne	60	0,59	1,97	0,25	0,16	0,33	1,09	0,01	0,28	1,30	0,64	0,27	0,72	0,02	0,27	0,83	0,10	0,29	2,12	3,63	13,08	5,78	10,88	3,63	1,32	2,64	1,20	100,00	
Ystad-Osterlenregionen	61	1,27	3,37	0,80	0,09	0,27	1,05	0,17	0,10	1,90	1,03	0,47	0,66	0,04	0,26	0,50	0,19	0,58	2,20	4,79	10,35	7,88	6,42	4,01	1,67	2,17	1,40	100,00	
Söderått	62	0,54	3,21	0,41	0,23	0,55	0,81	0,00	0,08	1,28	0,98	1,28	1,21	0,05	0,65	0,59	0,25	0,29	2,51	2,98	16,60	2,46	7,79	1,89	1,94	2,68	1,09	100,00	
Gotland	63	0,56	3,08	0,24	0,02	0,17	0,53	0,05	0,02	0,71	0,43	0,43	1,01	0,02	0,09	0,65	0,14	0,00	1,79	3,73	10,68	3,20	4,42	8,02	2,23	2,05	3,61	100,00	
TOTALT	0,63	2,64	0,35	0,09	0,45	0,54	0,09	0,06	1,06	0,49	0,47	0,99	0,17	0,24	0,44	0,40	0,20	0,37	1,97	3,21	11,61	3,94	7,91	2,39	1,57	2,23	1,04	100,00	

Tabell 10 Förvärvsarbetande nattbefolkning 16- år efter bostadens belägenhet, i kombination med arbetsställe och kön (utpendling), procentandelar

Leaderområde	Arbetsställe i Leaderområdet	Arbetsställe utanför Leaderområdet	Andel (%) Män	Andel (%) Kvinnor
URNära	94,27	5,73	52,75	47,25
Gotland	93,59	6,41	52,36	47,64
Gästrikabygden	92,90	7,10	54,87	45,13
Höga kusten	91,59	8,41	54,33	45,67
Storsjöbygden	91,21	8,79	53,57	46,43
Polaris	91,02	8,98	53,69	46,31
Linné	90,77	9,23	54,15	45,85
Hälsingebygden	90,41	9,59	54,83	45,17
Lappland	90,20	9,80	53,70	46,30
Blekinge	90,06	9,94	54,66	45,34
Närheten	89,42	10,58	53,58	46,42
Terra et Mare	88,90	11,10	53,10	46,90
Västra Småland	88,82	11,18	53,96	46,04
Falun-Borlänge	88,61	11,39	54,71	45,29
Spira Fyrkanten	88,49	11,51	55,07	44,93
Trekom	87,72	12,28	55,70	44,30
Kalmar Öland	87,69	12,31	52,18	47,82
Kustlandet	87,63	12,37	53,52	46,48
Mittland	87,46	12,54	54,56	45,44
Sollefteå	86,24	13,76	51,64	48,36
Västlist Värmland	85,01	14,99	54,51	45,49
Astrid Lindgrens Hembygd	83,38	16,62	54,19	45,81
Dal Älvarna	83,10	16,90	53,03	46,97
Södra Fjällen	83,04	16,96	54,15	45,85
Västra Skaraborg	83,03	16,97	53,49	46,51
Östra Skaraborg	82,88	17,12	53,67	46,33
3sam	82,77	17,23	54,70	45,30
Mellansjölandet	82,62	17,38	54,16	45,84
Värmalands BergsLAG	82,31	17,69	54,27	45,73
Bergslagen	81,17	18,83	54,72	45,28
Mitt Småland	81,06	18,94	54,15	45,85
Tornedalen	81,03	18,97	53,81	46,19
Sjuhärad	80,42	19,58	54,16	45,84
Ranrike Norra Bohuslän	80,34	19,66	53,42	46,58
Söderslätt	79,80	20,20	51,68	48,32
Småland Sydost	78,99	21,01	54,80	45,20
Skånes Ess	78,71	21,29	53,08	46,92
Folkungaland	78,43	21,57	52,99	47,01
Upplandsbygd	77,83	22,17	52,11	47,89
Åres Gröna dalar	77,44	22,56	52,84	47,16
Skåne Nordväst Södra	75,66	24,34	51,60	48,40
Norra Skaraborg	75,42	24,58	54,40	45,60
Lag PH i Snapphanebygd	75,28	24,72	53,64	46,36
Kustlinjen	75,21	24,79	54,08	45,92
Ystad-Österlenregionen	74,51	25,49	52,48	47,52
Dalsland och Årjäng	74,47	25,53	54,30	45,70
Västra Mälardalen	72,30	27,70	54,10	45,90
Södertälje Landsbygd	71,44	28,56	51,16	48,84
Norra Mälärstranden	67,54	32,46	52,80	47,20
Skåne Norväst Norra	66,61	33,39	53,75	46,25
Sommenbygd	66,57	33,43	53,88	46,12
Nedre Dalälven	65,83	34,17	54,70	45,30
Inlandet	63,13	36,87	52,84	47,16
Lundaland	62,21	37,79	51,91	48,09
Kustbygd Halland	59,77	40,23	51,93	48,07
Göta Älv	56,99	43,01	54,05	45,95
MittSkåne	56,05	43,95	53,06	46,94
Gränslandet	55,63	44,37	54,39	45,61
UROSS	50,65	49,35	52,98	47,02
Göteborgs insjörike	45,50	54,50	52,05	47,95
Timråbygd	44,94	55,06	53,03	46,97
Landsbygd Halland	42,99	57,01	53,80	46,20
Mare Boreale	29,03	70,97	55,00	45,00
Totalt	76,19	23,81	53,51	46,49

Tabell 1

Budgetbelopp tilldelat respektive Leaderområde		
(Situationen 2011-07-15)		
Leaderområde	Tilldelad budget, kr	Beslutat i %
Leader Gotland	70 399 899	70,7
Leader Landsbygd Halland	40 714 029	59,8
Leader Blekinge	39 265 438	65,0
Leader Linné	39 167 251	58,9
Leader Hälsingebygden	38 761 155	61,9
Kustlandet	38 336 826	74,5
Leader Terra et Mare	37 126 101	61,2
Leader Sjuhärad	37 102 192	81,2
Leader Upplandsbygd	36 781 946	60,6
Göteborgs insjörike	36 696 861	46,7
Leader Nedre Dalälven	36 458 171	72,4
Leader Polaris	36 375 978	48,2
Leader Dalälvarna	36 002 855	59,9
Utveckla Roslagen och Stockholms skärgård (Uross)	34 746 407	50,5
Leader Skånes Ess	34 208 394	51,9
Leader Gränslandet	32 633 317	65,9
Leader Växtlust Värmland	32 501 725	70,3
Leader Skåne Nordväst Norra	32 452 305	42,3
Leader Bergslagen	31 925 517	54,1
Leader Storsjöbygden med sjö, skog och fjäll	31 490 048	48,3
Leader Inlandet	31 317 441	77,9
Leader Folkungaland	31 299 309	63,2
Leader Östra Skaraborg	30 587 996	63,1
Leader Sommenbygd	30 168 961	61,2
Leader Söderslätt	29 101 710	46,0
Leader Småland Sydost	28 935 196	51,8
Leader URnära	28 581 611	45,5
Leader Skåne Nordväst Södra	28 470 426	44,6
Leader Ystad-Österlenregionen	28 451 001	56,5
Leader Lappland	28 073 787	44,6
Mitt i Småland	27 941 327	57,5
Leader Kustbygd Halland	27 142 682	57,6
Leader Norra Mäljarstranden	27 114 981	53,6
Leader Mittland	27 078 419	40,9
Leader Västra Skaraborg	26 173 470	58,6
Leader KalmarÖland	24 835 094	71,6
Leader Dalsland och Årjäng	22 830 524	57,8
Leader Västra Småland	22 087 617	47,8
Leader Ranrikt-Norra Bohuslän	21 565 271	79,2
Leader Mellansjölandet	21 464 895	59,3
Mare Boreale	21 324 668	51,5
Leader Göta Älv	20 778 596	56,5
Närheten	20 570 778	54,9
Lundaland	20 506 672	39,0
Leader Södra Fjällen	19 373 085	56,4
Leader Gästrikebygden	19 215 021	72,9
Leader Höga kusten	18 677 700	33,6
Astrid Lindgrens hembygd	18 438 840	53,0
Leader Kustlinjen	17 842 232	52,4
Leader 3sam	17 833 211	61,1
Spira Fyrkanten	17 385 933	68,3
Trekom Leader	16 282 283	67,6
Leader MittSkåne	15 818 552	57,5
Leader Västra Mälardalen	15 516 077	41,9
Leader Lag PH	15 330 229	47,7
Leader Tornedalen	15 103 847	60,4
Leader Norra Skaraborg	14 177 221	57,8
Leader Södertälje landsbygd	12 532 830	37,2
Värmlands BergsLAG	11 345 643	52,7
Leader Falun Borlänge	11 081 800	46,3
Leader Sollefteå	10 205 984	35,4
Leader Åres Gröna Dalar	9 954 962	70,1
Leader Timråbygd	6 125 932	50,1
Totalt	1 661 790 230	58,0

Referenser

Glesbygdsverket, Trycksak: LEADER + Sverige 2000 – 2006

Johan Fors, Landsbygdsutvecklingsenheten, Jordbruksverket

Jordbruksverket, Handbok för projekt inom Leader

Jordbruksverket, Anvisningar och informationsmaterial vid utbildning av verksamma inom Leader, 2007 - 2009

Jordbruksverket, Trycksak: Leaderområden i Sverige 2007 – 2013

Jordbruksverket, Årsrapport 2010, Landsbygdsprogram för Sverige år 2007 – 2010

Landsbygdsnätverket, Enkät till LAG, mars 2011

Regeringskansliet, Landsbygdsprogram för Sverige år 2007 - 2013

Statistiska centralbyrån, Utdrag ur Sveriges officiella statistik på leaderområdesnivå

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se